

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

**Prevence konopných drog
ve vybraném regionu**

**Prevention of hempen drugs
in selected region**

Autor: Bc. Šárka Čapková

Vedoucí práce: Ing. Bc. Alena Váchová, Ph.D.

Praha 2016

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Prevence konopných drog ve vybraném regionu* vypracovala pod vedením Ing. Bc. Aleny Váchové, Ph.D. samostatně na základě vlastních zjištění a za použití pramenů uvedených v seznamu.

Praha, 13. července 2016

.....

Bc. Šárka Čapková

PODĚKOVÁNÍ:

Rád bych touto cestou poděkovala Ing. Bc. Aleně Váchové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé práce. Rovněž bych chtěla poděkovat školní metodičce prevence Mgr. Heleně Čechové za možnost provést u ní výzkum, vypůjčit si neprodejné publikace a zeptat se jí na spousty otázek kolem mého tématu. Poslední poděkování patří všem mým podporovatelům, rodině, Mgr. Haně Škubníkové za neustálou motivaci a Bc. Janu Čadkovi za poskytnutí historických materiálů.

NÁZEV:

Prevence konopných drog ve vybraném regionu.

ABSTRAKT:

Cílem této diplomové práce je analyzovat preventivní programy ve vybraném regionu Prahy 12 a navrhnout optimální preventivní program v oblasti konopných drog s ohledem na výsledky rozhovorů s odborníky a výstupy bakalářské práce *Marihuana- informovanost a postoje ve vybraném regionu*. Teoretická část se věnuje historii preventivních programů ve světě i v České republice, základnímu pojmosloví preventivních programů a Strategii preventivních programů v ČR pro aktuální období 2013-2018. V praktické části je analyzováno 27 rozhovorů s učiteli, metodiky prevence a externími škooliteli o jejich preventivních programech, na základě nichž je následně sestaven optimální výběr preventivního programu návykových látek pro základní školy. Výběr reaguje na nespokojenost respondentů s vybranými preventivními programy a jeho cílem je podpořit myšlenku svěřit primární prevenci do rukou pedagogů.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Prevence, primární prevence, preventivní program, konopí, marihuana, návykové látky, drogy, Praha 12.

TITLE:

Prevention of hempen drugs in selected region.

ABSTRACT:

The aim of this diploma thesis is analysing the preventive programmes in selected region of Prague 12 and suggesting a optimal preventive programme in the sphere of hempen drugs considering results of talks with experts and outputs of bachelor's thesis *Marihuana – knowing and attitudes in selected region*. Theoretic part pursues history of preventive programmes in the world and in the Czech republic, basic terminology of preventive programmes and Strategy of preventive programmes in Czech republic for actual period 2013-2018. In practical part is analyzed 27 talks with teachers, methodist of prevention and external trainer about their preventive programmes, pursuant them is compiled optimal selection of preventive programme of addictive substances for elementary schools. The selection is responding to respondents' satisfaction with selected preventive programmes and his aim is second a idea to entrust a primary prevention to teachers' hands.

KEYWORDS:

Prevention, primary prevention, preventive programme cannabis, marihuana, addictive substances, drugs, Prague 12.

Obsah

1	Úvod	8
2	Od historie k současnému pojetí prevence návykových látek	9
2.1	Svět.....	9
2.2	USA	10
2.3	Evropa	12
2.4	Česká republika	15
2.4.1	Počátky	15
2.4.2	90. léta 20. století.....	16
2.4.3	21. století.....	20
3	Pojmosloví primární prevence	25
3.1	Rizikové chování.....	25
3.1.1	Rizikové faktory.....	26
3.1.2	Protektivní faktory	27
3.1.3	Oblasti ovlivněné faktory	27
3.2	Návykové látky.....	29
3.2.1	Stimulační návykové látky	30
3.2.2	Opiáty	30
3.2.3	Halucinogenní návykové látky	31
3.3	Prevence.....	31
3.3.1	Primární prevence	32
3.3.2	Sekundární prevence	35
3.3.3	Terciární prevence.....	35
3.4	Preventivní program	36
3.4.1	Standardy kvality	37
3.5	Školní metodik prevence	38
4	Strategie primární prevence.....	40
4.1	Principy Strategie	40
4.2	Cílové skupiny	41
4.3	Vzdělávání v oblasti primární prevence.....	41
4.4	Obsah programů prevence návykových látek	42
5	Praktická část.....	46
5.1	Metodologie výzkumu	47
5.1.1	První a druhý stupeň.....	48
5.1.2	Metodik prevence	50
5.1.3	Externí školitel	50
5.2	První stupeň	51
5.2.1	Zkušenosti s prevencí návykových látek	51
5.2.2	Prevence návykových látek na vybraných školách	52
5.2.3	Školení na prevenci návykových látek.....	54

5.2.4	Spokojenost s prevencí návykových látek	55
5.2.5	Doplňující otázky na konopné drogy	56
5.2.6	Zhodnocení.....	57
5.3	Druhý stupeň.....	59
5.3.1	Zkušenosti s prevencí návykových látek	59
5.3.2	Prevence návykových látek na vybraných školách	60
5.3.3	Školení na prevenci návykových látek.....	62
5.3.4	Spokojenost s prevencí návykových látek	63
5.3.5	Doplňující otázky na konopné drogy	66
5.3.6	Zhodnocení.....	67
5.4	Metodici prevence.....	70
5.4.1	Zkušenosti s prevencí návykových látek	71
5.4.2	Druhy preventivního programu návykových látek na škole	71
5.4.3	Absolvované školení na prevenci návykových látek.....	73
5.4.4	Spokojenost s prevencí návykových látek	74
5.4.5	Cesta k funkci metodika prevence	75
5.4.6	Plány preventivního programu na škole	75
5.4.7	Zhodnocení.....	76
5.5	Externí školitelé	77
5.5.1	Společnost a Vaše funkce v ní.....	77
5.5.2	Podmínky přijetí do této funkce.....	78
5.5.3	Absolvované školení na prevenci návykových látek.....	78
5.5.4	Dosavadní zkušenosti s prevencí návykových látek	79
5.5.5	Průběh Vašeho preventivního programu na školách.....	79
5.5.6	Spokojenost s prevencí a vize optimální prevence.....	81
5.5.7	Zhodnocení.....	83
5.6	Vyhodnocení předpokladů.....	83
5.7	Optimální preventivní program	87
6	Závěr	98
7	Seznam použitých informačních zdrojů	100
8	Seznam příloh.....	106

1 Úvod

Primární prevence. Sousloví často propírané v médiích, na školách i v rodinách. Každý, ať už jsme rodič, učitel nebo pouze vnější pozorovatel, máme velký zájem na tom, aby primární prevence probíhala; aby probíhala správně, včas a s jasným cílem. Kdo a jak ale určuje, zda každá prevence takto funguje? Jaká by měla být definice správné prevence? Jak bychom my, učitelé či rodiče, mohli kvalitu prevence podpořit?

Primární prevence v resortu školství je komplexní a dlouhodobý program cílený na návykové látky a další formy rizikového chování. Ve své práci se zaměřím pouze na návykové látky a to hned ze dvou důvodů. První z nich je, že budu navazovat na svou bakalářskou práci, kde jsem rozebírala zkušenosti a pohledy na návykovou látku jménem marihuana. Druhým a mnohem praktičtější důvodem je snaha vytvořit pochopitelnou metodiku pro tvorbu primární prevence návykových látek na základních školách.

Cílem této diplomové práce je zmapovat preventivní programy v dané oblasti a zjistit, jak by se dal sestavit optimální preventivní program, který by obsahoval jednak nové poznatky a zároveň by zůstal v hranicích legislativních norem a možností dětí tyto normy a poznatky uchopit. V diplomové práci se budu často točit kolem pojmu konopí, jelikož se často ocitá na hranici našich zákonů, ale zároveň má velice úzkou spojitost se zkušenostmi samotných žáků.

2 Od historie k současnému pojetí prevence návykových látek

2.1 Svět

Užívání návykových látek se datuje do dávných dob naší historie. Již v letech kolem třetího tisíciletí před naším letopočtem žvýkali domorodí obyvatelé And listy koky, aby dokázali rozpumpovat své srdce a zrychlit svůj dech, což jim pomáhalo žít v řídkém vzduchu vysokých And táhnoucích se napříč Jižní Amerikou. Na opačném kontinentu světa, v Číně, již znali a pěstovali rostlinu cannabis, která se kromě výroby textilu používala k přípravě potravy. Zdroje se nemohou shodnout o počátcích této znalosti našich předků (některé zdroje uvádí medicínské využití konopí v roce 2737 př.n.l.¹, jiné datují využití konopí do let 10000-3000 př.n.l.² a ti nejodvážnější tvrdí i 12000 let př.n.l, kdy byla nalezena keramika zdobená konopným provázkem na dnešním Tchaj-wanu³), ale na jednom se shodnou všichni: pokud již v historii před naším letopočtem znali obyvatelé planety rostlinky konopí nebo koky, znali taktéž její využití i se všemi účinky, které jsou stejné dnes jako v minulosti.

A právě proti zneužití a dopadům těchto účinků se snaží postavit prevence a její programy. Je to dlouhý boj postavený na znalostech a zkušenostech, které lidstvo s drogami má. Je zřejmé, že boj probíhá soustavně a zároveň po celé Zemi. Je potřeba si uvědomit, že prevence je soubor různých přístupů v různých rezortních koncepcích. Jak říká Michal Miovský a spol: „Jedná se o velmi citlivé a do jisté míry též tabuizované téma téměř na všech úrovních...“⁴. A já mohu dodat, že stejně k tomu přihlíží i spousta zahraničních autorů preventivních publikací, jako například Botwin & Griffin, kteří se spolu s dalšími autory věnují stejné problematice v USA.

---

¹ GROTENHERMEN, Franjo. *Konopí jako lék.*, str.19

² BOOTH, Martin. *Konopí: dějiny.*, str.29

³ ROBINSON, Rowan. *Velká kniha o konopí.*, str.137

⁴ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str.17

2.2 USA

Počátky preventivních programů v USA jsou postaveny na velmi vratkých základech daných rozporuplnou historií neustálého legalizování, kriminalizování a opětovného legalizování vybraných drog. Za příklad slouží určitě posledních pár let, kdy státy USA začaly dekriminlizovat a legalizovat konopí; v současné době je možné v 5 státech legálně užívat rekreačně konopné drogy a v dalších devatenácti je možné konopí sehnat k lékařským účelům. Ovšem má to háček, ten stkví v tom, že ač jednotlivé státy jako Washington, Colorado, Aljaška a Oregon nebo hlavní město Washington D.C. povolily rekreační užívání konopí, tak federální zákon jej pořád zakazuje. Tedy na místech, které spadají pod federální jurisdikci, i v těchto liberálních státech a městě stále platí, že držení konopných látek je považováno za trestné.

Je potřeba si uvědomit, že země, která je plná protikladů, může těžko zaujmout jediné správné stanovisko. Ve státech, kde jsou občané pod neustálou záplavou reklam, které je nabádají, aby „oslavovali, uvolnili se a léčili se nejrůznějšími přípravky“⁵, jsou drogy nedílnou součástí života. „Podle vědeckého časopisu Journal of the American Medical Association užívá osm z deseti dospělých Američanů přinejmenším jeden lék týdně...“⁶. V této drogami zapuštěné společnosti se nesnadno hledá správný preventivní program.

Jak je vidět, historie není nápomocná jednomyslnému postoji vůči drogám v USA a jak je zvykem mladých, ti se snaží co nejvíce se protivit konzervativnímu systémovému nastavení. Je zřejmé, že mladí Američané slogany typu: Není rozdíl mezi užíváním drog a jejich zneužíváním!, přehlíží s úsměvem, protože dobře vidí, že když jejich rodiče pijí alkohol, tak se z nich automaticky nestávají alkoholici. Nemalé procento z nich taktéž ví o zkušenostech svých rodičů s drogami, konkrétně například s

---

⁵ HOLLAND, Julie. *Tráva: kompletní průvodce světem marihuany v medicíně, vědě, kultuře a politice.*, str.323

⁶ HOLLAND, Julie. *Tráva: kompletní průvodce světem marihuany v medicíně, vědě, kultuře a politice.*, str.323

konopím, a ač je ve většině států nelegální, tak pohled těchto mladých lidí je reálnější než ten, který hlásá Nancy Reagan: „Jednoduše řekněte ne.“⁷.

Vývoj preventivních programů v USA je velmi závislý na celkovém postoji Američanů na problematiku drog. Je jasné, že začínal na přesvědčování, zastrašování a nulové toleranci. Začínal na přesvědčení, že všechny drogy jsou špatné a měly by se zakázat, ačkoliv v historických meznících se dalo vyznívat, že prohibice alkoholu naopak způsobila, že přibýlo závislých na alkoholu. Stejně tak historie prokázala, že zakázat konopí znamená, že dnes každý třetí Američan má s touto návykovou látkou zkušenost⁸.

Ani další techniky nebyly úplně úspěšné. Zkreslené či přímo nepravdivé informace, případně neschopnost dokázat fakta, se kterými se ztotožňovali nejvyšší představitelé, také nepřispěly k pozitivnímu vývoji preventivních programů. Tyto techniky převládají v USA stále, na úkor všech dobrých přístupů. Mnoho preventivních programů je postavených na dezinformaci, kdy je konkrétně u konopí, jako u nejběžněji užívané ilegální drogy v Americe, zveličováno tvrzení o její škodlivosti. Správné odpovědi si přitom mladí lidé mohou najít na internetu, při zkoumání politiky států, kde je konopí legální, i v knihách jako je například *Marihuana mýty a fakta* od Lynn Zimmerové a Johna P. Morgana.

Posun lepším směrem dokladují výzkumné poznatky z novější doby, konkrétně z roku 2006, kde je rozebrán projekt Středozápad. Tento projekt do svého preventivního snažení zapojuje i rodiče a komunitu a zdá se, že je velice úspěšný při prevenci užívání drog mezi školáky. Jen není ověřen žádnými statickými daty, která by jeho úspěšnost potvrzovala⁹.

V současné době se USA snaží přijít na ideální preventivní program, kde by se skloubily dosavadní zjištěné skutečnosti a nejlepší možné přístupy. Budoucnost je zde otevřená a vzhledem k postupné legalizaci se

---

⁷ BUSSINES INSIDER. *The Time Nancy Reagan Invented 'Just Say No' And Other Great Moments In Pot History.*, <http://www.businessinsider.com/the-history-of-marijuana-2012-12>

⁸ ROSENBAUM, Marsha, Ph.D. *Tráva.*, str.324

⁹ MCGRATH, Yuko. *Prevence užívání drog mezi mladými lidmi: přehled dostupných informací : nejnovější výzkumné poznatky.*, str.39

zdá, že se bude otvírat liberálnějším směrem, který bude více pracovat s fakty a zkušenostmi.

2.3 Evropa

Vývoj prevence ve světě i v Evropě je spojen i s její mezioborovou povahou, dodnes není přesně definováno, které její části se promítají do školské, zdravotnické či kriminalistické úrovně. Všechny tyto tři úrovně se spolu doplňují a zároveň se místy překrývají. A to na úrovni celé Evropy. Je potřeba říct, že většina mezinárodních dokumentů podporující prevenci v jednotlivých státech, je odkázána na důkazy drogové problematiky, přičemž hledání těchto důkazů se ukazuje jako největším problémem. Je to právě díky mezioborovosti této problematiky, protože výzkumy související s drogami zasahují do věd jako pedagogika, veřejné zdraví, psychologie, psychiatrie, sociologie, medicína, právo nebo kriminalistika. Výsledky jednotlivých průzkumů kompletují například mezinárodní výsledky od EMCDDA a studie typu ESPAD, na kterých jsou pak postaveny i naše české dokumenty například od MŠMT.

The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) neboli Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost bylo založeno v roce 1993 v Lisabonu, v roce 1995 pak dostalo posvěcení coby mezinárodní společnost zabývající se monitoringem závislostí. Je to jedna z největších základů informací, které lze považovat za aktuální a ověřené. Na stránkách EMCDDA¹⁰ lze najít výzkumy všech zemí Evropy, konkrétní prevalence u všech drog a věkových skupin a dokonce i pohyb cen u jednotlivých drog. Produktem EMCDDA je každoroční zpráva s názvem Evropská zpráva o drogách, kde je soupis nejvýznamnějších událostí, aktuální vývoj i preventivní a politické postoje jednotlivých zemí k prevenci návykových látek.

The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs (ESPAD) neboli Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách byla založena v devadesátých letech jako možnost monitorování mladistvých ohledně problematických otázek na alkohol a drogy. Pilotní průzkum začal

---

¹⁰ EMCDDA., <http://www.emcdda.europa.eu/countries>

v roce 1995 a opakuje se každé 4 roky. Na stránkách ESPAD¹¹ jsou k nahlédnutí jak formuláře, které studenti vyplňovali, tak i jednotlivé výsledky a účast zemí na těchto studiích.

Stejně jako některé státy v USA i evropské země přistoupili k liberálnějšímu postoji vůči nejvíce diskutované droze - konopí. Nejznámějším státem, který zaujal liberálnější postoj jako první, je bezpochyby Nizozemí. Nesprávné interpretace v médiích a uměle vyvolaná panika vytvořily domněnku, že jsou konopné drogy v Nizozemí legální. Nic není více od pravdy. Stejně jako pro všechny státy OSN platí i zde, že konzumace, výroba i distribuce konopí s větším obsahem THC než 0,3% je nelegální. Platí zde tedy to samé, co v USA s jejími federálními zákony. Je ovšem pravda, že dodržování těchto zákonů je již na pováženou samotné země.

A Nizozemí se rozhodlo, že bude konopné drogy přehlížet. Důvod byl poměrně jednoduchý: v 70. letech začal do Nizozemska proudit levný heroin z Asie. Aby nizozemská vláda zabránila jeho šíření, řekla si, že kuřákům konopných produktů přestane tyto produkty brát ve strachu, aby z nouze nepřešli na heroin. Vydá tedy *opportunitetsbeginsel*, ustanovení, které určí, že jsou konopné látky tolerovány a ústavními orgány přehlíženy. Principem je myšlenka, že pokud u někoho státní zástupce najde konopí, nechá ho jít, ale pokud u něj najde heroin, vsadí ho do vězení¹².

Hlavním pravidlem této spolupráce mezi prodejci a státem je systém kritérií AHOJ, který dodržují všechny za tímto účelem zřízené *coffeeshops*: tedy *Affichering* (inzerce), *Harddrugs* (tvrdé drogy), *Overlast* (obtíž), *Jeugdigen* (mladiství do 18 let)¹³. V praxi to znamená, že pokud nemáte žádnou reklamu a nevystavujete produkty na veřejnosti, nenabízíte a neprodáváte tvrdé drogy, neobtěžujete a nerušíte veřejný pořádek, či nepouštíte dovnitř mladistvé, zákon vás nechá být.

---

¹¹ ESPAD., <http://espad.org>

¹² KONOPTIKUM. *Průběh a historie přístupu k měkkým drogám v Nizozemí*, <http://growmart.cz/prubeh-a-historie-pristupu-k-mekkym-drogam-v-nizozemi/>

¹³ tamtéž

V roce 1993 se otvírá Shengenský prostor a této cesty využívá spousta lidí ze sousedních zemí, kteří chtějí navštívit bájně coffee shopy. To začíná být trnem v oku okolních států a nizozemská vláda se rozhodne zpřísnit své zákony. Objevuje se páté pravidlo G (grote hoeveelheden), a to že prodané či koupené zboží nesmí přesáhnout hodnotu 5 gramů na člověka a na den. Stejně tak zde vyvstává i problém takzvaných zadních dveří (back door), kdy coffee shopy mohou mít na skladě až 500 gramů konopných látek, ale prodej a nákup nedovoluje se jich zbavovat ani je nakoupit. Vláda o problému ví, a tak razí svou politiku přehlížení i v tomto problému¹⁴.

Je ještě jedna země v Evropě, která se dostala do podobné situace jako Nizozemí. Je to země, o které se v médiích nemluví a spousta lidí ani neví, že již před 15 lety došlo v této zemi k dekriminalizaci všech možných drog. Podívejme se do Portugalska. Důvod, proč se Portugalsko pro tak radikální krok rozhodlo, byl ten, že si již nevědělo rady s celým 1% problémových uživatelů, kteří brali tvrdé drogy. V Portugalsku zklamaly všechny možné přístupy, zákazy a zákony, posledním zoufalým krokem se tehdejší vláda na doporučení odborné komise rozhodla provést experiment, kdy přestane směřovat zákon proti závislým jedincům. Z těchto lidí se v tom okamžiku stali pacienti, kterým bylo třeba pomoci, a místo do vězení putovali na odborné šetření¹⁵. Poslední výzkumy ukazují, že ač mnozí předvíдали, že se Portugalsko stane rájem uživatelů všech možných drog, opak je pravdou. Portugalsku se sice zvýšila prevalence osob, kteří kdy vyzkoušeli nějakou drogu, ale celkově se snížil počet závislých uživatelů a navíc jsou činné orgány volnější k tomu, aby se mohly věnovat násilné a jiné trestné činnosti¹⁶.

Vývoj prevence užívání návykových látek v Evropě je závislý na drogovém postoji jednotlivých zemí a dá si říci, že je, stejně jako ve světě,

---

¹⁴ KONOPTIKUM. *Průběh a historie přístupu k měkkým drogám v Nizozemí*, <http://growmart.cz/prubeh-a-historie-pristupu-k-mekkym-drogam-v-nizozemi/>

¹⁵ HURÝSEK, Lukáš. *Válka proti drogám: Jak chutná portugalský model?*, <http://www.magazin-legalizace.cz/cs/articles/detail/704-valka-proti-drogam-jak-chutna-portugalsky-model>

¹⁶ LIDOVKY. *Legální drogy v Portugalsku. Umírá tam nejméně lidí na předávkování*, http://www.lidovky.cz/v-portugalsku-jsou-drogy-legalni-umira-minimum-lidi-na-predavkovani-lip-/zpravy-svet.aspx?c=A150607_131513_ln_zahranici_ele

nejrychleji se vyvíjejícím preventivním programem. Asi není překvapením, že za to může aktuálnost a neustálá snaha jít stejným tempem, jakým se zvyšuje prevalence. Protože jsou veliké rozdíly mezi zeměmi v EU, které jsou způsobeny nemožností přizpůsobit jeden preventivní program všem zemím, budu se následně věnovat především historii v České republice.

2.4 Česká republika

2.4.1 Počátky

První náznaky preventivních programů v České republice před rokem 1989 jsou typické nejednotným systémem, kdy neexistoval žádný oficiální dokument, který by upravoval a specifikoval rámec těchto programů. Tematicky spadala prevence pod Ministerstvo zdravotnictví, konkrétně pak pod Ústav zdravotní výchovy. Objevovaly se pouze nahodilé preventivní aktivity, které se snažily informovat. K dostání byly například brožury s názvem Zdravotní výchova pedagogům. Součástí těchto brožur byly nejen základní informace o drogách, ale i průzkumy doložená fakta. V roce 1974 již bylo známo, že trendy v Evropě se dají formulovat do hlavních šesti bodů, které vystihují problém návykových látek i dnes. Jednalo se především o trend zneužívání drog čím dál mladší vrstvou obyvatelstva, trend nových forem a druhů zneužívání drog, trend častějšího alkoholismu ve všech věkových skupinách nebo trend většího procenta žen závislých na alkoholu či jiných drogách¹⁷.

V téže brožuře od PhDr. Eduarda Urbana lze nalézt i rozbor příčin drogové závislosti. Rozděluje je do čtyř hlavních skupin dle faktorů:

- farmakologických (droga samotná)
- somatických a psychických (osobnost jedince)
- enviromentálních (sociální prostředí)
- provokujících (spouštěcí podnět)¹⁸.

Jak sám autor udává, komplikovanost těchto příčin a vztahů mezi nimi je možné si představit jako „interakční čtyřstěn drogové závislosti, kde jednotlivé třídy („droga“, „osobnost“, „prostředí“, „podnět“) jsou

---

¹⁷ URBAN, Eduard. *Mládež a drogy*, str. 3

¹⁸ URBAN, Eduard. *Mládež a drogy*, str. 7

reprezentovány koulemi, které jsou umístěny na hrotech pravidelného čtyřstěnu a spojeny vždy dvěma drahami (celkem tedy 12), z nichž jedna je „povelová“ a druhá „zpětnovazebná“¹⁹.

Tento výtisk je velmi podnětným materiálem plný nezkreslených znalostí, který nabízí i postup řešení krok za krokem a jednu stránku věnuje prevenci drog a drogové závislosti. Zmiňuje se zde především o kladném příkladu, šíření správných a nesenzačních informací a snížení dosažitelnosti drog. Je to nejstarší publikace, která se mi dostala do rukou, ale svým obsahem leckteré překonává. Nenahrazuje sice plný preventivní program, ale myšlenky v ní obsažené by se pro tvorbu již daly použít.

Další vývoj prevence ale čerpá z průzkumů a situace v USA, a tak probíhá na bázi zastrašování, zkreslování a zamlčování některých významných skutečností. První průlom se objeví až s příchodem knih jako je Memento od Radka Johna z roku 1986, nebo překlad knihy My děti ze stanice ZOO od Hermana Kaie z roku 1987. Tato a jiná další díla pomohla k otevření diskuze nad návykovými látkami. A odsunula alkohol, tabák a léky stranou. Obecná představa primární prevence je nejasná²⁰.

2.4.2 90. léta 20. století

První přelomový dokument je sepsán roku 1993 Ministerstvem vnitra a je to Strategie protidrogové politiky²¹, jejíž součástí je také primární prevence. Je to první pokus o definici změny systému, která by vedla ke skutečně efektivním preventivním programům. Další posun je zaznamenán zavedením Mezirezortní protidrogové komise, která se stala koordinátorem v drogové problematice. Začínají vznikat vzdělávací programy, které se specifikují na prevenci i na způsob práce s dětmi. Oficiálně jsou popsány chybějící služby jako terénní výměnné programy, nízkoprahová centra či terapeutické komunity. Stejně tak se experimentálně realizuje výuka drogové prevence na vysokých školách. Do této problematiky vstupují i nestátní neziskové organizace.

---

¹⁹ URBAN, Eduard. *Mládež a drogy.*, str.7

²⁰ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 19

²¹ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 20

„Období mezi lety 1995-1997 lze obecně označit za období, kdy se poprvé začíná vážněji diskutovat o problémech primární prevence užívání návykových látek a o způsobu, jak ji koordinovat a provádět“²². Evropa se otevřela Shengenským prostorem do hlavní Mekky konopných drog- do Nizozemí a u nás hlavní slovo v tomto období dostali odborníci, kteří formulují konkrétní představy, a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Hlavním pozitivním přínosem a změnou byla profesionalizace, která přestala sledovat mýty a opřela se o znalosti, studie a klinické poznatky. Nastalo období „evidence based“ přístupu neboli přístupu založeném na důkazech. Objevují se a šíří další publikace jako Alkohol, drogy a vaše děti od Prim. MUDr. Karla Nešpora, CSc. a PhDr. Ladislava Csémyho z roku 1993, od Karla Nešpora a Ladislava Csémyho vychází ve spolupráci s PaedDr. Hanou Pernicovou Prevence problémů působených návykovými látkami na školách – příručka pro pedagogy²³, samostatně Karel Nešpor vydává metodiku Kouření, pití, drogy – Děvčata a kluci spolu mluví o závislostech²⁴.

Další rozvoj zkomplikují ekonomické a politické problémy. Jasným příkladem je kampaň Stop drogy, která vzniká v roce 1994 pod záštitou poslanců KDU-ČSL a nadace Drop-In. I díky své nízké efektivitě a nesystematičnosti kampaň končí v roce 1998 neúspěchem a velkým dluhem. Nadace Drop-In se přesto nevzdává a její dva hlavní zakladatelé PhDr. Ivan Douda a MUDr. Jiří Presl začínají pronikat více do médií a do podvědomí veřejnosti. Vydávají brožurky o své práci a veřejnost se dovídá o práci nízkoprahového střediska i o práci streetworkera²⁵.

Jiří Presl vydává i další hodnotné dílo s názvem Drogová závislost- Může být ohroženo i Vaše dítě?, kde na svou dobu poměrně nadčasově popisuje různé příběhy ze své praxe a ze svého pozorování vyjmenovává největší problémy v České republice i v celé Evropě. Už zde se můžeme

---

²² MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*, str. 21

²³ CSÉMY, Ladislav, Hana PERNICOVÁ a Karel NEŠPOR. *Prevence problémů působených návykovými látkami*.

²⁴ NEŠPOR, Karel. *Kouření, pití, drogy*.

²⁵ DROP IN. *Středisko prevence a léčby drogových závislostí o.p.s.*, str. 11

dozvědět, že „informovanost, ale i zájem společnosti o tuto problematiku je nedostačující“²⁶.

Přitom praktická stránka zneužívání drog je v plném rozvoji. Je potřeba si uvědomit, že preventivní programy by měly mít přímou návaznost na problematiku zneužívání, ale to se v počátcích preventivních programů vůbec nedařilo. V oblasti zneužívání konopí v roce 1993 vzniká Občanské sdružení za legální konopí, v roce 1998 tento výbor pořádá první demonstraci za legalizace konopí a zakládá stránku www.legalizace.cz, která si dává za úkol informovat a překládat články ze zahraničí o nových poznatcích ze světa konopí. O rok později, přesto že je schválen zákon obsahující poprvé pojem „větší množství než malé“, se demonstrace stává součástí mezinárodní akce Million marijuana march a její obliba nadále stoupá²⁷.

Zdá se, že by vývoj programů mohl a měl pokračovat, roky 1998-2001 však znamenají krok zpět. Vzniká dokument plný chybných tvrzení a neprofesionálních tvrzení: Koncepce prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na období 1998-2000. Tento dokument neobsahoval žádné konkrétní cíle ani zodpovědnost institucí, které by plnily tyto úkoly. Co bylo ale největším přešlapem, bylo, že „dokument označil za primární prevenci prakticky úplně cokoli, čím lze vyplnit volný čas“²⁸. Přičemž hlavní myšlenka primární prevence by měla být cílená a specifická s jedním určitým a konkrétním problémem a danou intervencí. Rozvoj prevence je spojený právě s touto myšlenkou, která hledá a nastavuje program dle aktuálních potřeb a zkušeností. A tímto dokumentem se vývoj zastavil.

Výsledkem Koncepce je nárůst organizací a akcí typu Sportem proti drogám (například Bojovým sportem proti drogám, Baseballisté proti drogám, Asia Gym Sport proti drogám, televizní pořad na ČT1 Sport proti drogám z roku 2003) a jsou k vidění i dnes (Děti Fitness aneb sportem

---

²⁶ PRESL, Jiří. *Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě.*, str. 38

²⁷ LEGALIZACE. *Historie legalizace: Osmnáct let legalizace v České republice.*, <http://www.legalizace.cz/o-webu/historie-sdruzeni/>

²⁸ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 22

proti drogám²⁹). Nejpochybnější aktivitou, která v této době vznikla, bylo zapojení scientologické církve do primární prevence, konkrétně do programu Řekni ne drogám- řekni ano životu.

Historie tohoto projektu se začíná psát v roce 1983 ve Francii jako reakce na vzestup drog v Evropě. Na vzniku se podílí scientologická církev a dnes se projekt vyskytuje ve 40 zemích světa ve formě neziskových organizací a veřejně prospěšných společností. V České republice vzniklo občanské sdružení v roce 2002 a zaměřuje se na primární specifickou i nespecifickou prevenci. Ve spolupráci s americkou nadací Foundation for Drug Free World, která analyzuje trendy drogové epidemie, vydává profesionální a čtivé materiály (včetně videí), „které jsou na realitě náctiletých“³⁰. Typově je projekt Řekni ne drogám podobný kampani „Just say no to drugs“ od Nancy Reagan. Je plný polovičnických pravd, negací a zastrasování. A stejně jako v USA nefungoval program „Jednoduše řekni ne“, tak nefunguje ani tento projekt. Mladí si dokážou dohledat informace, a pokud najdou jedinou nesrovnalost, tak zpochybní i celý projekt jako takový. Pro příklad uvádím mládeží oblíbenou a vyhledávanou návykovou látku marihuana a její negativní účinky: „...bylo zjištěno, že konzumace jednoho jointu vystavuje plíce takovému množství rakovinotvorných chemických látek jako vykouření pěti cigaret“³¹. Netřeba dodávat, že neexistuje žádná prokázaná spojitost mezi kouřením konopí a vznikem rakoviny. Spíše naopak. Pro ověření lze prostudovat studii Donalda Tashkina. A další dezinformace: „Zvířata, kterým vědci podávali marihuanu, dokonce trpěla celkovým poškozením mozku“³². Pro zajímavost, tento „vědecký poznatek“ vznikl při pokusu, kdy byly myši na půl hodiny uzavřeny v prostoru plném pouze konopného kouře. Není třeba

---

²⁹ SDRUŽENÍ DĚTI FITNESS ANEB SPORTEM PROTI DROGÁM. *Kdo jsme.*, <http://detifitness.cz/Kdo-jsme/>

³⁰ ŘEKNI NE DROGÁM – ŘEKNI ANO ŽIVOTU. *Pravda o marihuaně.*, <http://rekninedrogam.cz/>

³¹ ŘEKNI NE DROGÁM – ŘEKNI ANO ŽIVOTU. *Pravda o marihuaně.*, <http://www.drogy.cz/downloads/marihuana.pdf>, str.5

³² ŘEKNI NE DROGÁM – ŘEKNI ANO ŽIVOTU. *Pravda o marihuaně.*, <http://www.drogy.cz/downloads/marihuana.pdf>, str.5

být biolog, aby bylo jasné, že zvířata v první řadě utrpěla postižení díky nedostatku kyslíku³³.

Díky tomuto provedení primární prevence se Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP) v roce 2004 distancuje od tohoto projektu prohlášením Aktivita scientologů- VAROVÁNÍ (viz. Příloha č.1). Čemu ale aktivita scientologů napomohla, bylo zjištění, že slabými místy primární prevence jsou malá informovanost a vzdělanost úředníků i široké veřejnosti, malá kontrola kvality a odpovědnosti a především populismus, který nastiňuje nesplnitelné cíle a využívá zkreslené či nepravdivé informace.

Do tohoto modelu spadá více projektů, včetně například snaha o vytvoření takzvaného Revolučního vlaku, který čerpá z negativních zážitků skupiny s důsledky užívání návykových látek. Docílí toho pomocí všech smyslových vjemů jako sluch, zrak, čich nebo hmat. Dnes již víme, že tento přístup není efektivní, protože používá typickou metodu odstrašování a navíc se mýlí s cílem snížit užívání drog. Naopak v zahraničí bylo dokázáno, že má přesně opačný účinek. Přesto je důležité zmínit, že tyto a podobné projekty díky neinformovanosti úředníků dostali podporu, především finanční, ze stran například pojišťoven nebo soukromých osob, přitom důvodem, proč do něčeho takového investují i soukromé osoby, je cílená snaha vydělat³⁴.

2.4.3 21. století

Počátek nového tisíciletí je ve znamení nesouměrného vývoje. V roce 2004 vzniká i přes nepříznivé podmínky velice důležitý překlad učebnice pod organizací o.s. Prev-centrum s názvem Drug prevention Handbook: Drug, Alcohol and Tobacco z pera Van der Stela&Voordewinda z roku 1998. Stejně se činí i SANANIM o.s., který vydává přeloženou učebnici z Nizozemí s názvem Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí (Making

---

³³ KRÁSA, Jindřich a Jana BUDAŘOVÁ. *Policií prezentované bludy o marihuaně.*, <https://www.legalizace.cz/2014/05/policii-prezentovane-bludy-o-marihuane/>

³⁴ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 23

schools a healthier place: manual on effective school-based drug prevention)³⁵.

Spolu s učebnicemi se posouvají i nástroje na hodnocení programů primární prevence. Díky projektu EMCDDA vzniká publikace *Guidelines for the evaluation of drug prevention*, která se zaměřuje na hodnocení a následně další posun primární prevence. S jedenácti díly manuálu od Světové zdravotnické organizace jsou tyto materiály rozšířeny mezi odborníky a MŠMT na to reaguje vydáním vlastní publikace, kde se snaží popsat proces zavádění těchto nástrojů do praxe. Tato publikace není pedagogickou veřejností přijata, ale kromě toho je v České republice hlavní problém s nedostatkem ověřených nástrojů a s neschopností odborníků s nimi pracovat. Zkrátka je pořád spousta teorie a teoretických odborníků, kteří si nevědí rady s praktickou stránkou prevence³⁶.

Odborná díla a možnost hodnocení dávají ovšem vzniknout prvnímu konceptu primární prevence. Zatímco sekundární a terciární prevence užívání návykových látek mají svou akreditační komisi již v roce 1995, pracovní verze standardů pro primární prevenci vznikly až v roce 2002. MŠMT vydává v roce 2005 schválenou verzi standardů a až zde jsou definovány základní požadavky na realizaci preventivních programů. Zavádí se certifikace kvality preventivních programů, na starosti jí dostane Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR (IPPP)³⁷.

Nastávají politické změny, a když v roce 2007 dojde k přesunu primární prevence pod odbor pro mládež a tělovýchovu, stává se ze specifické primární prevence, tedy prevence zaměřené doteď na návykové látky, nespecifická. Probíhající programy jsou postavené na podpoře pouze zdravého životního stylu, místo aby se věnovaly konkrétním skupinám majícím problém s návykovými látkami. Volnočasové aktivity těmto skupinám nestačí. Protože příčiny užívání jednotlivých látek jsou specifické pro danou látku, je potřeba mít i specifické preventivní

---

³⁵ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 26

³⁶ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 26

³⁷ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 27

programy. Tehdejší vládní představitelé ale nesmýšlí podobně a tak dochází k zafixování stávajícího modelu preventivních programů. Rakousko - české výzkumy v rámci Phare Twinning Project: Drug Policy ukazují, že nedostatky jsou i ve špatné koordinaci a kontrole³⁸.

Neexistuje jednotná představa o propojení preventivních aktivit na všech úrovních, což je příčinou neodlišení cílových skupin, a tedy i nemožnosti přiřadit konkrétní preventivní programy. Na to reagují jednotlivá ministerstva, jako MŠMT, Ministerstvo vnitra-MV a Ministerstvo zdravotnictví- MZ, která postupně vydávají materiály k primární prevenci. Díky nízké spolupráci jsou materiály nekompatibilní a v různých tématech, například školství, se překrývají. Dalším nedostatkem je zjištění, že jednotlivá ministerstva neprovádějí průběžné analýzy poskytovatelů a není ani „přehled o tom, co, kde kým a komu je poskytováno“³⁹. S tím je spojena i nízká úroveň kvality a kontroly. Výsledkem pak je velice neefektivní a drahý projekt preventivních programů a nemožnost kontrolovat projekt na nižších úrovních krajů a okresů.

Zářným příkladem jsou brožury vydané pod reklamní agenturou Medea Kultur sponzorované Všeobecnou zdravotní pojišťovnou České republiky a její kampaní „Řekni drogám ne“⁴⁰, které se ve spolupráci s odborníky jako MUDr. Jiří Presl nebo MUDr. Josef Richter, CSc. snaží podávat informace pro děti i rodiče. V těchto brožurách je možné nalézt spoustu rad a situací, jak by se děti i jejich rodiče měli zachovat v problematice drog. Rady jsou ale často obecné a někdy i zavádějící (např.: „kombinace marihuany a alkoholu je příčinou 10 % úmrtí“⁴¹). A protože takové programy nemají certifikát kvality MŠMT a celkový výběr reklamní agentury je více než pochybný („Medea Kultur byla jediná z pětadvaceti zájemců, kdo přinesl nabídku“⁴²), dá se říci, že je to program realizovaný

---

³⁸ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 25

³⁹ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 25

⁴⁰ <https://www.vzp.cz/o-nas/pomahame/podpora-zdraveho-zivotniho-stylu>

⁴¹ RICHTER, Josef. *Likvidační životní styl: anabolika, nelegální drogy, alkohol, kouření.*, str.12

⁴² MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 24

za každou cenu bez ohledu na jeho efektivitu. O silné propagaci svědčí i fakt, že na navštívených školách jsem tyto brožury i po tolika letech našla zařazené v knihovnách a na stránkách VZP je tento program pořád zařazený pod Podporou zdravého životního stylu⁴³.

Mezitím pohled na problematiku konopí se v České republice dělí do dvou táborů. Jeden je tábor, který konopí vyzkoušel a ví, jaké účinky má a jak je nesmyslné proti němu bojovat, a druhý tábor, který nemá potřebu konopí zkoušet a jakkoliv ho podporovat. První skupina začíná vstřebávat informace z velkého přísunu webových stránek, které dokazují, že je vše jinak, než nám média do této doby předkládala, druhá skupina věrně následuje a podporuje nového šéfa Národní protidrogové centrály Jakuba Frydrycha, který tvrdí, že konopí je tvrdá droga⁴⁴.

Přesto posun lepším směrem v preventivních programech předznamenává rok 2008 a opětovný návrat odpovědnosti za primární prevenci na odbor speciálního školství a prevence, odbor 24 v rámci MŠMT. Odbor ve spolupráci s RVKPP sestavil pracovní skupinu pro primární prevenci, která se skládala ze zástupců všech zodpovědných ministerstev a zástupců poskytovatelů služeb a krajů. Tato skupina spolu s proškolenými certifikátory z IPPP má na starosti připravit novou verzi standardů neboli manuál dobré praxe, který má dodržovat standardy primární prevence a plnit veškeré s tím spojené úkony. Verze standardů projde v roce 2009 ověřovací fází a promítá se do procesu certifikace, tedy výběru kvalitních a ověřených programů.

Spolu s tímto vývojem se vylepší i nástroj na kontrolu preventivních programů, takzvaný Minimální evaluační set neboli Unidata z roku 2004. Tento set je sjednocením při hodnocení efektivity a kvality služeb pro uživatele drog a jejich blízké. „Definuje jednotlivé typy intervencí (tj. co, komu, kde, kým a v jakém rozsahu je poskytováno) poskytovaných v jednotlivých typech drogových služeb a zakotvuje základní kvalifikační,

---

⁴³ VZP. *Podpora zdravého životního stylu.*, <https://www.vzp.cz/o-nas/pomahame/podpora-zdraveho-zivotniho-stylu>

⁴⁴ CHALOUPSKÁ, Markéta. *Nový šéf protidrogové policie: Marihuana je tvrdá droga.*, <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/novy-sef-protidrogove-police-marihuana-je-tvrda-droga/r~i:article:627302/>

organizační a provozní požadavky, za nichž mají být intervence s klienty prováděny⁴⁵.

Set projde v letech 2005-2006 revizí, pilotním ověřením a následně aktualizací. Má za úkol porovnávat výkonnosti poskytovatelů a rozdíly náročnosti práce s odlišnými cílovými skupinami. Proces je neustále vylepšován a ověřován, v současnosti bude publikována čtvrtá revize projektu.

Dnes díky Minimálnímu evaluačnímu setu a certifikaci udělovanou MŠMT mohou uživatelé sledovat typ i objem nabízených služeb včetně nákladů; jedná se tedy o evidenci všech dostupných služeb včetně dlouhodobého sledování a vyhodnocování.

Vývoj prevence, který počal v České republice poněkud strnule, dospěl do fáze, kde již jsou k dostání ověřená fakta, léta průzkumů, na průzkumech postavené preventivní programy a nástroje na ověření kvality těchto programů. Také jsou k dispozici střízlivé názory v problematice konopí, ač chybí snaha prevenci konopí více konkretizovat, více se na ní zaměřit. I tak se říci, že přestože je potřeba neustále zlepšovat a přizpůsobovat aktuální prevenci současným trendům, máme nejlepší předpoklady k tomu, abychom mohli sestavit program, který bude odpovídat standardům a potřebám cílových skupin.

---

⁴⁵ ÚŘAD VLÁDY ČR, 2014. *Zaostřeno na drogy: Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti*, str. 11

3 Pojmosloví primární prevence

Ve všech vědních i praktických oborech je nejdůležitější sjednocení pojmů. Je jasné, že při komunikaci mezi odborníky nesmí docházet k dezinformaci případně ke zkreslenému pojetí. Většina děl a průzkumů probíhá v zahraničí a překlady jednotlivých slov by vždy měly být uváděny přesně a jednoznačně. Rozeberu zde ty nejpoužívanější.

3.1 Rizikové chování

„Pojem rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané“⁴⁶.

Následující informace jsou čerpány z kurzu Komplexní efektivní prevence rizikového chování ve školských zařízeních pořádaného Pražským centrem primární prevence v roce 2015/2016 pod Mgr. Janem Žufníčkem, Mgr. Pavlem Dosoudilem, Mgr. et MgA Markétou Čermákovou a Mgr. Alešem Kudou.

Rizikové chování dříve označované sociálně patologické jevy (označení pro nezdravé a nežádoucí společenské jevy, které porušují sociální případně právní normy) je chování, které se pohybuje na škále od extrémních projevů běžného chování (adrenalinové sporty) po patologické chování (sebevražedné pokusy). Mezi základní rizikové chování u všech věkových kategorií zařazujeme například sexuální chování, interpersonální agresivní chování, delikventní chování k majetku, hráčství, rizikové sportovní aktivity anebo pro mou práci důležité rizikové zdravotní návyky (od užívání drog po nedostatečný pohyb). V posledních pár letech se ještě hodně řeší například rychlá a nebezpečná jízda (agresivní řidiči) a rasismus s xenofobií.

Rizikovým chováním jsou myšleny takzvané vzorce chování, kdy prokazatelně dochází ke zvýšení rizika v oblasti výchovy, zdraví nebo sociálních vztahů. Právě vzorce chování jsou vědci měřitelné a experty

---

⁴⁶ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.*, str.61

ovlivnitelné v rámci preventivního působení, tedy ve stádiu prepatologické úrovně. Úrovně, kdy rizikové chování nezasahuje do patologické roviny, například do závislosti.

Je potřeba si uvědomit, že jednotlivé chování se často nevyskytuje v osamocené formě, ale naopak se objevuje více rizikových chování současně, případně jeden druh chování přechází plynule do druhého. Tento výskyt či proces nazýváme syndromem rizikového chování.

Ve školním prostředí se pod MŠMT a MZ za léta vývoje nashromáždilo velké množství typů rizikového chování. Byla proto provedena kategorizace rizikového chování a v současné době do ní spadá těchto 9 oblastí:

- záškoláctví
- šikana a extrémní projevy agrese
- extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- rasismus a xenofobie
- negativní působení sekt
- sexuální rizikové chování
- okruh poruch a problémů spojených se syndromem CAN (týrané a zanedbané dítě)
- spektrum poruch přijímání potravy
- závislostní chování (adiktologie)⁴⁷.

Přes jednoznačnou úmluvu a určení jednotlivých typů problémem stále zůstává mezioborový přístup k nejednotným příčinám i následkům rizikového chování. Pořád zde existují kulturní, společenské a sociální podmínky a faktory, které spadají mnohem dál než dosah MŠMT a MZ. Faktory se dělí do dvou táborů - rizikové a protektivní.

3.1.1 Rizikové faktory

Rizikový faktor je praxí či výzkumem ověřená podmínka, za které dochází k růstu pravděpodobného výskytu rizikového chování. Přičemž platí, že přítomnost rizikového faktoru není vždy zárukou rozvinutí

---

⁴⁷ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.*, str.145

rizikového chování, například dítě alkoholika se nutně nemusí stát alkoholikem – je to pravděpodobnější, ale ne jisté⁴⁸.

Rizikové faktory se objevují napříč všem oblastem, kde se jedinec vyskytuje. V rámci drogových závislostí bych zmínila, že největším rizikovým faktorem je kromě období dospívání i fakt, že dospívající se stává závislým podstatně rychleji a při menších dávkách, než jak je tomu u dospělého. Dá se to vysvětlit i krásnou ukázkou poměru, kdy stejné množství alkoholu v poměru na vodu v těle dospělého je v řidší formě než v poměru na vodu v těle dítěte. Aneb když si vezmete dvoulitrovou láhev a půllitrovou láhev a do obou vlijete panáka rumu, tak se vám více zabarví malá láhev – stejně tak bude mít i rum u menšího dítěte větší účinky a následky.

3.1.2 Protektivní faktory

Existují ovšem faktory, které napomáhají prevenci v oddálení a zmenšení pravděpodobnosti rozvinutí rizikového chování. Mezi hlavním protektivním faktorem je schopnost jedince odolat. Mnoho ohrožených dospívajících, kteří vyrůstají za negativních podmínek, se dokáže z těchto podmínek vymanit a nepodlehnout. Stejně tak se ukazuje, že někteří sice rizikovému chování podlehnou, ale ve velice krátké době toto chování zmizí⁴⁹.

Mezi protektivní faktory se dají zařadit všechny správné vlastnosti, které by měl jedinec od raného dětství přes dospívání až k dospělosti získat. Ať už je to zdravé sebevědomí, sociální dovednosti nebo odolnost vůči stresu.

3.1.3 Oblasti ovlivněné faktory

Oba druhy faktorů působí všude, kde se člověk dostává do interakce s okolím. Je třeba brát v potaz, že do interakce již se dospívající dostane s vlastnostmi, které má. Samotné vlastnosti jedince jsou buď rizikovým nebo protektivním faktorem. Mezi rizikový faktor individuální stránky

---

⁴⁸ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.*, str. 58

⁴⁹ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 86

jedince patří emocionální porucha, impulzivita, úzkost či deprese, trauma, špatné životní události či těžkosti s učením. Naopak protektivní faktory si jedinec do interakce přináší ve formě vnitřní stability, rozvinutých sociálních dovedností, odolnosti vůči stresovým situacím či skupinovému tlaku, přívětivosti a otevřenosti. Znalost faktorů nám pomáhá v tom, že ty protektivní můžeme podporovat a zvyšovat tak efektivitu programu, kdežto rizikové faktory se můžeme snažit eliminovat. Nezvratným faktem ale zůstává, že podpora jde snáze než eliminace⁵⁰.

Oblasti, kde se faktory nejvíce projevují je následujících pět:

➤ Rodinná oblast, kde mezi hlavní rizikové faktory patří zneužívání návykových látek, nedostatečný zájem rodičů, nulová kontrola a řád rodiny, chudoba s nezaměstnaností, konfliktní rodina a nestabilní prostředí, souhlasný postoj k užívání drog. Naopak protektivním faktorem jsou jasná pravidla, zdravé pouto mezi rodičem a dítětem, důvěra v úspěch dítěte, kontrola a podpora.

➤ Vrstevnická oblast, kdy rizikovým faktorem jsou skupiny s rizikovým chováním a jejich tlak na jednotlivce či odmítnutí skupiny, sexuální zájem a protektivním faktorem je dostatek přátel se správnými koníčky, jejich vzájemná podpora a ve správné míře i soutěživost⁵¹.

➤ Školní a pracovní oblast si musí dávat pozor na rizikové faktory ve formě neúspěchu, špatného školního/třídního klimatu, či nepřipraveného pedagogického týmu. Pomocníkem jsou zase protektivní faktory jako dobré vztahy s učiteli, srozumitelná pravidla, zdravé školní klima, efektivní primární prevence a spolupráce rodiny a žáků⁵².

➤ Komunitní oblast neboli oblast blízkého okolí, například pražská čtvrť, musí dávat pozor na dostatek ekonomických vzdělávacích a volnočasových příležitostí, na dobré sousedské vztahy,

---

⁵⁰ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.*, str. 59

⁵¹ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.*, str. 61

⁵² MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁČELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 86

na dobrý příklad všech členů komunity a zájem o dění v dané oblasti, na pocit sounáležitosti k oblasti a naopak zamezit rozvoji užívání drog, alkoholu a gamblingu, což musí pravidelně spolu s dalším rizikovým chováním hodnotit.

➤ Oblast společnosti a životního prostředí je oblast nám obyčejným smrtelníkům nadřazená. Jedná se především o zákonodárce a představitele úřadů. Rizikovým faktorem jsou zde politické a populistické zájmy, nedostatek financí pro prevenci a malá podpora vzdělávání, nevhodná reklama a tolerance míst, která nepodporují správný postoj (například herny, non stop bary u škol). Naproti tomu protektivním faktorem jsou kulturní podmínky, funkční systém zákonů, stabilní vláda nebo dostatečné finanční zajištění preventivních programů⁵³.

Jak je vidět, ve všech oblastech, ze kterých jedinec vyrůstá, do kterých dospívá a ve kterých žije, se promítají oba druhy faktorů. Pro mou diplomovou práci budou důležité především první tři, které dokážu přímo ovlivnit. A které se mi přímo promítají do školního prostředí mého ideálního preventivního programu.

3.2 Návykové látky

Návyková látka je pojem, který většina zná jako drogy. Jedná se o látku, která mění prožívání, vnímání a chování osoby a zároveň má schopnost vyvolat návyk. Návykem pak rozumíme nekontrolovatelný stav, kdy dokola opakujeme své chování i přes vědomé následky. Přirozenou vlastností člověka je „být v rauši“, vzpomeňte si na své dětství, kdy se děti naschvál točí dokola, aby se jim motala hlava. Nebo takzvané upadání do bezvědomí rychlým dýcháním a následným zadržením dechu. Uživatelé návykových látek tuto vlastnost pouze prohloubili⁵⁴.

Základem užívání návykových látek je zážitek, platí přímá úměrnost mezi intenzitou zážitku a návratu k látce. To znamená, čím větší zážitek

---

⁵³ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.*, str. 61

⁵⁴ Mgr. Aleš Kuda z přednášky Komplexní efektivní prevence rizikového chování ve školských zařízeních pořádané Pražským centrem primární prevence v roce 2015/2016.

uživatel má, tím spíše se k droze vrátí. Jak je vidět, je velice těžké bojovat proti něčemu zdánlivě přirozenému.

Návykové látky/ drogy se dělí podle různých kritérií. Například podle účinků na měkké a tvrdé, podle zákonů na legální a nelegální a podle účinků na stimulační, opiáty a halucinogenní.

3.2.1 Stimulační návykové látky

Vlastností stimulační látky je, že uživatele nastartuje, dodá mu elán. Mezi hlavní zástupce patří legální měkké látky kofein a nikotin, nelegální měkká látka MDMA (extáze), nelegální tvrdé látky metamfetamin (crack), pervitin (česká specialita) nebo kokain. Nelegální stimulační látky jsou velice oblíbené mezi vrcholovými zaměstnáními, jejich uživatelé finančně nestrádají a mají jediný cíl a to být šťastní. Na otázku, proč tyto látky berou, odpovídají: „Protože nás to baví“⁵⁵.

Největšími dealery v České republice jsou podle Aleše Kudy a výzkumů občané s vietnamskou národností, které si k distribuci pomáhají svými obchody - večerkami. Největším rizikem této skupiny je možnost předávkování, protože narozdíl od užití čaje a kávy, může u metamfetaminu, kokainu a pervitinu dojít k zástavě srdce nebo ve vyvolané psychóze k ublížení sobě či lidem v okolí.

3.2.2 Opiáty

Důvodem oblíbenosti opiátů jsou tlumící a zklidňující účinky, mezi hlavní zástupce patří legální tvrdá látka alkohol a nelegální tvrdé látky opium a heroin.

Historie heroinu je paradoxně založená na léčbě kašle a závislosti na kokainu. Je to jedna z dalších drog, která vznikla jako vedlejší produkt lékařství. Opium je zase droga, díky které terénní pracovníci poznají zralost makovic v České republice, jejich centra v tu dobu zejí prázdnotou⁵⁶. Zdravotní riziko je možnost předávkování při prvním užití a

---

⁵⁵ Mgr. Aleš Kuda z přednášky Komplexní efektivní prevence rizikového chování ve školských zařízeních pořádané Pražským centrem primární prevence v roce 2015/2016

⁵⁶ tamtéž

silná fyzická závislost, kterou uživatel zpravidla nezvládá, takže si drogu musí opakovaně opatřit.

3.2.3 Halucinogenní návykové látky

Užíváním těchto látek dochází k deziluzi skutečnosti, ke zkreslení vnímání, k prohloubení sluchu, zraku. Mezi hlavní zástupce patří nelegální měkké látky LSD, lysohlávky nebo konopí. Největší problémem u těchto látek je přílišné zkreslení reality.

O všech těchto látkách byl napsán nespočet literatury, která jejich užívání obhájí, o konopí a jeho historii jsem se již věnovala ve své bakalářské práci *Marihuana- informovanost a postoje ve vybraném regionu*.

3.3 Prevence

Prevence je pojem, se kterým se setkáváme v různých oblastech. Ve zdravotnictví, například, se prevencí snažíme předcházet či případně zabránit dalšímu rozšíření nemocí. Obecná definice prevence je odvozena z latinského slova *praevenire* neboli předcházet a je to soustava opatření, která mají předcházet konkrétnímu jevu (například rakovině, šikaně, drogovým deliktům nebo kriminalitě)⁵⁷.

Ottův slovník naučný definuje prevenci následovně: „Nejčastěji rozumí se však *praevenici* všechna jednání a opatření úředních orgánů, jimiž se má předejít trestným činům nebo nebezpečným událostem. Tak mluví se například o preventivních opatřeních policie, zdravotních orgánů a podobně“⁵⁸.

Výkladový slovník školské prevence pak definuje následující: „Prevencí může být jakýkoli typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky“⁵⁹.

---

⁵⁷ PRAŽSKÉ CENTRUM PRIMÁRNÍ PREVENCE. *Prevence a škola: základní pojmy*., <http://www.prevence-praha.cz/rodi?start=1>

⁵⁸ OTTO, J. *Ottův slovník naučný*., str. 395

⁵⁹ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*., str. 107

Prevence je snaha definovat, předcházet vzniku, rozvíjení a opakování společensky nežádoucího jevu; tomu odpovídají i tři stupně prevence- primární, sekundární a terciární. Rozdělení je provedené pro prevenci rizikového chování.

3.3.1 Primární prevence

„Primární prevence rizikového chování je soubor jakýchkoli zdravotních, sociálních, výchovných či jiných intervencí a opatření směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky (Miovský, Zapletalová, 2006)“⁶⁰.

Primární prevence se tedy v první řadě vždy snaží předcházet rizikovému chování, v druhé řadě pak se snaží oddálit rizikové chování či předejít problémům s ním spojeným. Primární prevence je nejdůležitější součástí preventivních programů, v případě, že selhává, nastupuje prevence sekundární či terciární. Je zaměřena na ochranu jednotlivce i společnosti, přičemž ochranou se nemíní izolace jednotlivce, nýbrž vytvoření správných představ a postojů ve společnosti, kde se rizikové jevy objevují.

MŠMT uvádí primární prevenci jako výchovu ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a dovedností či zvládání zátěžových situací jedince. Karel Nešpor pak tvrdí, že cílem je omezit nebo zastavit experimentování s drogami a kromě předávání informací zajistit, aby se cílová populace chovala zdravěji⁶¹.

A pan doktor Urban již v roce 1974 ve svém výtisku mluví o primární prevenci, ač jí tak sám nenazývá, takto: „Odborníci na celém světě se shodují, že v případě zneužívání drog a drogové závislosti má před všemi nápravnými a léčebnými opatřeními přednost prevence“⁶². Dodává,

---

⁶⁰ JANÍKOVÁ, Barbara, Mgr. *Primární prevence.*,
<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/70/153/Primarni-prevence>

⁶¹ CSÉMY, Ladislav, Hana PERNICOVÁ a Karel NEŠPOR. *Prevence problémů působených návykovými látkami.*, str. 34

⁶² URBAN, Eduard. *Mládež a drogy.*, str. 20

že kladným příkladem, nesenzačními informacemi a snížením dosažitelnosti drog vychováme ideální mládež, které vydrží střízlivost až do plné dospělosti. Není to krásná myšlenka?

3.3.1.1 Nespecifická prevence

Jak již bylo zmíněno v historické části, tak primární prevence se dá rozdělit na prevenci specifickou a nespecifickou. Nespecifická prevence je prevence, která je zaměřena především na aktivity, které zmenšují riziko výskytu a rozvoje rizikového chování. Nabádá formou svých aktivit k tomu, aby jedinec lépe trávil svůj volný čas⁶³.

Aktivity podporují kromě efektivního využívání volného času také zdravý životní styl a především bezpečné prostředí. Mezi nejdůležitější a zároveň nejпrirozenější prostředí patří prostředí rodiny; je dokázána přímá souvislost mezi kvalitou nespecifické prevence a kvalitou rodinné výchovy. Kromě rodiny sem patří i zájmové a volnočasové aktivity, kde jedinec musí dodržovat určitý řád, získává zde pojem o fungování pravidel ve společnosti, je odpovědný za své jednání. Samozřejmě jsou tyto programy potřebné pro správné utváření osobnosti, ale tato prevence je velice obecná a nelze ji považovat za cílenou na konkrétní skupinu s konkrétním cílem. V minulosti sem spadaly i veškeré aktivity typu sportem proti drogám.

3.3.1.2 Specifická prevence

Specifická prevence pak plynule navazuje především na rodinnou výchovu, zaměřuje se pak na předcházení vzniku konkrétního rizika. Existují totiž mladí lidé, kterým nespecifická prevence není dostupná, ať již z důvodu špatně fungující rodiny, místa aktivit, nevhodnému času aktivit nebo financí k nim potřebným, případně pro ně není zajímavá. A tato mládež vyžaduje specifickou prevenci, která jim pomůže vyrovnat se s

---

⁶³ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*, str. 24

určitým chováním a zabrání vyčlenění ze společnosti. Patří sem všechny programy, které by neexistovaly, kdyby neexistovalo rizikové chování⁶⁴.

Podle úrovně provedení prevence, lze specifická prevence rozdělit na tři skupiny. Toto rozdělení je závislé na tom, „jaká je intenzita programu, jaké prostředky a nástroje program využívá, na jaké úrovni zapojení/participace je cílová skupina atd.“⁶⁵. Je dané, že čím vyšší úroveň, tím je potřeba vyšší vzdělání a profesní odbornost. Jedná se o tyto úrovně:

- Všeobecná primární prevence - prevence, která se zaměřuje na všechny děti bez rozdílu. Bere v potaz pouze věkové složení a například sociální specifika, jedná se o práci se třídou či menší sociální skupinou. Pro realizaci této prevence stačí úplné vzdělání školního metodika prevence a cílem je zamezit případně oddálit užívání návykových látek. Mezi jasné zástupce této metody se řadí preventivní program Unplugged⁶⁶.

- Selektivní primární prevence - prevence se zaměřením na ohrožené skupiny osob. Skupiny mohou být ohrožené po biologické, psychologické nebo sociální stránce a práce s nimi vyžaduje již vzdělání speciálního pedagoga nebo adiktologa. Jedná se především o děti ze sociálně slabých komunit, děti alkoholiků nebo o děti s horším prospěchem. Mezi zástupce se řadí skupinové programy s intenzivním sociálně psychologickým zaměřením, které posilují dovednosti jako komunikaci, vztahy a podobně⁶⁷.

- Indikovaná primární prevence – prevence zaměřená na jedince. Většinou je řeč o jedincích, kteří jsou přímo vystaveni rizikovým faktorům, případně se u nich již projevily projevy rizikového chování. Prvotní snahou je zachytit problém, identifikovat specifika problému a navrhnout postup řešení či cílené práce prostřednictvím školního psychologa či externí poradenské služby. Pro práci na této úrovni je

---

⁶⁴ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 30-33

⁶⁵ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 60

⁶⁶ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 61

⁶⁷ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 61

již potřeba speciální pedagogické vzdělání nebo psychologické vzdělání rozšířené o práci preventisty - adiktologa⁶⁸.

Každá z těchto úrovní má své výhody i nevýhody. Například všeobecná prevence je zaměřená na velice široké spektrum účastníků, indikovaná prevence zase umí pracovat s jednotlivcem a dokáže ho více ovlivnit. Proto všeobecná prevence u rizikově ohrožených jedinců nefunguje, ale pokud se stane, že nezafunguje ani selektivní a indikovaná prevence, pak se z primární prevence musíme přesunout do sekundární.

3.3.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence se zabývá taktéž předcházením vzniku, předcházením rozvoji i přetrvávání rizikového chování u jedinců, kteří jsou rizikovými faktory přímo ohroženi. Znamená to, že jedinec se již s rizikovým chováním setkal a naším úkolem je, aby se jeho rizikové chování nerozvíjelo, v ideálním případě odeznělo. Může se jednat o jedince, který má zkušenost s drogou, a cílem sekundární prevence je, aby se nedostal k jiné droze a zároveň se jeho závislost neprohlubovala⁶⁹.

Je zřejmé, že primární prevence nezapůsobí na všechny a často se stane, že ti, na které je primární prevence původně cílená, si stejně nakonec zapálí nebo si otevrou pivo. Není potřeba ještě mluvit o závislosti, smyslem sekundární prevence je pak pokusit se právě závislosti zabránit. O to více je potřeba na jedince působit, motivovat k lepšímu životnímu stylu. Pokud přesto k závislosti dojde, pak je na řadě poradenství a léčba v rámci sekundární prevence. Jedná se především o prevenci před vznikem poškození.

3.3.3 Terciární prevence

Když snaha odvrátit jedince od rizikového chování selhává a dochází k poškození zdravotního nebo sociálního rázu, pak nastupuje terciární prevence, která má za úkol eliminovat tyto zdravotní a sociální dopady rizikového chování. Jedná se hlavně o léčbu závislostí, o snahu, aby se

---

⁶⁸ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství.*, str. 61

⁶⁹ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.*, str. 146

závislost nevrátila a neopakovala⁷⁰. Dále pak je smyslem odvrátit trvalé zdravotní poškození, pomoc při návratu zpátky do společenství nebo pomoc při resocializaci, kdy je jedinec směřován k novým životním hodnotám a k lepšímu trávení volného času. Přesná hranice mezi sekundární a terciární prevencí neexistuje. Může se stát, že jedinec se bude ocitat ve více definicích prevence zároveň⁷¹.

V praxi je terciární prevence prováděna především takzvanými streetworkery, kteří se specifikují na jedince žijící v trvalé závislosti a na ochraně těchto jedinců i ochraně společnosti. Je pravidlem, že streetworker je sociální pracovník, který navštěvuje klienty v jejich přirozeném prostředí a nabízí jim své poradenské služby. V současné době je na vzestupu i služba takzvaných K-center, neboli kontaktních center, kam si jedinec může přijít pro podporu v abstinenci nebo pro pomoc snížení zdravotních rizik při užívání.

Z vlastní zkušenosti mohu říci, že je to velice psychicky náročná práce, která vyžaduje spoustu času a velký nadhled. Člověk musí být vnitřně smířený s tím, že většina jeho klientů k němu chodí jenom z důvodu zdravotních rizik a že se hned za branami K-centra vrátí do svého světa závislostí. Další část vyléčených klientů pak skončí v recidivě a mizivé procento se dočká toho, že začne žít a fungovat jako před závislostí. To mě přesvědčilo o tom, že chci působit na druhé straně barikády, kde mohu co nejvíce ovlivnit dospívající, aby se do této situace nedostali. I tak chci ale na tomto místě poděkovat a vzdát hold všem těm, kteří vytrvali a práci v této sociální sféře se nadále věnují a věnují se jí s maximálním odhodláním. Díky vám je svět zase o něco lepší.

3.4 Preventivní program

Preventivní program je obecný název pro specifickou primární prevenci, v oblasti drog je to pak specifická primární prevence užívání návykových látek. Návykové látky jsou specifikovány až při konkrétních

---

⁷⁰ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.*, str. 147

⁷¹ Mgr. et MgA Markéta Čermáková z přednášky Komplexní efektivní prevence rizikového chování ve školských zařízeních pořádaného Pražským centrem primární prevence v roce 2015/2016

programu, všeobecně jsou brány jako alkohol, tabák a drogy. Preventivní program má tři hlavní specifika:

- je jasně zadán cíl, obsah a způsob provedení programu, a to v přímé souvislosti s tématem užívání návykových látek (například nácvikovým programem užívání konopných látek by měl být nácvik odmítavého postoje ke konopné cigaretě),
- je určený čas a prostor programu (je provedeno zmapování potřeb, plánování programu, jeho příprava, provedení a zhodnocení – za konkrétní příklad mohu uvést náš preventivní den na téma sociálních sítí),
- konkrétní a určenou cílovou skupinu (skupinu můžeme popsat podle znaků jako věk, pohlaví nebo příslušnost k určité sociální skupině)⁷².

Program kromě těchto základních charakteristik musí mít i další aspekty jako způsob podání informací, dostupnost nebo musí poskytovat informace o materiálních a technických požadavcích. Aby si škola mohla vybrat z nepřeberného množství nabízených programů, jsou definovány standardy odborné způsobilosti.

3.4.1 Standardy kvality

Standardy specifické primární prevence je obsáhlý dokument, ve kterém se čtenář dozví definice základních pojmů, cílových skupin a zásad efektivní prevence. Hlavními hodnotícími složkami jsou předchozí vyjmenovaná specifika preventivního programu rozšířená o supervidované pracovníky s odpovídajícím vzděláním.

Pokud program podmínky splní a doloží je papírově, přičemž kompletní podmínky certifikace jsou uvedeny v monografii Veroniky Martanové⁷³, pak obdrží certifikát dokazující jeho efektivitu, kvalitu a komplexnost. Právo i povinnost každé školy nebo organizace, jež si preventivní program objedná, je ověření certifikace. Necertifikované

---

⁷² MARTANOVÁ, Veronika. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování.*, str. 22

⁷³ MARTANOVÁ, Veronika. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování.*, str. 23

programy nikdy nemohou zaručit správné provedení, odpovídající náplň nebo dokonce proškolené pracovníky.

Pokud se ohlédnou za praxí a za slovy Mgr. Aleše Kudy, který stál u založení Prev-centra a spolupracoval i na spoustě preventivních aktivit pod Sananim, certifikace probíhá na jeden určitý program u jednoho určitého školitele, tedy se dá poměrně snadno zařídit, aby byl program viděn z toho nejlepšího úhlu. Na stejný program pak může jít někdo jiný a vést ho odlišně, tedy kvalita je trochu na pováženou. Je těžké jakkoliv ověřit jeho slova, ale vzhledem k tomu, jak funguje systém v České republice, není tak těžké tomu uvěřit.

3.5 Školní metodik prevence

Když se zeptáte dětí nebo jejich rodičů, školní metodik prevence bude nejméně častá odpověď na otázku, za kým by dítě v případě potřeby ve škole zašlo. Paní učitelka, paní ředitelka, paní psychologka, kamarádka nebo rodič. Kam se nám vytratila role školního metodika prevence? Děti na prvním stupni netuší, že tuhle funkci někdo ve škole zastává, děti na druhém stupni zase neví, co člověk v téhle funkci přesně vykonává. I proto jsem se rozhodla ho do své části pojmů zařadit.

Funkce školního metodika je definována ve školském zákoně 561/2004 Sb. a 563/2004 Sb., kde je určeno, že školním metodikem prevence se může stát pedagogický pracovník neboli učitel po absolvování 250 hodinového kurzu zaměřeného na sociálně patologické jevy zakončeného obhajobou závěrečné práce a závěrečnou zkouškou. V praxi je to dvouleté studium zahrnující i praxi na odborných pracovištích⁷⁴.

Vyhláška číslo 72/2005 Sb. vymezuje pracovní činnosti metodika prevence, jedná se o činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské⁷⁵. Hlavní náplní je tedy koordinovat tvorbu a kontrolu preventivních programů, koordinovat a spolupodílet se na realizaci aktivit zaměřených na prevenci, metodicky vést činnost učitelů v oblasti prevence

---

⁷⁴ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*, str. 121

⁷⁵ MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*, str. 184

a spolupracovat s nimi, koordinovat vzdělávání pedagogů, koordinovat spolupráci s orgány státní správy, zajišťovat a předávat informace o programech a projektech, prezentovat výsledky prevence, vyhledávat a diagnostikovat žáky s rizikovými projevy, připravit podmínky pro integraci žáků s poruchami chování a provádět poradenské činnosti⁷⁶.

Podle tohoto popisu by to měl být člověk, který stojí hned vedle školního psychologa na pozici někoho, kdo naváže na rodinnou výchovu tím, že přizpůsobí preventivní programy na škole dětem, zkušenostem dětí, aktuální potřebě. Jeden příklad za všechny. Když jsem absolvovala v rámci předmětu informačních technologií, který učím, školení na kyberšikanu, byla schopná naše metodička prevence spolu s přípravným týmem rychle reagovat na mnou zmíněné rady a utvořit celodenní preventivní program pro žáky 4. a 5. tříd, který byl založen na registraci do fiktivní sítě „To je libový“. Žáci se po počáteční registraci prostrídali na třech stanovištích, kde prošli skrýváním/uveřejňováním informací, sdílením fotek/výběrem profilové fotky a psaním (ne)vhodných komentářů. Na závěr jim byla přečtena pravidla sítě, na která si během celého dne nikdo ani nevzpomněl, kdy se dozvěděli, že veškeré údaje, fotky a komentáře se stávají majetkem správců sítě, kteří si též nárokují 1 Kč za každý den užívání. Děti si to tak užily, že závěrečný úkol stanovení jejich/našich pravidel při budoucích registracích, pro ně byl hračkou a pro nás krásným shrnutím, že mise byla splněna. A nešlo by to, nemít tak skvělou metodičku prevence.

Proto tvrdím, že každá škola by měla mít svého proškoleného metodika prevence, který by nebyl externí a ani by to nebyl jen někdo, kdo by na oko hrál, že jím je – z vlastní zkušenosti vím, že to tak na některých školách funguje a přijde mi neuvěřitelně směšné dát tuto funkci člověku, kterého to nebaví a chodí se přestávku co přestávku uklidňovat na pravidelný přísun nikotinu. Naopak by to měl být člověk, který věří ve svou, byť mizerně placenou, práci a který je schopný své znalosti využít v aktuálních problémech. Pro každou školu by tento metodik byl neuvěřitelným přínosem.

---

⁷⁶ MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*, str. 122

4 Strategie primární prevence

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže je plán prevence, který je v souladu se Strategií prevence kriminality na období 2012-2015 a Národní strategií protidrogové politiky na období 2010-2018. Je napsán pod záštitou MŠMT pro období 2013-2018 a hlavním cílem je pomocí efektivní prevence eliminovat rizikové chování⁷⁷.

Strategie se opírá o léta výzkumů, zkušeností a využívá trendy současnosti. Výsledkem pak je celek, který popisuje veškeré důležité informace o obsahu preventivního programu, o cílových skupinách, o druzích preventivních programů nebo hodnocení programů. Většina charakteristik je již v pojmosloví, přesto zde zmíním ještě oblasti, které mě nejvíce zaujaly.

4.1 Principy Strategie

Praxe ukázala, že existují zásady, které výrazně napomáhají efektivitě Strategie. Patří sem především:

- společný přístup (škol, poraden, rodičů, OSPOD, Policie,...),
- komplexní preventivní program,
- včasný preventivní program,
- systém plánování a dlouhodobost,
- vhodný výběr cílových skupin,
- užívání ověřených dat, hodnocení,
- pozitivní přístup prevence,
- orientace na kvalitu postojů, změnu chování,
- správné financování, garance kvality⁷⁸.

Většina s nich je zmíněna v další odborné literatuře, postupně se k některým z nich vrátím i v praktické části práce.

---

⁷⁷ MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže: na období 2013-2018.*, str. 3

⁷⁸ MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže: na období 2013-2018.*, str. 5

4.2 Cílové skupiny

Cílovou skupinou primární prevence rizikového chování jsou děti a mládež. Rozdělit je můžeme na obecnou populaci, specifickou populaci a jednotlivce vykazující rizikové chování, ke každé skupině pak patří i konkrétní primární prevence, jak jsme jí definovali výše.

Důležitou zmínkou ale jsou takzvané další cílové skupiny, do kterých patří:

- rodiče (především rodiny s prvky rizikového chování jako je užívání návykových látek nebo domácí násilí, „existuje též řada různých typů programů pro rodiče, jejichž cílem je změna rizikového prostředí a vztahů, v němž vyrůstají jejich děti“⁷⁹),
- veřejnost (postoje veřejnosti se často odrážejí v myšlenkách dítěte, je potřeba dostatečně informovat a zapojovat ji do prevence),
- pracovníci v primární prevenci (efektivita programu je závislá na znalostech a způsobilostech kvalifikovaných pracovníků, kteří ji provádějí, ať už se jedná o pracovníky školy nebo externisty)⁸⁰.

4.3 Vzdělávání v oblasti primární prevence

Nejdůležitější článek se týká vzdělávání těch, kteří by prevenci měli provádět. V tomto článku je zmíněn „mylný trend, že vzdělání potřebují pouze osoby, které se intenzivně problematice primární prevence věnují“⁸¹. Naopak pravdou je, že vzdělání by měli mít všichni ti, jež k problematice rizikového chování mohou přicházet do styku. Hlavní následek je vznik Čtyřúrovňového modelu kvalifikačních stupňů pro pracovníky, který je v současné době ověřován.

Podle modelu by například pedagogové 1. stupně, kteří budou chtít provádět prevenci například v rámci svých třídnických hodin, měli mít nad sebou erudovaného pracovníka minimálně 3. stupně a zároveň za sebou 48 hodinový kurz primární prevence. Tentýž, který jsem absolvovala pod

---

⁷⁹ MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže: na období 2013-2018.*, str. 7

⁸⁰ MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže: na období 2013-2018.*, str. 7

⁸¹ MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže: na období 2013-2018.*, str. 17

PCPP. Pro každý další stupeň musí pedagog absolvovat další a další vzdělání – pro 2. stupeň 56 hodin, pro 3. stupeň 120 hodin a 2 roky praxe, pro 4. stupeň 96 hodin a 5 let praxe⁸².

Je to velice zajímavá myšlenka, která má za úkol připravit všechny, kteří jsou v přímém kontaktu s dětmi, na situace kolem rizikového chování. Jakkoliv se to zdá pozitivní, setkala jsem se v praxi s velice odmítavým postojem absolvovat „zase další školení o ničem“. Musím potvrdit, že velká část z těch 48 hodin školení, je opravdu ztrátou času pro neorganizovanost školitelů. Ač byly světlé okamžiky, které mi přišly zajímavé (musím poznamenat, že pouze pro účely této práce), celkové školení vyznělo naprázdno a bylo to ovlivněno i přítomností negativně naladěných pedagogů, kteří školení „museli“ absolvovat.

Jsem zvědavá, zda se model ujme, osvědčí a v příští Strategii bude od pedagogů vyžadován. A zda se zlepší školení, které budou pedagogové absolvovat, více se zaměří na konkrétní problémy a tím vylepší i postoj pedagogů k tomuto povinnému školení.

4.4 Obsah programů prevence návykových látek

Abychom mohli ujednotit názory na potřeby a znalosti žáků, je důležité pochopit následující tabulku. Je to tabulka, která přesně určuje třídu žáka, znalosti, dovednosti a způsobilosti žáků v jednotlivých ročnících. Abychom se vyhnuli spekulacím ohledně toho, co by žáci měli v jednotlivých ročnících znát, budu na následujících stránkách brát tuto tabulku z pera Michala Miovského a kol. za platný axiom. A to z důvodů, že tyto knižní publikace jsou dle slov několika nezávislých odborníků základním kamenem jakékoliv prevence. Kdekoliv jsem se ptala po ideálním preventivním programu, byla jsem odkázána na tuto monografii⁸³.

---

⁸² CHARVÁT, Miroslav, Lucie JURYSTOVÁ a Michal MIOVSKÝ. *Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství.*, str. 15-24

⁸³ MIOVSKÝ, Michal, Anna AUJEZKÁ, Iva BUREŠOVÁ, et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi.*, str. 71-74

Ročník	Znalosti	Dovednosti	Způsobilosti	hod.
I. II.	<p>A) Ví, že existují návykové látky, a základní z nich zná.</p> <p>D) Chápe, že některé látky, které jsou běžně doma, mohou být nebezpečné a měly by být bezpečně skladovány.</p> <p>D) Ví, že je zakázáno vlastnit některé látky – drogy.</p> <p>C) Rozlišuje, že alkohol a tabák jsou také drogy, přestože není zakázáno je vlastnit.</p> <p>D) Ví, že nemá nic přijímat a konzumovat od cizích osob.</p> <p>A) Vnímá rozdíly mezi zdravým životním stylem a užíváním drog.</p> <p>A) Chápe hodnotu zdraví a vidí nevýhody špatného zdrav. stavu.</p> <p>A) Zná doporučení, jak udržovat duševní zdraví a zdravý životní styl.</p>	<p>A) Umí rozpoznat, co je a co není požitelné.</p> <p>D) Umí doma uložit léky na bezpečné místo.</p> <p>D) Používá své znalosti o zásadách bezpečného chování – umí poznat nevhodná místa a vyhnout se jim.</p> <p>D) Uplatňuje doporučené způsoby, jak odmítnout drogu.</p> <p>A) Umí identifikovat neznámou a potenciálně nebezpečnou látku.</p> <p>A) Umí pojmenovat základní rizika spojená s užíváním alkoholu, tabáku a dalších drog – včetně zneužívání léků.</p> <p>A) Uplatňuje své znalosti o významu zdraví a integruje je do svého zdravého živ. stylu.</p>	<p>A) Má jasné profilované postoje, znalosti a dovednosti ve vztahu k volně dostupným lékům (např. v domácí lékárnice atd.).</p> <p>D) Aplikuje strategie odmítnutí nabídky látky nabízené cizí nebo podezřelou osobou.</p> <p>D) Je schopno identifikovat a aplikovat znalosti a dovednosti ve vztahu k rizikovým místům a přizpůsobit své jednání situaci na takových místech.</p> <p>D) Dokáže předcházet rizikovým situacím (nezdržuje se na nebezpečných místech, vyhýbá se těmto místům v rizikových hodinách, aplikuje bezpečnostní pravidla pohybu na nebezpečných místech).</p>	2
III. IV.	<p>D) Zná zákony omezující kouření, užívání alkoholu a nelegálních drog.</p> <p>A) Ví o hlavních negativních (zdravotních a společenských) důsledcích užívání drog.</p> <p>B) Ví, co má udělat, když se dozví, že jeho kamarád užívá drogy.</p> <p>D) Zná strategie, jak odmítnout, když mu nabídne drogu kamarád / spolužák / rodič / cizí osoba.</p> <p>C) Ví na koho se ve škole obrátit v případě problémů s užíváním návyk. látek.</p> <p>C) Má přehled o organizacích poskytujících pomoc mimo školu, včetně kontaktů a telefonních čísel.</p>	<p>A) Je schopen/a korigovat své chování na základě pochoopení důsledků a zdrav. rizik návykových látek.</p> <p>C) Má vnitřní morální přesvědčení, že nechce užívat drogy.</p> <p>B) Umí nasměrovat kamaráda, který se dostane do problémů s užíváním drog.</p> <p>D) Umí odmítnout drogu od blízké i cizí osoby.</p> <p>C) Realizuje se ve hledání pomoci v případě užívání drog.</p> <p>C) Umí sám/a vyhledat odbornou pomoc v případě problémů s užíváním návykových látek.</p> <p>C) Uplatňuje své komunikační dovednosti ve spolupráci se službami poskytujícími poradenskou pomoc.</p>	<p>A, D) Je způsobilé aplikovat osvojené znalosti a dovednosti v přístupu k návykovým látkám (tj. zná jejich rizika, dokáže odhadnout škodlivé zdrav. a sociální následky apod.).</p> <p>B) Zvládne aplikovat strategie odmítnutí drogy nabízené od blízké i neznámé osoby.</p> <p>C) Je schopno požádat o pomoc v případě užívání drog a přijít za příslušným školním metodikem prevence.</p> <p>C) Spolupracuje při řešení problémů svého kamaráda / sourozence / rodiče, který má problémy se závislostí.</p> <p>C) Zvládne komunikovat s pedagogy / psychology či policií při vyšetřování užívání drog ve škole.</p>	2
V. VI.	<p>A) Zná informace o jednotlivých kategoriích návykových látek.</p> <p>A) Identifikuje zdravotní rizika a škodlivé následky užívání drog.</p> <p>C) Rozpozná pozitivní a negativní účinky alkoholu.</p>	<p>A) Uplatňuje své znalosti o vlivu drog na zdraví člověka.</p> <p>B) Umí rozpoznat uživatele drog dle typu návyk. látky.</p> <p>A) Umí identifikovat rizika spojená s kouřením tabáku.</p>	<p>A) Je způsobilé aplikovat osvojené znalosti o vlivu drog na zdraví.</p> <p>B) Aplikuje obecné znalosti a dovednosti týkající se komunikace v oblasti mezilidských vztahů.</p>	4

Ročník	Znalosti	Dovednosti	Způsoblosti	hod.
(pokr.) V. VI.	<p>A) Chápe nebezpečí a rizika spojená s kouřením tabáku.</p> <p>B) Je informován o sociálních faktorech a dopadech užívání drog.</p> <p>A) Má přehled o možnostech, jak a kde trávit volný čas.</p> <p>C) Zná alternativy, jak naplnit potřebu vyhledávání nových zážitků a vzrušení.</p> <p>B) Má základní znalosti o možnostech a úskalích komunikace a řešení sporů ve vrstevnické skupině.</p> <p>C) Zná příklady technik jak zvládat stres a negativní emocionální stavy.</p> <p>C) Rozpozná, jak identifikovat skrytou reklamu na alkohol a tabák.</p> <p>C) Rozumí pojmu vlastní hodnota.</p> <p>C) Rozumí pojmu vnímání vlastní účinnosti.</p>	<p>D) Prokazuje schopnosti a dovednosti odmítnout drogu.</p> <p>C) Používá konstruktivní strategie řešení problémů.</p> <p>A) Organizuje si svůj volný čas vhodným způsobem, aniž by vyhledávalo rizikové činnosti.</p> <p>B) Umí řešit vrstevnické konflikty a nepodléhat tlaku skupiny týkajícímu se užívání návykových látek.</p> <p>C) Ovládá alespoň nějakou metodu zvládání emocí a zátěžové situace.</p> <p>C) Umí odolat tlakům médií a kriticky posoudit reklamu na alkohol a tabákové produkty.</p> <p>A) Má kladný vztah k sobě a vlastnímu zdraví.</p> <p>C) Uplatňuje kontrolu nad svými činy a vnímá se jako aktivní činitel v procesu řízení vlastního života.</p>	<p>C) Zvládá usměrnit projev negativních emocí.</p> <p>C) Je schopno nepodléhat depresivní náladě a negativním myšlenkám.</p> <p>C) Dokáže používat konstruktivní postupy řešení problémů a sporů.</p> <p>A) Je schopno aktivně odpočívat.</p> <p>B) Dokáže preferovat skupinu vrstevníků, kteří neinklinují k užívání návykových látek.</p> <p>B) Je schopné vyhledávat takové formy zábavy a skupiny, které uspokojí potřebu vzrušení a nových zážitků, ale neinklinují k užívání drog.</p> <p>C) Dokáže aplikovat na modelových situacích vztah mezi zvládáním stresu a prožívanou úzkostí a návykovými látkami.</p> <p>C) Zvládne se adaptovat na změny v prostředí a flexibilně řešit nové či obtížné situace.</p> <p>C) Je schopno řídit svůj život a náročné situace vnímat jako výzvy.</p>	
VII. VIII. IX.	<p>A) Zná chemické, biologické, zdrav. a sociální účinky drog.</p> <p>B) Zná základní motivy, proč lidé experimentují s drogami.</p> <p>A) Identifikuje specifické účinky návyk. látek na mozek a psychické procesy a stavy.</p> <p>A) Rozpozná krátkodobé a dlouhodobé účinky drog na tělesné a kognitivní funkce.</p> <p>D) Má znalosti o školních předpisech týkajících se užívání drog.</p> <p>D) Chápe právní důsledky užívání, uchovávání a distribuce drog.</p> <p>D) Orientuje se v základní trestní problematice drog.</p> <p>A) Zná pozitivní vliv relaxace, duševní hygieny a aktivního odpočinku na zdraví.</p>	<p>A, B) Umí identifikovat hlavní zdravotní a společenské dopady užívání drog.</p> <p>B) Realizuje se v diskusích o rizicích návykových látek.</p> <p>C) Zachovává si negativní postoje k užívání drog.</p> <p>A) Umí vysvětlit své postoje a chování z pohledu zachování a podpory zdraví.</p> <p>D) Má osvojené základní znalosti o užívání drog ve škole.</p> <p>D) Umí se orientovat v základní právní legislativě týkající se užívání, držení a distribuce drog.</p> <p>C) Vykazuje schopnost formulovat své cíle, hodnoty a živ. priority neztotožnitelné s užíváním drog.</p> <p>C) Orientuje se při řešení konfliktu spíše na problém a jeho řešení než na vlastní osobu a emoce.</p>	<p>A) Aplikuje osvojené znalosti a dovednosti, postoje a hodnoty ve vztahu k abstinenci.</p> <p>B) Je schopno odolat tlaku vrstevnické skupiny a udržovat přátelské vztahy navzdory určitým rozdílům.</p> <p>A) Dokáže aplikovat osvojené znalosti a dovednosti vzhledem k prevenci a podpoře zdraví.</p> <p>D) Je schopné používat své znalosti ve vztahu k dodržování školních a společenských pravidel.</p> <p>C) Zvládne upřednostnit racionální řešení problémů před impulzivním jednáním.</p> <p>C) Je způsobilé komunikovat se specializovanými službami (linka důvěry, krizové či kontaktní centrum).</p>	2
(pokr.) VII., VIII., IX.	<p>A) Rozumí zásadám zdravého životního stylu a ví, co obnáší jeho realizace.</p> <p>C) Rozumí pojmu vnitřní zdroje.</p>	<p>C) Umí pracovat s nudou.</p>	<p>C) Dokáže se vyrovnat s vlastním pocitem selhání a neúspěchem.</p> <p>C) Je schopno vyjádřit své pocity různými způsoby (tanec, hudba, drama, kresba, poezie, próza atd.).</p> <p>C) Je způsobilé si stanovit reálné cíle, které vylučují užívání drog.</p>	
Hodin celkem				10

Tabulka 1 – Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi

Jak je tedy z tabulek patrné, návrh na prevenci návykových látek předpokládá 10 hodin na celou školní docházku. Je na každé škole, zda tento návrh bude brát jako právoplatný a bude se držet časových dotací jednotlivých ročníků, či zda se udělá v některém ročníku více bloků a jiný ročník žádné. Já budu vycházet z toho, že 10 hodin je minimum, které by každá škola mohla plnit v rámci svých možností a preventivních programů.

5 Praktická část

Hlavním cílem praktické části mé diplomové práce je zmapovat znalosti a zkušenosti učitelů základních škol v Praze 12 s preventivními programy návykových látek. Dalším cílem je na základě tohoto mapování navrhnout optimální preventivní program o návykových látkách pro základní školy. V praktické části spojím praxi pedagogů, metodiků prevence, externích školitelů a mé zkušenosti ze škol. Výzkum je postaven na rozhovorech s odborníky, metodiky prevence, dlouholetými i začínajícími učiteli. Součástí bude i zmapování nabídky preventivních programů ve vybraném regionu a ohlédnutí za různými absolvovanými programy primární prevence na všech školách, kde jsem měla tu čest výzkum provádět.

Předpoklady:

1. Prvním předpokladem je, že více než 50 % dotazovaných učitelů se neúčastní preventivních programů návykových látek, to znamená, že nevedou žádné preventivní programy na toto téma ve své škole.
2. Druhým předpokladem je, že více než 95 % dotazovaných učitelů neabsolvovalo žádné školení na ucelený preventivní program, to jest program zaměřený na celistvou primární prevenci na základních školách.
3. Třetím předpokladem je, že více než 75 % dotazovaných učitelů je méně či více nespokojeno s primární prevencí návykových látek na své škole (dají při hodnocení primární prevence horší známku než jedna).
4. Čtvrtým předpokladem je, že méně než 25 % dotazovaných učitelů je ochotných zapojit se do primární prevence, být její součástí.
5. Pátým předpokladem je, že 100 % metodiků prevence využívá nabídky kompletních nebo doplňujících programů prevence návykových látek vedených externími společnostmi.
6. Šestým předpokladem je, že více než 75 % odborníků (metodik primární prevence a externí školitel) jsou spokojeni s vedením svého preventivního programu návykových látek (dají při hodnocení prevence známku 1).

7. Sedmým a posledním předpokladem je, že 100 % odborníků (metodik primární prevence a externí školitel) reaguje a obnovuje svůj preventivní program pravidelně a dle potřeby.

Tyto předpoklady vycházejí především z pozorování situace na různých školách a z mé předchozí bakalářské práce. Ve své práci se budu podrobněji věnovat konopí, poněvadž při vlastním preventivním programu jsem měla tu čest si vyzkoušet, že je to návyková látka, která stojí na pomezí legálních a nelegálních drog a žáci již prvního stupně tento paradox považují za matoucí.

5.1 Metodologie výzkumu

Výzkum probíhal v období leden – červen 2016 na šesti základních školách a ve třech organizacích, které poskytují preventivní programy pro základní školy. Byl veden formou rozhovoru, kdy respondenti odpovídali na předem připravené dotazy. Pro všechny respondenty byla společná část obsahující věk, pohlaví a dosavadní praxi (jak počet let, tak i vyjmenování škol/organizací). Další dotazy směřující k primární prevenci návykových látek pak byly uzpůsobené pracovnímu zaměření jednotlivých respondentů. Pokud bylo potřeba, otázky jsem formulovala konkrétněji a dávala jsem doplňující dotazy k ucelení odpovědí.

Celkem zodpovědělo otázky 20 učitelů základních škol (7 učitelů prvního a 13 učitelů druhého stupně), 3 metodičky prevence a 4 lektori externích preventivních programů (2 zaměstnanci společnosti Progressive, o.p.s, 1 školitel Řekni drogám „NE“ pod hlavičkou Domu dětí a mládeže Prahy 12 - Monet a 1 zástupce programu Revolution train). Výběr respondentů byl náhodný, oslovila jsem je přímo na jejich škole či pracovišti, 3 respondenty jsem oslovila prostřednictvím e-mailové komunikace.

Rozhovory probíhaly jednotlivě, většinou přímo na vybrané škole, párkrát byly doplněny psaným vyjádřením učitelů. Z důvodů zachování anonymity škol i jednotlivých vyučujících jsem se rozhodla, že jim dám přezdívký, které si sami zvolí, výměnou za absolutní otevřenost. Popis respondentů i jednotlivých otázek rozhovoru je v následujících kapitolách.

5.1.1 První a druhý stupeň

Učitelům prvního i druhého stupně základních škol jsem položila kromě identifikačních údajů čtyři otázky:

1. Jaké máte dosavadní zkušenosti s prevencí návykových látek?
2. Jaký druh prevence návykových látek u vás na škole probíhá?
3. Absolvovali jste školení na tuto prevenci (a jaké)?
4. Jste s prevencí na své škole spokojeni (+ známkování 1-5)?

Otázky jsem nechala takto otevřené, abych učitele nezahнала do úzké uličky možných odpovědí. Tyto formulace se mi osvědčily, protože většina respondentů sáhla i po netypických odpovědích.

5.1.1.1 Respondenti prvního stupně

1. ZŠ paní učitelka Lenka, 34 let, délka praxe 7 let, učila již na jedné základní škole (2 roky), nyní je z důvodů stěhování na druhé základní škole (5 let)

2. ZŠ paní učitelka Petra, 59 let, délka praxe 40 let, učí již na čtvrté základní škole, na předchozích základních školách odučila s pauzami na mateřskou dovolenou 32 let (2 roky první škola, 1 rok – pauza MD - 2 roky – pauza MD - 9 let druhá škola, 12 let třetí škola), na nynější školu šla z důvodu personálních změn na třetí škole, je zde od roku 2008 (8 let)

3. ZŠ paní učitelka Jana, 29 let, délka praxe 5 let, je již na druhé základní škole, a to od roku 2012 (4 roky)

4. ZŠ paní učitelka Marta, 52 let, délka praxe 21 let, je na první základní škole, kde nastoupila po práci v jiném oboru a mateřských dovolených

5. ZŠ paní učitelka Gabriela, 60 let, délka praxe 42 let, první základní školu opustila (po 16 letech a pauzami na MD) kvůli zdravotním problémům svého syna, přestěhovala se z Moravy a na druhou základní školu nastoupila v Praze, je zde od roku 1998 (18 let)

6. ZŠ paní učitelka Adéla, 25 let, délka praxe 2 roky, je na první základní škole, dodělává vysokou školu

6. ZŠ paní učitelka Lucie, 42 let, délka praxe 22 let, je na třetí základní škole, první základní školu na Moravě opustila (po 3 letech),

protože následovala přítele do Prahy, z druhé základní školy odešla (po 5 letech) na školu v bližším okolí bydliště, kde je od roku 2002 (14 let)

5.1.1.2 Respondenti druhého stupně

1. ZŠ paní učitelka Hana, 40 let, délka praxe 16 let, je stále na první základní škole (s pauzami na 2 mateřské dovolené)

1. ZŠ paní učitelka Kateřina, 45 let, délka praxe 19 let, na svou nynější školu přišla z první základní školy (5 let) v roce 2002 (14 let)

2. ZŠ paní učitelka Zuzana, 26 let, délka praxe 1 rok, je na první základní škole, letos dodělala vysokou školu

2. ZŠ pan učitel Martin, 29 let, délka praxe 2 roky, je na své první základní škole

3. ZŠ pan učitel Ondřej, 35 let, délka praxe 8 let, je na své druhé základní škole od roku 2010 (6 let)

3. ZŠ paní učitelka Michaela, 52 let, délka praxe 33 let, první školu- osmileté gymnázium- opustila v roce 1995 (po 12 letech), nastoupila na střední školu na Moravě, ze které byla nucena odejít v roce 2000 (po 5 letech), nyní je na základní škole v Praze (16 let)

4. ZŠ paní učitelka Miroslava, 27 let, délka praxe 2 roky, z nichž jeden rok odučila na střední škole, druhý rok je nyní na základní škole

5. ZŠ paní učitelka Iva, 39 let, délka praxe 15 let, první škola bylo střední odborné učiliště (6 let), druhou školou je střední škola (3 roky) a nyní na základní škole (6 let)

5. ZŠ paní učitelka Pavlína, 47 let, délka praxe 12 let, na nynější základní školu přišla z jiného oboru v roce 2004 (12 let)

6. ZŠ paní učitelka Daniela, 29 let, délka praxe 5 let, je na své první základní škole od roku 2011 (5 let)

6. ZŠ pan učitel Šimon, 32 let, délka praxe 7 let, je na své první základní škole od roku 2009 (7 let)

6. ZŠ paní učitelka Eliška, 48 let, délka praxe 23 let, na první školu nastoupila v jižních Čechách (2 roky – MD – 1 rok), druhou školou se stalou osmileté gymnázium (5 let), třetí školou se stalo gymnázium v Praze (2 roky) a nyní je od roku 2007 na základní škole (9 let)

6. ZŠ paní učitelka Barbora, 61 let, délka praxe 34 let, první školou byla střední škola na Moravě (1 rok - MD), druhou školou byla základní škola na Moravě (5 let) a od roku 1995 je na základní škole v Praze (21 let)

5.1.2 Metodik prevence

Na vybrané metodiky prevence směřovaly tytéž otázky:

1. Jaké máte dosavadní zkušenosti s prevencí návykových látek?
2. Jaký druh prevence návykových látek u vás probíhá?
3. Absolvovali jste školení na tuto prevenci (a jaké)?
4. Jste s prevencí na své škole spokojeni (známkování 1-5)?

A přidala jsem i další dva dotazy:

5. Jak jste se dostaly k funkci metodika prevence?
6. Jaké jsou Vaše budoucí vize vedení preventivního programu na vaší škole?

5.1.2.1 Respondenti z metodiků prevence

3. ZŠ Simona, 57 let, délka praxe 33 let, na pozici metodika prevence 2 roky na současné základní škole

4. ZŠ Monika, 41 let, délka praxe 12 let, na pozici metodika prevence 7 let na současné základní škole

6. ZŠ Kamila, 28 let, délka praxe 5 let, na pozici metodika prevence 4 roky na současné základní škole

5.1.3 Externí školitel

Externí školitelé obdrželi upravené dotazy:

1. V jaké pracujete společnosti a na jaké funkci?
2. Jaké byly podmínky přijetí do této funkce?
3. Absolvovali jste školení na prevenci návykových látek (a jaké)?
4. Jaké mají dosavadní zkušenosti s touto prevencí?
5. Jak probíhá váš preventivní program na školách?
6. Jaké jsou Vaše vize preventivního programu návykových látek?

5.1.3.1 Respondenti z externích školitelů

Kristýna, 28 let, délka praxe 4 roky ve společnosti Progressive, o.p.s.

Sandra, 32 let, délka praxe 2 roky ve společnosti Progressive, o.p.s.

Petr, 37 let, délka praxe 4 roky ve společnosti Řekni ne drogám – řekni ano životu o.s. v projektu Řekni drogám „NE“

Pavel Tůma, autor projektu Revolution train

5.2 První stupeň

První stupeň, tedy první až páté třídy, jsou nezbytným předpokladem pro budování jakýchkoliv návazností. Když budu chtít v matematice naučit žáky výšku v trojúhelníku, předpokládám, že již znají trojúhelník. Stejně tak je tomu i v prevenci. Pokud budu po dětech chtít, aby pochopili právní stránku návykových látek, předpokládám, že již dokáží vyjmenovat návykové látky. Vše stojí a padá na prvním stupni. A právě proto zde probíhal můj první dílčí výzkum. Celkově na mé dotazy odpovědělo 7 respondentů.

5.2.1 Zkušenosti s prevencí návykových látek

Všech sedm respondentů při této otázce vzpomínalo na svá školní léta a na všechny absolvované preventivní programy návykových látek. Protože na prvním stupni jsou, jak napsala paní učitelka Marta, „preventivní programy velice opatrné a nenápadné“, tak jim přece jenom vzpomínka na prevenci na střední škole utkvěla více.

Všichni učitelé prošli jako žáci externím programem primární prevence, kdy do třídy přišli pracovníci a s žáky dvě hodiny pracovali. Paní učitelka Jana vzpomínala na jeden preventivní program, kdy „čtyři třídy nahnali do tělocvičny, kde se dva mladí bývalí uživatelé návykových látek snažili zprostředkovat svoje zkušenosti. Bohužel bylo v tělocvičně tak přeplněno, že nás to bavilo prvních 10 minut a pak už jsme z přednášky nic neměli“.

Žádná z korespondujících paní učitelek si nebyla schopná vzpomenout, zda s nimi preventivní program dělali i jejich třídní učitelé. A přesně to shrnula paní učitelka Gabriela: „to už je tak dávno, že si na to ani nevzpomínám“.

Když jsem se ptala, jaké mají zkušenosti z druhé strany barikády, kdy nyní jsou ony samy nositelkami preventivního programu, názory se velice různily. Pět z nich vzpomínalo na různé formy programů, se kterými se za svou kariéru setkaly. Byly to ty paní učitelky, které učili na minimálně dvou různých základních školách. Jak k tomu podotýká paní učitelka Gabriela: „preventivní programy byly na mých dvou různých školách tak diametrálně odlišné, že poměrně dlouho trvalo, než jsem si na novou formu prevence zvykla“. Jak podotýká paní učitelka Petra: „Na jedné škole, kde jsem učila, neprobíhal žádný preventivní program. Nebyly na něj peníze a učitelé to zadarmo dělat nechtěli. Před kontrolou se to vždycky přizpůsobilo tak, že nástěnka na prevenci se jen hemžila veškerými programy a plány, které ale nikdy neproběhly.“ A paní učitelka Jana dodává: „Na minulé škole probíhal ve všech třídách stejný preventivní blok. Ať už to byla pátá nebo devátá třída, všichni absolvovali stejnou přednášku od stejných lidí například na téma anorexie a bulimie. Další rok se pak téma obměnilo a byla třeba šikana.“

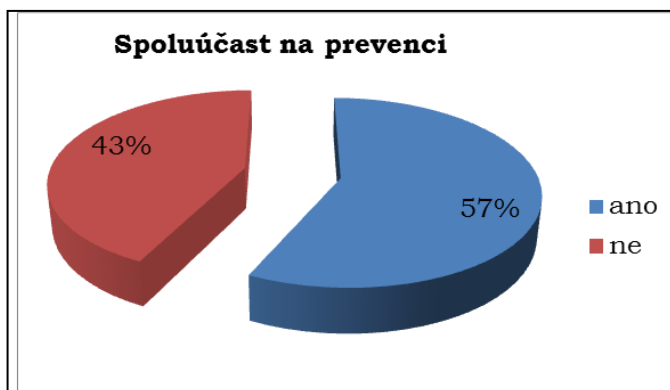
Právě tyto zkušenosti mě utvrdily v tom, že existují stále školy, kde preventivní program neprobíhá správně či vůbec a díky neochotě a neznalosti probíhat pravděpodobně ani dlouho nebude. A i ze svých zkušeností z bakalářské práce mohu potvrdit, že nemožnost sehnat finanční zaštitění je největším problémem. Je to problém, který by měl odstranit především schopný manažer školy (ředitel) a řádně proškolený metodik prevence.

5.2.2 Prevence návykových látek na vybraných školách

Tři (paní učitelka Lenka, paní učitelka Petra a paní učitelka Jana) ze sedmi dotázaných odpověděli, že na jejich škole probíhá prevence návykových látek v rámci externího preventivního programu. To znamená, že přijedou dva nebo tři pracovníci společnosti, která provádí preventivní programy, a vedou s dětmi z vybraného ročníku hodinu nebo dvě za pololetí diskusní debatu a přednášku.

Paní učitelka Lenka z 1. ZŠ se mi svěřila, že k nim jezdí společnost Proxima sociale, o.p.s, sídlící přímo na Praze 12. Dodala: „Jsem velice ráda,

že někdo prevenci dělá, protože představa, že bych jí měla dělat sama, mě děsí.“ Paní učitelka Petra z 2. ZŠ zase nebyla schopná si vzpomenout na

Graf 1 - Spoluúčast na PP I. st.

jejich externí společnost a se slovy „mě je úplně jedno, kdo sem jezdí, to má na starosti naše metodička prevence“, se zařadila do skupinky těch učitelů, kteří již před důchodem nemají zájem o velké aktivity a jsou rádi, že mohou tuto práci přenechat

jiným. Poslední paní učitelka Jana ze 3. ZŠ je začínající pedagog, který je ve školství teprve pátý rok a zatím o preventivních programech nic moc neví. Ví, že se dějí, ale nezasahuje do nich a snaží se maximálně vyjít vstříc pracovníkům externí firmy. Párkrát se jí podařilo být přímo u přednášky, když lektorům nevadilo, že bude přítomná třídní učitelka, a nestačila se „divit, co všechno preventivní programy obsahují a jak děti vyloženě hltají každé slovo, které lektori pronesou“.

Další čtyři respondenti (paní učitelka Marta, paní učitelka Gabriela, paní učitelka Lucie a paní učitelka Adéla) uvedli, že na jejich škole probíhá program Kočičí zahrada (viz Příloha č.2), v rámci něhož je i část věnovaná propedeutice prevence návykových látek. Je to program, který si paní učitelky zařazují přímo do výuky, a tak jsem očekávala celkem oprávněné reakce, kde se dozvím, že je to další zátěž na učitelky prvního stupně. Proto mě překvapilo, že postoj k tomuto programu je velice pozitivní, paní učitelka Marta ze 4. ZŠ mi například napsala: „Program prohlubuje dětem nenápadně jejich znalosti, jako třídní učitelka si s nimi mohu velice otevřeně promluvit o jednotlivých příbězích a děti se nenásilnou formou dozvídají například o problematice strachu nebo o férovém jednání.“

Paní učitelky, které vedou Kočičí zahradu, potvrdily, že co se týče externích programů, tak narozdíl od jiných bloků, kdy jsou například Dny Hasičů nebo záchranařů, v rámci prevence návykových látek žádní externí pracovníci za dětmi nedocházejí. A jak podotýká paní učitelka Lucie:

„Nedovedu si představit, že by děti na externí pracovníky reagovaly správně, jsem ráda, že si tuto prevenci jako třídní učitelky vedeme samy.“

5.2.3 Školení na prevenci návykových látek

Na otázku, zda paní učitelky absolvovaly školení nebo kurz na preventivní program určený návykovým látkám, se všechny shodly na tom, že nikoliv. Přesto mají za sebou jiné absolvované programy na podporu prevence. Čtyři paní učitelky prošly kurzem Kočičí zahrady, dvě paní učitelky mají kurzy pořádané Pražským centrem primární prevence (paní učitelka Jana a paní učitelka Lucie). Paní učitelka Gabriela z 5. ZŠ absolvovala kurz Šikany a kyberšikany a jak o něm sama říká, „tímhle školením by měli projít všichni současní i budoucí učitelé, aby si ověřili své znalosti především v oblasti informatiky“.

Paní učitelka Adéla z 6. ZŠ, vyškolená v kurzu Kočičí zahrady,

Graf 2- Absolvované školení na PP I.st.

reagovala na můj dotaz, proč na školení šla, se smíchem, že jí to bylo z vedení nařízeno. Sice se jí na školení nechtělo, ale zjistila, že se tam dovídá poměrně důležité věci a nakonec je teď ráda, že školení absolvovala. Na druhou stranu ale chápe všechny učitelky, které na školení nechtějí. I zbytek

absolventek jednotlivých kurzů podotýká, že nebýt nařízení „seshora“, dobrovolně by si žádný kurz nevyhledaly.

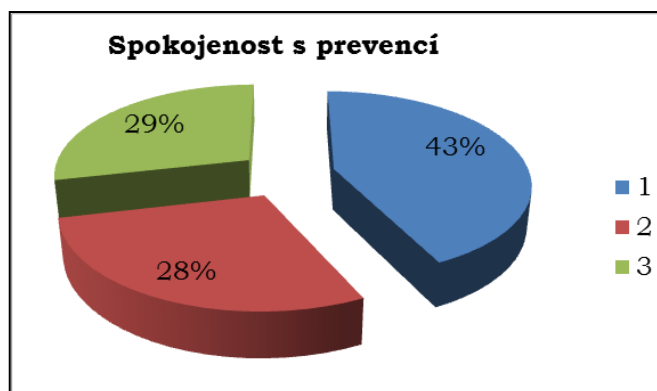
Paní učitelka Lucie z 6. ZŠ, která na škole také vede Kočičí zahradu, se svěřila, že co se týče mého tématu, tak se skoro vůbec nevyzná v dnešních návykových látkách a uvítala by na návykové látky školení. Její škola jí ale nic takového nenabídla a ona nemá kdy si takové školení sama vyhledávat. Jak dodává, trochu jí uklidňuje fakt, že učí pouze malé děti, které se k návykovým látkám nedostanou. Tady jsem musela paní učitelce trochu oponovat, že i děti ve čtvrté třídě už mají dost povědomí o nelegálních drogách jako je marihuana nebo kokain. Ale jelikož mají

povědomí dost zmatené tím, že se snaží poskládat si obrázek pouze z doslechu, je potřeba, aby jim pedagog pomohl oddělit pravdu od mýtů. K tomu je ale potřeba proškolený pedagog.

5.2.4 Spokojenost s prevencí návykových látek

Tato otázka byla pro mne nejzásadnější. Abych se dozvěděla, jaký by byl nejideálnější preventivní program na prvním stupni, musím především čerpat dojmy od pedagogů prvního stupně. A také tato otázka nabídla nejširší spektrum odpovědí.

Nejprve jsem jednotlivé paní učitelky nechala, ať vypíší svou spokojenost/nespokojenost a pak jsem je nechala dodatečně očíslovat na stupnici od 1 do 5, jak jsou spokojené s prevencí návykových látek, s tím, že známkuji jako ve škole, 1- nejlepší, 5- nejhorší.

Graf 3 - Spokojenost s PP I.st.

Nejprve se podívejme na oznámkovanou spokojenost, protože odpovědi dopadly pozitivně a všechny paní učitelky jsou přesvědčené, že jejich prevence si nezaslouží horší známku než 3.

Z grafu je vidět, že tři učitelky jsou nanejvýš spokojené s preventivním programem, který u nich probíhá. Všechny tři paní učitelky vedou preventivní program Kočičí zahrada a dodávají, že program jim přijde srozumitelný jak pro ně, tak pro děti. A hlavně baví jak je, tak děti, Adéla, jedna paní učitelka, která oznámkovala program známkou jedna, dodává: „Kočičí zahrada děti připraví na existenci látek, které dodají člověku dobrou náladu. Není třeba ten Siamův lektvar přímo pojmenovávat, ale samy děti kolikrát vykřiknou nápady, co by to mohlo být. Pro mě bylo překvapením, že kromě alkoholu a cigaret je napadne i čokoláda nebo prášky na bolest.“

Další dvě paní učitelky hodnotily známkou dva, jedna z nich, paní učitelka Lucie, vede Kočičí zahradu a trochu jí „vadí, že na toto téma není

věnováno více času“. Sama se přiznává, že znalost problematiky návykových látek u ní není hluboká a že se snaží do tohoto tématu nezabředávat. Přesto ale, kdyby měla prý možnost prohloubit si znalosti, byla by v této kapitole jistější.

Je nesporný fakt, že když se podíváme konkrétně na pro děti neznámé návykové látky, tak jejich propedeutika je v lekci číslo 2 a pak už se k nim Kočičí zahrada nevrací. V lekci 9 a 10 se děti dozvědí o problematice prášků na předpis, ale díky oddělenosti těchto kapitol se může poměrně snadno stát, že si děti spojení návykových látek a léků nespojí.

Druhou dvojku dala paní učitelka Lenka, která dodává, že společnost Proxima Sociale, o.p.s, která u nich prevenci provádí, je „fajn, ale nikdo nezaručí, že školitelé, kteří přijdou, budou umět s dětmi jednat“. Je zjevné, že při svém pozorování zaregistrovala, že mezi pracovníky, kteří přednáší, může být propastný rozdíl. Ne každý pracovník preventivních programů je zároveň pedagogem. A tím není myšleno pedagog vystudovaný nýbrž pedagog povahou.

Dvě trojky dostaly preventivní programy vedené externě, jeden komentovaný tím, že se o preventivní programy paní učitelka Petra nemusí starat, ale ze svých zkušeností ví, že vždy může být hůře i lépe. Byla by ráda, kdyby to takhle zůstalo. Ani si nepředstavuje, že do budoucna by měla preventivní program ve třídě zvládnout sama. Dodává, že „snad už bude tou dobou v důchodu“. Paní učitelce Janě naopak vadí, že vedení školy svým učitelkám natolik nedůvěřuje, že prevenci svěřují externí společnosti. Ráda by se podílela na těchto programech, ač ví, že to bude další práce navíc. Se svým názorem se ale snaží nebýt „moc hlasitá, aby zase nebyla za moc aktivní“. Ve svých třídnických hodinách se ale snaží s dětmi si o různých problémech povídat a tím si to alespoň vynahradiť.

5.2.5 Doplnující otázky na konopné drogy

Protože je má práce zaměřena na preventivní program konopných drog, zajímalo mě, zda se paní učitelky s touto problematikou setkaly a jak na ní případně reagovaly.

S pojmem konopí se setkaly všechny paní učitelky, všechny ale pronesly, že ač je to velice populární téma, tak jich se v rámci prevence vůbec netýká. Děti za žádnou z těchto paní učitelek s touto problematikou nechodí a paní učitelky tak nemusí konopné látky a prevenci vůbec řešit. Jak říká paní učitelka Marta: „Dnes je velice komplikované se k problému konopných látek stavět s jedním stanoviskem, v každém obchodě koupíte konopné masti a pak dětem vysvětlujete, že je to návyková látka.“ Když jsem paní učitelce řekla, že masti v obchodě jsou ale z technického konopí, které se nedá kouřit, tak mi odpověděla: „Vidíte? A pak nemá být veřejnost dezinformována.“ A já dodávám, pokud toto neví učitelé, kdo zaručí, že to ví rodiče, a jak se pak správná informace dostane k dětem...?

Paní učitelka Adéla dodává, že svou vlastní zkušenost, že „marihuana je mezi jejími přáteli velmi oblíbenou návykovou látkou a nevnímá ji jako drogu“ nijak nezveřejňuje, protože se již několikrát setkala se špatnou odezvou. Za sebe mohu potvrdit, že naše generace vyrostla na prevenci, která konopí představila jako velice nebezpečnou a návykovou drogu. Zkušenosti uživatelů této generace ale potvrdili zcela opak, a proto nyní většina našich přátel tuto konopnou látku zneužívá. Typický příklad několika let nevhodně vedené prevence.

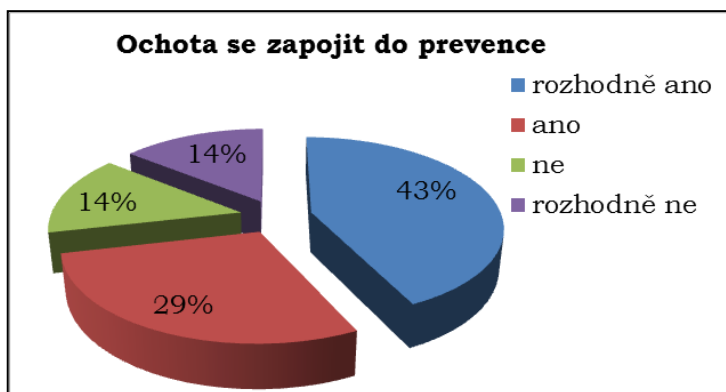
5.2.6 Zhodnocení

Po důkladných rozhovorech se všemi zúčastněnými musím připojit ještě pár postřehů, které nemohou být zachycené na papíře. Zatímco rozhovor s učitelkami, které vedou Kočičí zahradu, probíhal velice příjemně, uvolněně a v dobrém duchu, rozhovory s ostatními učitelkami byly chvilkami nejisté. Bylo zjevné, že o některých věcech nemohou nic říci, protože jim nerozumí, a v okamžiku kdy jsem začala klást přímé doplňující otázky, jako například, která externí společnost u nich prevenci provádí, tak odpovědi byly velice vyhýbavé. Několikrát jsem jim opakovala, že se nemusí bát říci, co je tíží, co by změnily a podobně, ale pobídka se nesesetkala s odezvou. Velikou roli tu hrálo i podezření, aby nebyly někde jmenovány, aby se jejich nadřizení nedostali k odpovědím.

I tak se dalo mezi řádky zjistit, že některá paní učitelka si nepřeje změny v preventivním programu, především si nepřeje, aby do něj byla zapojena. Narozdíl od jiné paní učitelky, která by se nebála do něčeho nového jít, vyzkoušet, ale zase jí od toho odrazují kolegové. Celkově ale všechny paní učitelky vypadaly, že mají svých aktivit, projektových dnů, kroužků a dílen tolik, že si nedokáží představit, že by si vzaly nebo vyzkoušely ještě něco dalšího. Těžko jim to mohu zazlívát. Když jsem se zeptala přímo, dostala jsem od dvou paní učitelek odpovědi viz Graf č.4, že by se v žádném nezapojily (paní učitelka Lenka spíše ne a paní učitelka Petra rozhodně ne), zbylé paní učitelky by si spolupráci dokázaly představit (paní učitelka Jana a paní učitelka Gabriela spíše ano), některé by to velice uvítaly.

Ze získaných výsledků se jako vhodná propedeutika, která by děti měla připravit na problematiku návykových látek, jeví Kočičí zahrada. Jak

jí líčily všechny čtyři paní učitelky, je to velice poutavá forma prevence, kdy si děti ani neuvědomují, že jsou její součástí. Děti na prvním stupni mají s paní učitelkou velice blízký vztah, a proto nemají

Graf 4 - Ochota zapojit se do PP I.st.

problém být spontánní, vyjádřit svůj názor, otevřeně na cokoliv reagovat. Nebojí se klást otázky, řešit problémy a nelézat různá řešení. Což se může, ale nemusí dít v případě návštěvy externích školitelů. Děti na ně mohou reagovat s nedůvěrou, mohou se bát vyjádřit svůj názor. V tomto má třídní učitelka jednoznačně navrch, poněvadž jí děti znají a už ví, jak s ní mohou komunikovat.

Otázka, která se nabízí, je, zda je Kočičí zahrada určena pro všechny učitelky prvního stupně. Já pevně věřím, že ano. Jen je potřeba překonat počáteční nedůvěru a neochotu. Ne každý si chce sám přidělovat práci, ale na prvním stupni je potřeba, aby dětem byly předkládány informace s

citem a znalostí, co se dítěti může říci a jak. A externí pracovník naopak dokáže děti vyděsit, což nikdy není dobrý způsob prevence.

Prevence s někým, koho děti znají, může zaručit, že dojde ke správnému uchopení situace, pani učitelka se v případě potřeby může k tématu vrátit, případně hodinu prodloužit. Což opět s externím pracovníkem není možné.

Na propedeutiku návykových látek, která je součástí Kočičí zahrady, je potřeba navázat co nejdříve přímo prevencí návykových látek. Je na každé škole, do jaké třídy si toto téma zvolí, ale vzhledem k tomu, že Kočičí zahrada je doporučena do druhých až čtvrtých tříd, je potřeba, aby prevence návykových látek pokračovala již v pátých nebo šestých třídách.

5.3 Druhý stupeň

Na druhém stupni odpovídalo na mé dotazy 13 učitelů. Rozhovory probíhaly zpočátku osobně v jejich škole, pro doplnění informací jsem pak s jednotlivými učiteli komunikovala e-mailem. Důležitá informace, kterou jsem se dozvěděla, byla, že v některých školách navazují preventivním „druhostupňovým“ programem již ve čtvrté nebo páté třídě. Jednalo se především o školy, kde na prvním stupni zavedly Kočičí zahradu.

Primární prevence na druhém stupni by měla navazovat na prevenci prvního stupně, znalosti žáků by měla prohlubovat. Samozřejmě by stejně jako na prvním stupni neměla být návodná a žáci by se neměli dovědět věci, které vědět nepotřebují. Je ale důležité si uvědomit, že se znalosti žáků v oblasti návykových látek za posledních pár let podstatně rozšířily. Největším problémem tak je, že zatímco znalosti dětí jsou nyní větší než v minulosti, znalosti učitelů jsou pořád stejné. Ne-li zkreslené či menší. Proto jsem i na druhém stupni učitelům věnovala speciální otázku navíc, která se týkala konopných drog a jejich zkušeností a znalostí s nimi.

5.3.1 Zkušenosti s prevencí návykových látek

Zatímco na prvním stupni učitelky vzpomínaly na svoje studijní léta, učitelé druhého stupně směřovali své zkušenosti spíše na svou praxi.

Většina učitelů (9) popisovali svůj nynější program na druhém stupni základní školy. Jejich odpovědi rozepíšu v následující kapitole.

Zbývajících 4 učitelé vzpomínali i na předchozí školy a na typy preventivních programů, se kterými se zde setkali. Například paní učitelka Miroslava, která ač je začínající učitel, tak byla k tomuto tématu velmi hovorná, poznamenala: „Na minulé škole se neustále pořádaly ve vybraných třídách preventivní bloky. Ale nebylo to vyrovnané. Například v šestých třídách měly 4 bloky preventivních bloků na šikanu a v osmé třídě pouze jeden blok na návykové látky.“

Paní Kateřina, která je na nynější škole již 14 let si stojí za názorem, že už „prošla tolika programy, že mi utkvěly jen některé z nich. Například když jsme tady měli vyléčené drogově závislé a ty nám vyprávěli svůj příběh. To tenkrát děti byly tak vyděšené, že ještě týden chodily a ptaly se, zda se to může stát i jim...“ Pan učitel Ondřej zažil na své současné škole program, kdy „přednášející jednou dorazili a pak se po nich slehla zem. Bylo pak hektické shánět alternativní programy.“ Paní učitelka Barbora shrnuje: „Za svou praxi jsem viděla mnoho programů. Ale až nynější mi ukázal, jak některé z nich byly neorganizované, kontraproduktivní a tedy k ničemu.“

5.3.2 Prevence návykových látek na vybraných školách

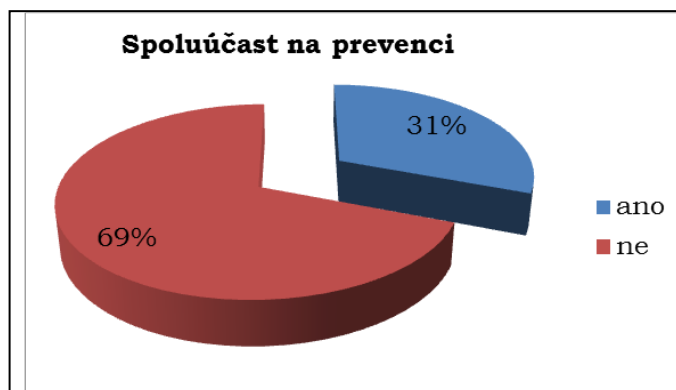
Výzkum probíhal na šesti základních školách a z výsledků u této otázky vyplynuly celkem čtyři různé preventivní programy. Na první základní škole mi obě učitelky (paní učitelka Hana a paní učitelka Kateřina) potvrdily, že zde probíhá externí preventivní program od společnosti Monet – Řekni drogám „NE“. Více informací o tomto programu naleznete v kapitole 2.4.2 a v Příloze č.4. Program probíhá tak, že přijde jeden nebo dva školitelé a vedou s dětmi blok na téma návykových látek. Obě paní učitelky se shodly na tom, že program je ucházející, děti si na něj nestěžují a je to nezatěžuje.

Na druhé základní škole probíhá externí preventivní program společnosti Progressive, o.p.s, zástupci této školy (paní učitelka Zuzana a pan učitel Martin) jsou oba začínající učitelé a tento preventivní program

je pro ně první zkušenost. Mnohem pozitivněji se k němu staví pan učitel Martin, který sebekriticky dodává, že pokud nemá srovnání, je pro něj těžké hodnotit jejich školní prevenci. Paní učitelka Zuzana dodává, že „by si chtěla někdy tento preventivní program zkusit, protože externí školitele program s dětmi velmi sblížil.“

Třetí základní škola v zastoupení pana učitele Ondřeje a paní učitelky Michaely pořádá externí program od společnosti Proxima Sociale, o.p.s. Pan učitel Ondřej, který prošel kompletním školením na prevenci návykových látek si je vědom toho, že „by jako třídní učitelé byli schopni dát dětem v prevenci mnohem více.“ Sám ale dodává, že je „velice těžké bojovat s vedením.“ Paní učitelka Michaela je ráda, že na její škole provádí školení Proxima Sociale, o.p.s, protože je „s nimi perfektní domluva a děti na ně dobře reagují.“

Ze čtvrté základní školy je v zastoupení pouze paní učitelka

Graf 5 - Spoluúčast na PP II.st.

Miroslava, která má též za sebou zevrubný kurz primární prevence a se společností Progressive, o.p.s, která u nich prevenci provádí, naprosto nesouhlasí. Její názor je, že „zastrašování pomocí uměle vytvořených příběhů nebo příběhů bez

souvislostí je zoufalou snahou děti odradit od návykových látek.“

Pátá základní škola využívá opět služeb společnosti Proxima Sociale, o.p.s a její dva zástupci jejich služby připadají dostačující. Paní učitelka Pavlína dodává, že s její vytížeností a rodinným životem by si nedokázala představit, že „by se na prevenci jakkoliv spolupodílela.“

Na poslední šesté škole jsem provedla výzkum u čtyř učitelů, protože tato škola jako jediná vede preventivní program sama. Zajímaly mě názory učitelů, kteří se prevenci věnují, nebo jsou nuceni se jí věnovat. Názory všech byly velice pozitivní, a ač je vedení prevence jistě náročné, tak z učitelů bylo cítit nadšení a ochota se primární prevenci věnovat. Ptala

jsem se, jak taková prevence vypadá, abych si mohla udělat obrázek, a pan učitel Šimon mi to popsal následovně: „Ve všech třídách od čtvrté do deváté probíhají dvakrát ročně preventivní dvouhodinové bloky. Každá třída má své vybrané téma, například ve čtvrté třídě jsou tématem Návykové látky, v páté třídě Zdravý jídelníček, v šesté třídě opět Návykové látky, v sedmé třídě Šikana a kyberšikana, v osmé třídě Sexuální život a v deváté třídě Poruchy příjmu potravy.“

Jak dodává paní učitelka Daniela: „Každý ročník mají na starosti dva učitelé, kteří prevenci připraví a následně i zrealizují. Ty dva bloky na sebe navazují, první z nich je úvodní a snaží se zjistit, co děti ví a znají. Druhý blok je pak reakcí na konkrétní třídu, někde je potřeba ujasnit si více pojmy, někde je potřeba více aktivit.“

Ze čtyř učitelů zpovídaných na této škole se pouze jeden neúčastní těchto bloků, je jím paní učitelka Eliška, která přiznává, že ač jsou všichni kolem do prevence nadšení, tak ona se nijak netají tím, že „dokud to bude probíhat jako dosud, nic proti prevenci nemá.“ Tím měla především na mysli, aby nemusela být do preventivních programů zatahována. Právě tato paní učitelka Eliška chválila preventivní program na předchozím gymnáziu, kdy „k nám přišli vždy výborní lektori. Jejich vyprávění bavilo i mě a nemalou měrou se o to zasloužily i vlastní zážitky a především zkušenosti. Myslím, že taková návštěva zvenčí není nikdy na škodu.“

5.3.3 Školení na prevenci návykových látek

Zatímco na prvním stupni prošlo komplexním školením nadpoloviční většina díky programům Kočičí zahrady, na druhém stupni je nesnadné najít učitele, kteří by nebyli metodiky prevence a zároveň by prošli kurzem primární prevence. I tak na tuto otázku zpočátku téměř všichni odpověděli, že kurzy samozřejmě mají. Až když jsme se dostali na konkrétní otázky, o jaké se jednalo kurzy, na co byly zaměřené, jakou měly hodinovou dotaci, vyplynulo, že z větší části se jednalo o jednorázové a nijak nepropojené školení. Tento typ kurzů je skvělý v okamžiku, kdy si pedagog potřebuje rozšířit znalosti. V případě, že žádné znalosti nemá či je již zapomněl, se tento kurz nedá za komplexní považovat.

Celkem 4 z mých oslovených učitelů absolvovalo školení Pražského centra primární prevence určené třídním učitelům, které se dá průřezově zařadit mezi komplexní školení (je zaměřené na všechny druhy rizikového chování). Zbývajících devět učitelů prošlo různými kurzy, například paní

učitelka Hana má za sebou

v poslední době kurz

Graf 6 - Absolvované školení na PP II.st.

Šikany, pan učitel Martin má různé předměty zaměřené na prevenci na vysoké škole, kde si dodělává studium. Za sebou má i kurz Útočník ve škole, který je „velice dobrý k nastavení jasných pravidel pro eventuální ohrožení osobou z vnějšku.“ Paní učitelka Michaela má osvědčení z kurzu, o kterém „si opravdu nic nepamatuje, protože to byla naprostá ztráta času.“

Paní učitelka Iva absolvovala kurz na vedení třídnických hodin, kurz, který ji velice zaujal a „bylo fajn zopakovat si, co všechno a jak v třídnických hodinách dělat. Zaujalo mě především, jak je dnes velmi pozitivní pohled na působení dětí ve škole. Pořád nám připomínali, že máme pravidla třídy psát bez slůvka NE.“ Jen podotýkám, že je to velice mně blízký způsob moderní výchovy dětí, kdy místo věty Nemluví všichni dáme větu Mluví jen jeden. Nebo místo Neděláme nepořádek máme Odpadky házíme do koše.

Dva učitelé mi odpověděli, že žádné kurzy nenavštívili, paní učitelka Pavlína se odkázala na to, že „se svými dětmi nemá na nějaké další vzdělávání čas“ a paní učitelka Kateřina to shrnula slovy: „Opravdu mě to neláká, ať si na školení chodí mladí.“

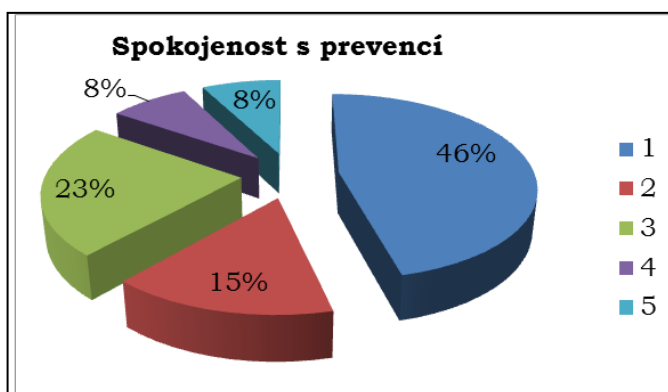
5.3.4 Spokojenost s prevencí návykových látek

Tato otázka byla důležitá na prvním stupni a nemalou měrou je důležitá i na pokračujícím druhém stupni. Odpovědi učitelů jsou odrazem

zkušeností i pozorovacích schopností, na druhém stupni obohaceného o zkušenosti a znalosti samotných žáků. I proto je jejich pohled tak důležitý.

Po úvodních pár slovech jsem jednotlivé vyučující nechala preventivní programy oznamkovat. Tentokrát škála hodnocení obsáhla všech pět známek (1 – nejlepší, 5 – nejhorší).

Jak je z grafu vidět, téměř polovina (6 učitelů) jsou se svou prevencí spokojeni a dali by současné prevenci na jejich škole známku 1. Nutno k tomu dodat, že tři z těchto učitelů jsou na škole, kde si preventivní program dělají sami. Paní učitelka Daniela k tomu dodává: „Jsem hrozně nadšená. Vždy mě lákalo dělat preventivní programy a když máte nad sebou schopného metodika prevence, máte napůl vyhráno.“ Paní učitelka Barbora, která na škole odučila již 34 let zmínila, že jí „tvorba preventivních programů otevřela oči, že se dá prevence dělat i jinak.“ Pan učitel Martin si je vědom svých malých zkušeností, a proto nemůže externí program hodnotit horší známkou než 1. Paní učitelka Michaela je „ráda, že

Graf 7 Spokojenost s PP II.st.

se jí preventivní program nedotýká a ona se na něm nemusí podílet“, tedy známka 1 je pro ni odpovídající. Stejný názor má i paní učitelka Pavlína. Nutno podotknout, že obě za sebou mají již pár let ve školství a jejich nechuť jakkoliv se angažovat v dění

nad rámec povinností je zřejmá na první pohled. Naproti tomu pan učitel Šimon ze školy, kde si preventivní program dělají sami, by již neměnil a doufá, „že se bude moci na preventivních programech spolupodílet i dál“.

Známku dva daly dvě paní učitelky, paní učitelka Hana z první základní školy, která přiznává, že „preventivní programy a témata nezná a nic jí to neříká.“ Prostě jen spoléhá na to, že probíhá vše tak, jak má. Druhá paní učitelka Eliška už má za sebou spoustu let praxe, ale cítí se unavená podílet se ještě na tvorbě preventivního programu. Proto za

„přílišnou aktivitu“ ostatních dává preventivnímu programu tvořenému na jejich škole za dva.

Známkou tři ohodnotili svůj preventivní program tři učitelé. Paní učitelka Kateřina, která se nechce účastnit školení, povídá, že nabídka Domu a dětí mládeže Prahy 12 - Monet je „sice fajn, ale nebylo by na škodě věci, kdyby škola objednala program i od jiné společnosti, pro srovnání.“ Pan učitel Ondřej si porovnává svou zkušenost a znalosti ze školení PCPP a říká, že „bychom to klidně zvládli lépe, kdyby za námi vedení stálo. Ale pro ně je jednodušší objednat externí program a mít to z krku.“ Paní učitelka Iva je se společností Proxima Sociale, o.p.s. spokojena, ale přijde jí, že „kvalita příchozích pracovníků je leckdy na pováženou. Je jasné, že sehnat odborné pracovníky na přednášku je složité, ale co jsme tady měli občas za případy...“ Tato odpověď vypovídá o tom, že opravdu nelze spoléhat na to, že ze certifikované společnosti přijde kvalifikovaný pracovník.

Známkou 4 dala paní učitelka Zuzana, která jako začínající učitel již postřehla, že „Progressive, o.p.s. je určitě dobrá společnost, ale dělat prevenci sama je určitá výzva pro každého učitele. Myslím, že bych to i jako začínající učitelka zvládla, na škole (pozn. vysoké škole) jsme měli spoustu předmětů na problémové chování žáků, a pokud tyto znalosti nevyužiji, těžko si na ně po dvaceti letech vzpomenu.“ Tím reaguje i na svou zkušenost, kdy je učitelům dáván velice malý prostor k uplatnění, škola nereaguje na nově příchozí „mladou krev“, která by v mnoha ohledech mohla preventivním programům dopomoci.

Jedinou nedostatečnou dala paní učitelka Miroslava, která program od společnosti Progressive, o.p.s. srovnávala s absolvovaným školením na Pražském centru primární prevence. Nelíbí se jí „představa, že by vychovávat děti měli externisté, kteří přijedou dvakrát za rok a myslí si, jaký nemají na děti dopad. Přitom největší práci s nimi dělají třídní učitelé, kteří v rámci třídnických hodin či průšvihů s dětmi jednotlivé problémy řeší. Takové školení je pak jako kapka v moři, stejně neúčinné.“

5.3.5 Doplnující otázky na konopné drogy

Protože se snažím nalézt optimální preventivní program na návykové látky a konopné drogy jsou již na druhém stupni poměrně známou veličinou, očekávala jsem při otázce, zda se učitelé s touto problematikou setkali a jak na ní reagovali, již rozšířenější odpovědi než u učitelů na prvním stupni. A také tomu tak bylo.

Všichni mladí učitelé, kolem věku 30 let, se při této otázce pousmáli a první reakci měli, že jsou generací, která kolem konopí vyrůstá. Když jsem se jich ptala, zda mají kolem sebe někoho, kdo konopí zneužívá, všichni byli schopni pár svých přátel vyjmenovat. Jejich postoj ke konopí je proto touto skutečností ovlivněn. Paní učitelka Zuzana například říká: „Vím, že konopí je v Čechách nelegální, ale většina mých přátel se nebojí ho kouřit a já sama vidím, že veškeré mýty kolem něho jsou jen nafouknutá bublina. Žákům to samozřejmě takhle neprezentuji, ale jsem velice opatrná na vyvolávání nebo udržování falešného dojmu z této látky.“ Pan učitel Martin „vyrostl s konopím, jeho rodiče si čas od času zakouří, babička dělá výborné domácí mastičky.“ On sám nekouří, ale nikoho za to neodsuzuje, s dětmi se pak snaží tomuto tématu vyhýbat anebo velice pečlivě volit argumenty.

Pan učitel Ondřej má ke konopí odmítavý postoj, sám ho několikrát zkusil, ale není mu po něm dobře a sám ví, že „od společnosti lidí, kteří marihuanu kouří, to vede ke společnosti lidí, kteří zkouší i další věci. Kamarádi kamarádů je naprosto nepředvídatelná a nejhůře ovlivnitelná skupina ohrožující mladé lidi.“ Tento názor mě velice zaujal, protože jsem zastáncem stejné teorie. Nikdy není problémem návyková látka, protože těžko si děti doma uvaří pivo nebo vypěstují koku, ale vždy je problémem společnost, která návykovou látku dítěti zprostředkuje. Pokud se jedná o společnost informovanou a vzdělanou, vždy se k dítěti spolu s návykovou látkou dostanou i rozumné fakty. V okamžiku, kdy dítě poprvé ochutná pivo nebo „jointa“ (pozn. ubalenou konopnou cigaretu) s partou kamarádů, bude to s informacemi typu: „Dělá to každý, to ti neublíží.“

Mladí učitelé se shodli na tom, že důležité je dítěti předkládat fakta. Především ta, která jsou pro děti důležitá, například, že konopí je v České

republike ilegální látkou a ať už je postoj okolí jakýkoliv, nikdo dítěti nemůže zaručit, že se užíváním, přechováváním nebo distribucí nedostane do problémů se zákonem. Paní učitelka Daniela poznamenává: „Setkala jsem se v jedné čtvrté třídě (pozn. v pomocné třídě) s reakcí, že konopí je vlastně legální, protože je k dostání ve všech obchodech. Tady jsem byla vděčná za vaši asistenci, kdy jste dětem řekla, že je rozdíl mezi konopím technickým používaným v kosmetických prostředcích a konopím indica či sativa, které má aktivní účinky THC.“ Tato reakce je odpovědí na mou návštěvu dvou bloků ve čtvrtých třídách, kde jsem měla možnost si vyzkoušet, jak preventivní program probíhá. Více viz další kapitola.

Naproti tomu u generace učitelů, kteří jsou věkově kolem 40 a výše, jsou názory rozdílné. Většina z nich se, stejně jako u výsledků mé bakalářské práce, s konopnými látkami nesetkala a nejsou schopni tedy o nich dětem vykládat. Je to pro ně jedna z dalších návykových látek, které nepotřebují rozlišovat a tedy se jimi zabývat. Dva učitelé se s konopím setkali a dokáží ho definovat, paní učitelka Hana například dodává: „Smrad z konopné cigarety poznám na sto honů. Už jsme v okolí školy tento problém řešili a vím tedy, jak konopí poznat. Naštěstí se s touto problematikou nesetkávám a preventivní program na toto téma vedou odborníci.“ Paní učitelka Barbora ví, že „konopí je mladými velmi oblíbená droga. Je jasné, že boj proti ní je jako boj s větrnými mlýny. Ani se o to nesnažíme, protože náš preventivní program je postaven především na tom, aby děti byly informované a uměly se správně rozhodovat na základě správných informací.“ Tento názor se mi velmi líbí a musím podotknout, že je ideální odpovědí na všechny problémy s touto i jakoukoliv jinou návykovou látkou.

5.3.6 Zhodnocení

Ke zhodnocení musím ještě doplnit svou vlastní zkušenost. Narozdíl od prvního stupně, kde jsem neměla možnost si jejich preventivní program vyzkoušet, jsem na druhém stupni tuto možnost dostala a využila. Paní učitelka Daniela mě pozvala do svých dvou bloků ve čtvrtých třídách a do jednoho bloku v šesté třídě.

První blok ve čtvrté třídě jsem pouze pozorovala, jak program probíhá. Děti si sesedly do kruhu a probíraly jednotlivé „drogy“- alkohol, cigarety a ostatní drogy. Bylo zajímavé pozorovat, že děti byly schopné vymyslet látky, na které si člověk může vytvořit návyk, jako například káva, čaj, čokoláda, počítačové hry a podobně. Pak následovala přednáška na téma, co jsou pro nás nebezpečné návykové látky. Zde děti neváhaly a správně odhadly, že cigarety, alkohol a drogy patří právě do této skupiny. A paní učitelky pak dodaly pár informací ohledně legislativy. Druhá část bloku probíhala akčněji, děti si zahrály hru molekuly, vytvořily tak tři týmy, kdy každý z týmu dostal za úkol jednu roli. První role byla pokušitelé, druhá váhavci a třetí kladáci. Cílem hry bylo, aby pokušitelé a kladáci přilákali na svou stranu co nejvíce váhavců. Docílit toho měli především pomocí správných argumentů, přičemž pokušitelé nabízeli váhavcům první zkušenost s cigaretou, kladáci je od ní odrazovali. Hra byla perfektní, děti si na ní vyzkoušeli argumentovat přiměřeně jejich věku a bylo zajímavé pozorovat, jak se děti přidružili k té či oné skupince na základě například přátelství či správného argumentu.

V dalším bloku ve čtvrté třídě, která čítala pouze 9 žáků s různými specifickými poruchami učení, probíhala prevence do mnohem větší hloubky. Děti se nebály ptát a na povrch vypluly dotazy typu: „Jak to, že je konopí nelegální, když je možné ho v obchodě koupit? Kdo dělá zákony, když mamka říká, že konopí je velice léčivá rostlina a přitom jí nesmí pěstovat? V Holandsku jde kupovat marihuanu běžně...?“ Paní učitelky byly chvilkami překvapené zájmem o konopí a neváhaly využít mě a mé zkušenosti. Ráda jsem jim povykládala o rozdílu mezi konopím v kosmetickém průmyslu a konopím ubaleném v „jointu“, o legislativě v zahraničí a legislativě u nás. Paní učitelky mi po hodině poděkovaly s tím, že je užitečné mít s kým tyhle problémy konzultovat. A upřímně? Já jsem si to vážně užila. Není nic lepšího, než děti nasměrovat správným směrem, aby se oddělily mýty od pravdy.

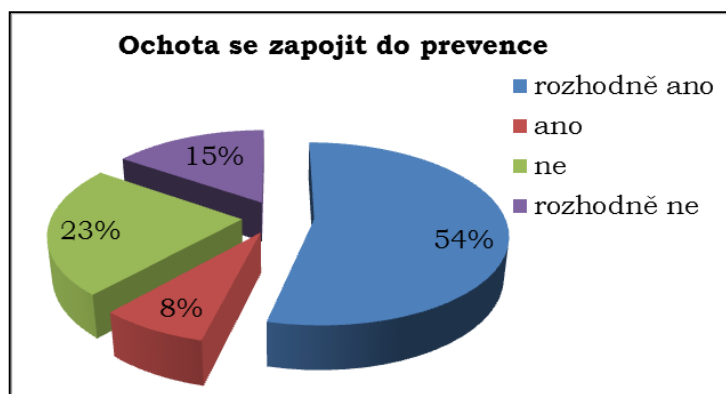
V šestém ročníku byl program trochu svižnější, dotazy zde nebyly tak konkrétní jako v případě pomocné čtvrté třídy, ale pravdou je, že děti musely vyvinout více aktivit, zahrály si i scénky, kdy se měly nějak

zachovat a obhájit svou reakci před zbytkem třídy. Jenom toto zabralo celou hodinu, kdy se celá třída dohadovala nad ideálním řešením.

Všechny tři návštěvy pro mě byly přínosné v mnoha ohledech. Pochopila jsem, že je potřeba, aby se učitelé pořád vzdělávali a nebáli se chodit na školení v tématech, ve kterých si nejsou moc jisti. A aby se nebáli vést preventivní programy, protože výhoda preventivního programu vedeného někým ze školy je v tom, že se k němu učitel může kdykoliv vrátit. Pokud něco nestihne, něco neví nebo si něčím není jistý, může to zatím odložit stranou a vrátit se k tomu v rámci například třídnické hodiny nebo jakékoliv jiné hodiny. Jak jsem pochopila ze 6. základní školy, paní ředitelka jim v tomto velice vychází vstříc a není problém zařídit suplování nebo blokovou přednášku v určeném termínu.

Celkově rozhovory probíhaly v otevřeném duchu, učitelé neměli problém se svěřovat, narozdíl od prvního stupně jsem necítila, že by někdo měl problém s otevřeností. Naopak někdy té otevřenosti bylo až moc, především v oblasti stížností na „úzkoprsé“ vedení či na externě vedené preventivní programy. Když jsem se jednotlivých učitelů ptala na možnou angažovanost, čili zda by se chtěli spolupodílet na preventivních programech, dostala jsem následující graf č.8 .

Jak je z grafu patrné, zapojit by se chtěla více než polovina všech dotázaných, z toho tři dotázaní již zapojeni jsou, a to v rámci vlastní primární prevence na

Graf 8 - Ochota se zapojit do PP II.st.

škole. Pouhých 15 % by nebylo ochotných se vůbec preventivních programů účastnit, ale přiznám se, že po jednotlivých rozhovorech jsem to u těchto konkrétních paní učitelek očekávala.

Z rozhovorů i z grafu je jasné, že učitelé jsou připraveni a ochotni prevenci na základních školách převzít. Až na dvě výjimky je většina z nich nespokojena s prevencí vedenou externě. Tomu nahrává i fakt, že většina

začínajících či mladých učitelů se nebojí říci svůj názor nahlas a chce něco změnit. A je potřeba brát v potaz, že pokud chceme mladé učitele udržet na školách, měli bychom jim v určitých ohledech vyjít vstříc. Znamená to, že pokud mladý učitel chce přinést do školy nápady, měl by mu management školy v určitých ohledech vyhovět. Je zvláštní, že ze šesti oslovených škol měla pouze jedna odvahu jít proti proudu a udělat si preventivní program podle potřeb žáků.

Varovným prstem by to mělo být především pro vedení škol ale i pro nadřazené komponenty školy. Například pro městské části, protidrogového koordinátora, magistrát hlavního města Prahy, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Pokud nebude nikde žádná motivace shora, nelze očekávat, že mladým nebo aktivním učitelům bude stačit energie k tomu, aby nadále čelili kancelářské byrokracii, právním kličkám či nekompetentnímu vedení.

Věřím, že ač se každá změna setká s problémy přijetí na všech školách, tak spoléhat pouze na externí společnosti není nijak přínosné. Jak vyjádřily některé paní učitelky druhého stupně, určitě není na škodu jednou za čas přizvat někoho zvenčí, aby preventivní bloky oživil, ale rozhodně není pro děti ani pro školu dobré, pokud tyto bloky spadají pouze pod externí společnost. Je na čase to změnit.

5.4 Metodici prevence

Metodik prevence je poměrně neznámý pojem. Většina veřejnosti o něm nemá ponětí a já osobně jsem se s ním setkala až v rámci studia. Za mých školních let metodik prevence na škole nebyl, dnes je již povinností na škole ho mít. Je pravda, že ne každá škola ho má a některé školy vedou svého metodika pouze externě. Dalo mi velkou práci sehnat tři metodiky, kteří byli na škole přítomni a chtěli se mnou udělat rozhovor. Bylo mi jasné, že ne každý metodik prevence bude se svou prací spokojen, obeznámen a bude ji chtít nějak prezentovat. I tak jsem všem třem vděčná, že se nebáli se mnou do rozhovoru jít.

První čtyři otázky se týkají prevence vedené na jednotlivých školách, další dvě otázky směřují přímo na funkci metodika prevence. Zde jsou odpovědi jednotlivých respondentů na jednotlivé dotazy.

5.4.1 Zkušenosti s prevencí návykových látek

Všechny tři metodičky prevence jsou zároveň učitelkami na vybraných základních školách. Při této otázce vzpomínaly na společnosti, kterými prošly při hledání optimálního preventivního programu.

Paní učitelka Simona je ze třetí základní školy, kde v nynější době probíhá externí program společnosti Proxima Sociale, o.p.s. Jak sama dodává, „z Proximy někdy přijdou skvělí školitelé, leckdy ale přijdou čerstvě přijatí školitelé, kteří si moc s žáky nevědí rady.“ Nejvíce ji vadí, že školitelé nemají žádné pedagogické minimum, které by alespoň trochu zaručovalo, že budou umět mluvit s lidmi.

Paní učitelka Monika dělá metodičku prevence již delší dobu a za svou kariéru se setkala se spoustou externích společností. Nejhuř vzpomíná na preventivní blok vedený společností Řekni ne drogám – řekni ano životu. Přišlo jí, že „program je povídání o ničem. Děti se nudily, nás to také nijak nezaujalo.“

Poslední paní učitelka Kamila ze šesté základní školy vzpomíná na dobu, kdy preventivní program přicházeli dělat externisté, velice živě. Nelíbilo se jí, jak „externí společnosti jako například Prospe, o.s. nebo Proxima Sociale, o.p.s. braly peníze za to, že se hodinu s dětmi jen seznamovali a dělali si jmenovky.“ Dnes je ráda, že ačkoliv musela absolvovat dlouhé studium, tak si preventivní program může postavit podle svých představ.

5.4.2 Druhy preventivního programu návykových látek na škole

Na třetí základní škole probíhá pod vedením metodičky prevence Simony program od společnosti Proxima Sociale, o.p.s, ke kterému se dostala e-mailovou nabídkou. Paní učitelka Simona k tomu dodává, že „program jako takový je veden dobře. Jen je potřeba, aby přišli vyškolené školitelky.“ Sama nemá problém se programů účastnit, ale pouze dle svých možností. Nemá na starosti pouze návykové látky, jak mi několikrát

za rozhovor stačila sdělit, ale i mnohem „palčivější témata jako šikana nebo záškoláctví.“

Naproti tomu paní učitelka Monika si svůj program vybrala velice pečlivě. Má zájem na tom, aby téma návykových látek bylo pro děti dostatečně probrané, a proto po předchozím fiasku se Domem dětí a mládeže Prahy 12 - Monet si nynější společnost Progressive, o.p.s. nemůže vynachválit. Sama říká, že „vždycky přijdou šikovné mladé slečny, většinou s dready nebo s piercingem, a děti na nich mohou oči nechat. Je pro ně potom mnohem snadnější převzít informace od slečen, které vypadají, že už mají něco za sebou. A já mám trochu klidnější pocit, že jsem zajistila profesionály.“ Když mi toto paní učitelka řekla, musela jsem se usmát a zeptat se jí, zda by tedy brala preventivní program ode mne jako od profesionála? Paní učitelka nechápavě hleděla, tak jsem vytáhla fotku z dob před dvěma lety, čímž jsem rozesmála i jí. Hned jí došlo, kam mířím a přiznala se: „Já vím, že vzhled by neměl být měřítkem. Ale na děti vzhled působí jako magnet. A není snadnější způsob jak je zaujmout než právě vzhledem.“ Plyne z toho poučení, že někteří berou jako profesionálního školitele i toho, kdo jenom jako profesionální školitel vypadá. A pokud se jedná o návykové látky, profesionálním školitelem vždy bude někdo, kdo vypadá jako drogově závislý. A dready a piercing jsou dobrým měřítkem. Fakt, se kterým jsem bojovala deset let.

Poslední metodička prevence, paní učitelka Kamila, vede na své škole již druhým rokem preventivní program sama. „Tedy ne sama,“ jak dodává, „ale s ochotným týmem, který tvoří mí kolegové.“ Hlavním důvodem, proč se ona a její předchůdkyně rozhodly, že povedou preventivní program samy, bylo, že „to co předvedly některé společnosti, to dokážeme taky.“ Tento odvážný přístup se paní učitelce vyplatil, dostala požehnání od Mgr. Jany Havlíkové (pozn. vedoucí prevence na Magistrátu hlavního města Prahy) a Pavla Žufníčka (pozn. vedoucí PCPP), paní ředitelka se k tomu postavila více než kladně a když to bylo proneseno na poradě, nikdo neprotestoval.

Zpočátku byly problémy, když se objevila otázka, kdo by byl ochoten pomoci, ale sama si mezi kolegy vybrala svou pracovní skupinu prevence a

ta souhlasila. Občas sice využívá externích nabídek, například loni v šesté třídě absolvovali preventivní blok od testujících společnosti Unplugged (viz. Příloha č.3), ale tento program jí na návykové látky připadá velice obsáhlý a chvílemi i zavádějící. A jak jim bylo řečeno na absolvovaném školení Unplugged, tak některé věci je tam potřeba brát s rezervou a některé je lepší na základních školách úplně vynechat. Proto se tedy snaží vystačit si sami. Jak sama říká, dnes by již za nic neměnila.

5.4.3 Absolvované školení na prevenci návykových látek

Kompletně vystudovanou školu na metodika prevence má pouze paní učitelka Kamila, konkrétně Studium k výkonu specializovaných činností - prevence sociálně patologických jevů. A ta k ní přišla víceméně náhodou, když přebírala funkci po kolegyni Zuzaně, která odcházela na mateřskou dovolenou. Navíc právě tahle kolegyně Zuzana funkci převzala po dlouhodobě nemocné kolegyni, takže v tom byl „pěkný chaos“, který se měl urovnat tím, že paní učitelka Zuzana vystuduje ono studium na metodika prevence. Náhoda tomu nechtěla, že nastoupila na mateřskou dovolenou, studium se přepsalo na paní učitelku Kamilu a ta ho dostudovala. Dnes je za něj vděčná, protože právě zde se dozvěděla, jak může a správně má prevence vypadat. Porovnala si, „jak to na naší škole fungovalo a jaké má nyní možnosti.“ Právě to jí pomohlo, aby se rozhodla dělat prevenci sama.

Další dvě metodičky studium dodělané nemají, paní učitelka Monika na něm pracuje, má za sebou první ročník. Jak sama dodává, „zainteresovala jí do toho škola, ona sama se této myšlence nebránila.“ A paní učitelka Simona zatím v dohledné době studium dodělávat nehodlá. Pokud jí k tomu nikdo nepřinutí, což ale vyvrací tvrzením, že „ona metodičku prevence nikdy dělat nechtěla.“

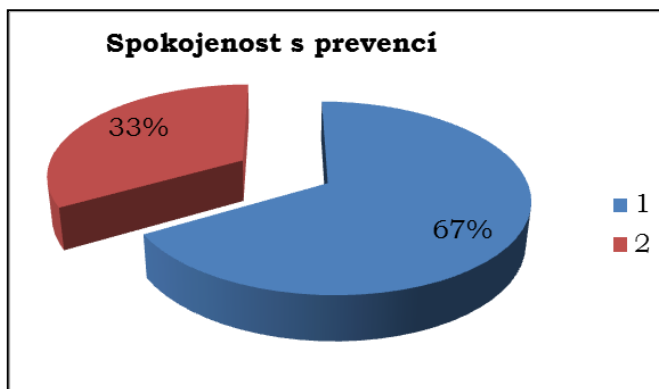
Všechny tři mají za sebou různé typy školení a dvě z nich mají kompletní školení PCPP (paní učitelka Simona a paní učitelka Kamila). Přímo na návykové látky školení žádná z nich neabsolvovala, nebo si na něj nevzpomíná.

5.4.4 Spokojenost s prevencí návykových látek

Všechny tři metodičky se shodly na tom, že preventivní program návykových látek je těžké hodnotit. Paní učitelka Simona je náruživá kuřačka, což zde zmiňuji z toho důvodu, že preventivní program návykových látek odsouvá na vedlejší kolej a sama má k návykovým látkám pozitivní přístup. Přišlo mi zvláštní dosadit do funkce metodika prevence někoho, kdo chodí každou přestávku kouřit, ale jak sama řekla, byla do toho více méně donucena. Možná právě proto se zajímá pouze o určité druhy preventivních programů, ale návykové látky do nich nepatří. Celkově preventivní program návykových látek na její škole hodnotí známkou dva.

Paní učitelka Monika je naopak velice opatrná ohledně hodnocení, má pocit, že ji mohu nějakým způsobem její tvrzení vyvrátit. Až poté, co jí uklidňuji, že hodnocení je individuální a to, co jí může připadat jako na známku jedna, mě může připadat na známku tři a naopak. Ale že v tom není žádný problém. Naopak potřebuji vidět, zda jsou metodici prevence spokojeni se svou vykonanou prací. Až poté neváhá hodnotit jejich preventivní program známkou výborně.

Paní učitelka Kamila o této otázce dlouho přemýšlí. Zvažuje nahlas všechny své možnosti, historický vývoj k osamostatnění prevence na její škole a až pak se rozhoduje, že nemůže dát horší známku než jedna. A to z prostého důvodu. Věřící svému týmu, líbí se jí, jak jsou

Graf 9 - Spokojenost s PP dle metodiků prevence

jednotlivé preventivní bloky (tedy i blok návykových látek) vedeny a nic by na něm neměnila. Vešla se do časových dotací, splnila papírové žádosti a všechny preventivní bloky během roku proběhly. Je jí jasné, že „musí jednotlivé bloky pořád inovovat, ale tak, jak proběhla prevence tenhle rok, tak je nadmíru spokojená.“

5.4.5 Cesta k funkci metodika prevence

Jak už paní učitelka Simona naznačila, způsob, jakým se dostala k funkci metodika prevence, byl velice přímočarý. Nikdo u nich na škole o tuto funkci neměl zájem, a tak tato funkce zbyla na ní. Jak sama říká, „do důchodu to mám za pár, snad se do té doby nejde někdo, kdo to po mě převezme. Já už jen dodělám to, co je na škole započato.“ Z jejich slov je více než patrné, že za její funkce metodika prevence k žádným výrazným změnám nedojde.

Paní učitelka Monika je již na pozici metodika prevence dlouhou dobu, ale taktéž do této pozice byla „ukecána a nedalo jí, než s tím souhlasit.“ Ví, že se o preventivní programy stará s nasazením všech sil a jak sama podotýká, „to byl možná ten důvod, proč mi tuto funkci nabídli. Potřebovali v ní někoho, kdo se bude starat a zajišťovat.“

Paní učitelka Kamila již svou cestu k funkci metodika prevence také naznačila, dodává jen, že po první paní učitelce, než to převzala kolegyně Zuzana, byl takový chaos, že „jsme ve dvou měly co dělat, abychom to daly do pořádku. Největší překážkou se pak ukázala i tvorba pracovní skupiny prevence, kdy na poradě bylo sice odhlasováno, že si prevenci budeme dělat sami, ale najednou jsem po nich chtěla práci navíc.“ Je pravda, že do té doby paní učitelka Kamila a její škola měly externí prevenci, která přišla, zařídila a nikdo se o nic nemusel starat. To tímto okamžikem skončilo, ale naštěstí se našli tací, co se nebáli nové metodičce prevence vypomoci. Jen díky tomu má „silný tým, bez kterého by to jinak nešlo.“

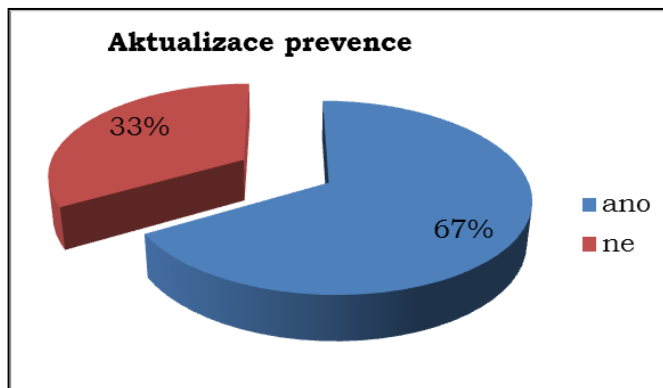
5.4.6 Plány preventivního programu na škole

Plány do budoucna má nejstandardnější paní učitelka Simona, která říká, že „se nic zatím měnit nebude.“ Samozřejmě počítá s tím, že jí přijdou nabídky a dle nich a dle peněz se bude rozhodovat, kterou si vybere, ale jinak už se o preventivní program návykových látek nebude více starat. Žádné konkrétní plány nemá, vždy se rozhoduje až podle toho, co jí kdo nabídne. Sama si určitě nic nevyhledává.

Paní učitelka Monika naproti tomu již teď spřádá plány, jak by příští rok chtěla vyzkoušet zase nějaký jiný preventivní blok návykových látek,

případně by chtěla doplnit stávající bloky o něco nového. Zatím ale nemá představu a upřímně dodává, že se nechá v září překvapit. Rozhodně ale nebude čekat na nabídky, spíše se pokusí si sama něco vyhledávat.

Paní učitelka Kamila dodává, že „důležité je neusnout na vavřínech.“

Graf 10 - Aktualizace PP dle metodiků prevence

Preventivní programy musí pořád reagovat na potřeby žáků a neustále se jim musí přizpůsobovat. Preventivní bloky příští rok hodlá trochu pozměnit, má určitý plán, ale uvidí až v září, zda projde a bude úspěšný.

Chtěla by získat příspěvek na

exkurzi do Revolution train, který jí přijde velice rozšiřující a pro děti osmých nebo devátých tříd velice prospěšný. Určitě ale využije „každou možnost, kterou najde a která se nabídne.“

5.4.7 Zhodnocení

Rozhovory s metodičkami prevence byly velice poučné. Rozhodně mě zaujalo, že metodičkou prevence se může stát takřka kdokoli, kdo je zrovna takříkajíc „po ruce“. Je to trochu smutné, když uvážím, že se spousta odborníků snaží o podporu pojmu metodik prevence a určití dosazení lidé pak tuto funkci zase shazují dolů.

Celkový dojem z rozhovorů je velice rozporuplný. Na jedné straně je snaha pochopit metodičky prevence, které nechtějí mít s prevencí nic společného, na druhé straně je snaha podpořit ty, které by prevenci dělat chtěly. Upřímně jsem čekala větší angažovanost metodiček, především paní učitelka Simona mě překvapila svým postojem k prevenci návykových látek. Jsem ráda, že se nebála mluvit otevřeně, ačkoliv by bylo lepší, kdyby se jí zdařilo se této funkce vzdát.

Ač jsem očekávala, že všechny metodičky se budou snažit posouvat svůj program dál a přizpůsobovat jej aktuálním problémům, u paní

učitelky Simony jsem se nemohla divit, že tomu tak není. Přesto jsem ráda, že zbývající dvě metodičky s tímto plánem nemají problém.

Co se týče mých předpokladů, tak jsem ráda, že i metodička prevence ze školy, kde si prevenci tvoří samy, neváhá využít nabídky externích programů a svou prevenci o tyto programy obohacuje. Přijde mi, že to je nejschůdnější varianta a nejoptimálnější řešení, jak by preventivní program mohl být veden.

5.5 Externí školitelé

Externí školitele se mi podařilo sehnat celkem čtyři. Dvě z nich jsou ze společnosti Progressive, o.p.s, která má na Praze 12 velké zastoupení, další je školitel ze společnosti Řekni ne drogám – řekni ano životu, o.s. a poslední je zakladatel takzvaného Revolution train, kde jsem měla možnost prohlédnout si program a promluvit přímo s tvůrcem tohoto projektu.

Školitelů jsem se ptala především na jejich praxi a na dosavadní zkušenosti s prevencí návykových látek. Zajímalo mě, jak prevencí školí oni, jak by si jako odborníci představovali optimální preventivní program.

5.5.1 Společnost a Vaše funkce v ní

Školitelky Kristýna a Sandra jsou obě z firmy Progressive, o.p.s. a působí zde jako pracovnice K-centra a zároveň jsou dvojicí, která spolu jezdí na přednášky do základních a středních škol. Jelikož obě dělají v K-centru, situace, o kterých vypráví, jsou brané z reálného prostředí. Kristýna dělá v Progressive, o.p.s. již čtvrtým rokem, Sandra druhým, jejich program není certifikovaný, ale již se na tom, jako u mnohých dalších, pracuje.

Petr dělá pro společnost Řekni ne drogám – řekni ano životu o.s., v současné době dělá například pro Dům dětí a mládeže Prahy 12 – Monet program Řekni drogám „NE“. Ve společnosti je již čtvrtým rokem.

Pavel je spoluzakladatelem projektu Revolution train, neboli Revolučního vlaku. S tímto projektem v současné době procestoval západní Čechy a Německo a vrací se zpět do Prahy. Kromě toho, že sestavil

a designoval projekt Revolution train, tak v něm také dělá hlavního průvodce, který vás vlakem provází.

5.5.2 Podmínky přijetí do této funkce

Zatímco Pavel žádné podmínky přijetí neměl, jelikož Revolution train byla myšlenka, kterou se „pouze“ snažil zrealizovat, Petr, Sandra i Kristýna při přijetí museli prokázat, že budou oddáni myšlence jejich společnosti. V případě Sandry a Kristýny bylo hlavní podmínkou, že budou vypomáhat i na hlavním středisku K-centra nebo v terénu, budou mít kladný vztah k dětem a posléze budou chodit na domluvené školy. Petr měl podmínku podobnou, měl by věřit své práci, projít školením a pak docházet na zamluvené termíny škol.

Je radno si všimnout, že obě děvčata jsou poměrně mladá a pro svou práci tedy velmi zainteresovaná. Ne mnoho pětadvacetiletých děvčat půjde dělat pomocníka do K-centra. Co je ale důležité, není potřeba žádné speciální vzdělání ani studium.

5.5.3 Absolvované školení na prevenci návykových látek

Kristýna a Sandra se rovnou přiznávají, že když je přijímali do funkce, ptali se jich, jaký mají vztah k drogám. Pokud správně odpověděli, tak byli přijati a bylo to jejich první i poslední školení. Zeptala jsem se tedy, jaká byla ta správná odpověď, a obě se shodly na tom, že „je dobré něco o drogách vědět. Pokud si něco vyzkoušela, tak to upřímně říct. Důležité nejsou zkušenosti, ale spíše tvůj postoj.“

Petr absolvoval školení na práci s dětmi a s tímto tématem, kde se dozvěděl, co by děti měly slyšet a co by rozhodně slyšet neměly. Dozvěděl se například, co je vhodné říkat v šestých třídách a co na středních školách. Jelikož nemá žádné odborné studium v této problematice, školení od své společnosti velice přivítal.

Pavel za sebou nemá žádná školení, jen vízi, jak by chtěl svůj projekt vést a naopak on školí své průvodčí ve vlaku tak, aby všem bylo jasné, proč na sebe věci ve vagonech navazují a jak mají například reagovat na své svěřence.

5.5.4 Dosavadní zkušenosti s prevencí návykových látek

Zde Sandra, Kristýna a Petr vzpomínají na svá školní léta. Přece jen to byla jejich poslední zkušenost s preventivními programy, než je sami začali vytvářet. Kristýna si vzpomíná, jak na Gymnázium chodili vyléčení závislí, kteří pořádali přednášky. Zanechalo to na ní takový dojem, že „možná už tehdy jsem si říkala, že tohle bych přesně chtěla dělat. Říkat lidem, aby při zkoušení drog používali hlavu.“

Sandra zase vzpomíná na preventivní program pohlavních chorob, kdy jim školitelé přinesli fotky umírajících lidí na různé nemoci. Vzpomíná si, že „si říkala, že by takhle nikdy nechtěla dopadnout.“ Na návykové látky žádnou konkrétní vzpomínku nemá.

Petr pamatuje na podobné zkušenosti jako Kristýna a porovnává je s přednáškou, na které byl u kolegy. Když poprvé absolvoval školení pod současnou společností, byl překvapen, „kolik se mu vybavuje spojitostí mezi tím, co už v dospívání slyšel a tím, co mu říkají nyní.“ Přijde mu, že prevence je pořád stejná, ale „za ta léta na ní člověk kouká z jiného úhlu. Z úhlu více zkušeností, kdy už dokáže jednotlivce pochopit.“

Pavel má pouze jedinou vzpomínku a to je historie jeho projektu Revolution train. Tento historický příběh je velice komplikovaný a v Pavlovi zůstal jako připomínka toho, že když se úředníci a politici nahoře rozhodnou, že „mu budou házet klacky pod nohy, tak bude svůj projekt dělat přes desetiletí.“ Na jednu stranu je z toho lehce zatrpklý, ale jak sám dodává, „mohl se i Revolution train posunout směrem dopředu.“

5.5.5 Průběh Vašeho preventivního programu na školách

Petr má program s názvem 10 věcí, které by tvoji přátelé měli vědět o drogách postavený na jednu vyučovací hodinu, která je ryze informační. Snaží se během této hodiny dětem, žákům či studentům vysvětlit na reálných příkladech ze života různé situace. Snaží se zodpovědět na pár základních dotazů, které jsou pilířem přednášky.

Hlavními pilíři přitom jsou mimo jiné lákavost drog, falešné informace o drogách, důvody, proč je marihuana droga, jak vzniká závislost či fakt, že drogy mohou v těle zůstat i několik let. Času je na

přednášku poměrně málo, ale o to intenzivněji se pracuje s důležitými informacemi. Petr k tomu dodává, že „jedna hodina je občas naprosto dostačující, žáci jsou vyčerpaní hromadou informací a představa, že by přednáška měla trvat hodiny dvě, by nikoho nenadchla.“

Kristýna se Sandrou mají na školách připravené dvouhodinové bloky, ke kterým je vždy přizván i třídní učitel nebo metodik prevence. Je to z toho důvodu, že časová dotace dvou hodin je „neskutečně málo a je potřeba, aby s dětmi někdo pracoval i po jejich odchodu.“

V programu se zaměřují obecně řečeno na boření mýtů okolo drog a lidí, kteří je berou. Využívají skutečnosti, že jsou z praxe, a proto jsou velmi otevření a jak říká Kristýna: „Myslím, že předáváme informace, ke kterým se jen tak nedostanou na internetu...“ Představují to, co dělají, seznamují děti s terénním programem, s kontaktním centrem. Ukazují dokonce i brašnu, kterou používají v terénu při výměně stříkaček a v té souvislosti vysvětlují, co dělat, když najdou použitou injekční stříkačku. To většinou otevírá diskusi, proč to dělají, zda je výměnou nepodporují? Tím se dostávají k prvním mýtům, které mezi dětmi (často i dospělými) kolují. V další části se jim představují děti a připojují svoji otázku. Otázky se zapisují a pak je každá zodpovězena. Jak podotýká Sandra: „Tady se hodně objevují takové černé scénáře, takže to hodně narovnáváme a seznamujeme je s realitou. Objevují se stále mýty, že venku čeká pán, který má drogu v bonbónu, který dětem nabízí. A to si myslí kolikrát i deváťáci...“ Pak se hodně mluví o tom, jak vzniká závislost (tady si často většina myslí, že po prvním užití drogy), proč nejde přestat tak snadno, jaké jsou k tomu důvody... A Kristýna to uzavírá: „Máme to prostě postavený tak, že je seznamujeme s realitou, žádný strašáci, ale ani žádný chlácholení, jedeme fakta.“

Poslední Pavel má svůj projekt postavený tak, že na začátku rozdá každému I-Phone, kde během cesty vlakem bude jednotlivce zaškrtávat podle něj správné odpovědi. Pak vezme cestující do vlaku. Příběh ve vlaku je poměrně snadný a uchopitelný. Pojednává o mladé dívce, která se dostane přes nového přítele mezi novou partu přátel. A aby to nebylo jednoduché, přátele již jsou zkušení v návykových látkách, o které nemají

problém se s hlavní hrdinkou podělit. V životě mladé dívky nastávají zlomové okamžiky, kdy se dívka nějak rozhodne a pak si musí nést své následky.

Ve vlaku je příběh koncipován tak, že po každém krátkém snímku se zvedne opona a následuje přímo vystřižená scéna z filmu (například autonehoda s motocyklem, bar, vězení nebo drogové doupě). Žáci a studenti se tak mohou podívat, jak místo, ve kterém se nachází hlavní hrdinka, vypadá. Celým příběhem provází rady průvodčího a hlas z amplionu, který pokaždé nabádá, že se člověk musí rozhodnout na základě svých možností a na základě informací.

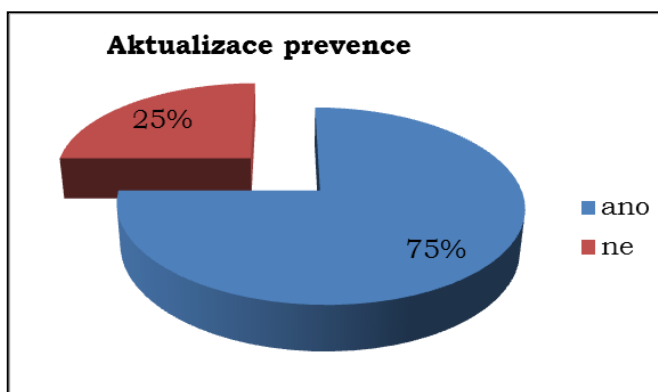
Na závěr je umístěn proslov, kde se ve vagonu ozývají závěrečné věty. Jsou to věty plné myšlenek typu, že „každý člověk je strůjcem svého štěstí, každý se musí umět správně rozhodnout a žijeme svůj život, který nám byl dán, pouze jednou.“ Projekt je vypracovaný do nejmenšího detailu a je to na něm z velké míry znát.

5.5.6 Spokojenost s prevencí a vize optimální prevence

Petr má, co se týče svého programu, v této otázce jasno. Přeje si, aby dál program zůstal takový, jaký je, jen by se mu „líbilo, kdyby bylo o program více zájemců.“ Z toho důvodu by preventivnímu programu dal známku dva. Ale to už je prý záležitost jeho společnosti, on se jen snaží vést svůj program tak, aby byl co nejúčinnější. Když jsem se Petra zeptala, zda ví něco o historii jeho společnosti, odvětil, že „to sice ne, ale každá společnost má nějakou svoji historii.“ Dále jsem se k této otázce nevracela.

Sandra s Kristýnou jsou se svým programem nadmíru spokojené, daly by

mu známku jedna, jen by si „přály, aby program měl přesah a návaznost i do dalších hodin.“ Ale jak samy dodávají, je velice těžké přesvědčit učitele,

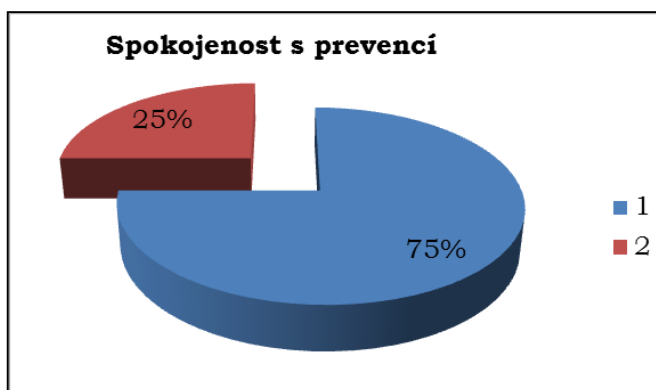

Graf 11 - Aktualizace PP dle externích školitelů

aby se o téma zajímal. Atmosféra na těchto školách je pro ně pak přítěží, protože „slovo droga je zde tabu, převládá zde hodně mýtů a negativních postojů.“ Samozřejmě jsou i školy, kde učitelé spolupracují a zde pak ani jedna nemá problém s dětmi mluvit. Je zde prý „otevřenější atmosféra, děti hned ví, že se budou bavit o drogách.“

Co se týče přizpůsobení, tak v jejich případě se tak děje téměř každou přednášku. Každá třída je jiná, každá si potřebuje povídat o něčem víc než třída jiná. A optimální preventivní program? Tak zde obě se smíchem odpovídají, že „kdyby ho znaly, tak už ho dávno tvoří.“ Ale základním předpokladem je správný pedagog, který „bude mít prostor s dětmi být, bude mít čas s nimi otevřeně pokecat, bude je znát, bude pracovat s atmosférou ve třídě.“ Kristýna dodává: „To bych si fakt přála, aby se změnil ten systém vzdělávání, ale to je hudba budoucnosti. Ti učitelé toho mají většinou dost.... Když přijde někdo dělat do jejich třídy program, aby o to měli zájem a nevnímali to jako vopruz.“

A Pavel? Pavel pouze dodává, že když se po šestnácti (!) letech dočkal svého zážitkového Revolution trainu, tak žádnou obnovu nyní nechystá, protože je plně

Graf 12 - Spokojenost s PP dle externích školitelů

aktuální. Stejně tak ale dodává, že „na každou skupinku reaguje různě, pokud si chce skupinka přehrávat výsledky, tak se jim přizpůsobí, v tomto ohledu nemá žádný problém.“ Jinak svůj projekt nemůže ohodnotit jinou známkou než jedna. A to z prostého důvodu: „Když vidím reakce žáků, kteří upřeně zírají na film a pak jdou do světa, a já vím, že jsou o něco více připraveni než před návštěvou, tak jsem splnil svůj úkol.“

5.5.7 Zhodnocení

Rozhovory s těmito čtyřmi externími pracovníky byly pro mě velice přínosné. Jejich poznatky, zkušenosti, a energie mě posunula mnohem dál, než jak tomu bylo u učitelů či metodiků prevence.

I když u Petra byla jasně ohraničená zóna, ve které se on a jeho společnost Řekni ne drogám – řekni ano životu pohybují již několik let a zcela zjevně z této zóny nejsou ochotni vystoupit, tak jsem pochopila, že kdyby nebylo špatných preventivních programů, nemohly by existovat ani ty dobré a vše by bylo jen univerzálně stejné.

Dámy Sandra a Kristýna mě neuvěřitelně potěšily svým optimismem, přístupem k práci i nadšením pro práci na tak dlouhou dobu, že věřím, že v případech největší nouze se vždy budu mít kam obrátit. Jejich program má hlavu a patu a tím, že sami přiznávají, že je potřeba významná spolupráce s učiteli mi jen potvrzují to, co jsem již zjistila u učitelů na druhém stupni. Že přijde doba, kdy učitelé povedou preventivní programy sami a externí společnosti jim budou dělat rádce a průvodce.

Revolution train. Projekt, o kterém bylo již více napsáno než sestrojeno, konečně vyjel na české koleje. Já mohu potvrdit, že i přes počáteční negativismus, kdy všichni tvrdili, jaký to bude strašák na děti, tak je to projekt zdařilý, který nabádá své návštěvníky k tomu, aby přemýšleli, správně se rozhodovali a vážili si života. Neutuchající elán Pavla, který dokončil svůj vysněný projekt i přes nepřízeň korupčních magnátů, mi ukazuje světlý odstín dalších dnů, kdy budou moci učitelé kombinovat své preventivní bloky o originální myšlenku projektu Revolution train.

5.6 Vyhodnocení předpokladů

Praktická část proběhla na základě 27 rozhovorů. Všechny 27 rozhovorů bylo podrobně analyzováno a hlavní myšlenky a postoje jednotlivých respondentů byly řádně v praktické části zaznamenány. Průběžná hodnocení a diskuze byly prováděny u jednotlivých výsledků a kapitol, zde následují pouze vyhodnocené předpoklady.

Prvním předpoklad měl zjistit, zda se více než 50 % dotazovaných učitelů neúčastní preventivních programů návykových látek, to znamená, že nevedou žádné preventivní programy na toto téma ve své škole. Tento předpoklad se potvrdil. Z celkových 27 dotazovaných bylo 20 učitelů a jak je vidět z grafu č. 13, celkový počet učitelů, kteří se neúčastní prevence návykových látek je 12 tedy celkem 60 %. Narozdíl od prvního stupně, kde se třídní učitelé o dění ve své třídě zajímají, učitelé druhého stupně tráví ve svých třídách méně času a v oblasti primární prevence více spoléhají na externí společnosti.

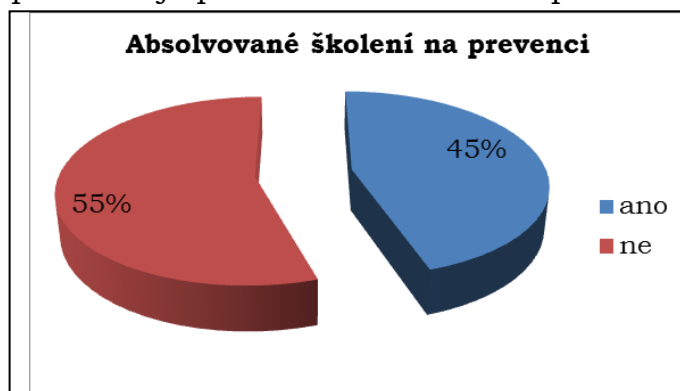
Druhý předpoklad tvrdí, že více než 95 % dotazovaných učitelů neabsolvovalo žádné školení na ucelený preventivní program, to jest program zaměřený na celistvou primární prevenci na základních školách. Celkový počet učitelů, kteří prošli kompletním

Graf 13 - Celková spoluúčast na PP

školením primární prevence je 9, v procentech pak odpovídá toto číslo

45 %. Tento předpoklad se nepotvrdil. Nutno dodat, že takto vysoké procento je především důsledkem preventivního programu Kočičí zahrada, na který je potřeba mít absolvovaný kurz.

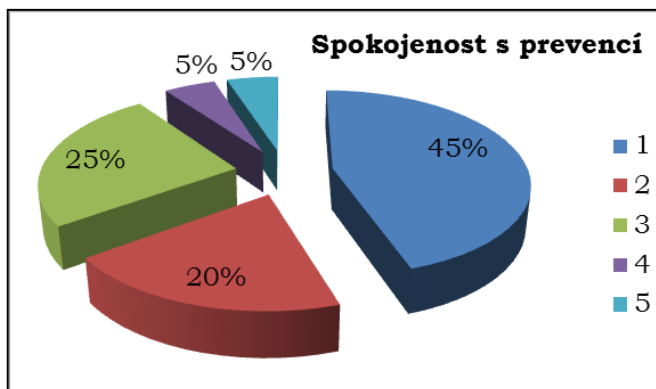

Graf 14 - Celkově absolvované školení na PP

Třetí předpoklad byl zaměřen na spokojenost učitelů s preventivními programy návykových látek na jejich školách. Zněl, že více než 75 % učitelů bude nespokojených s preventivním

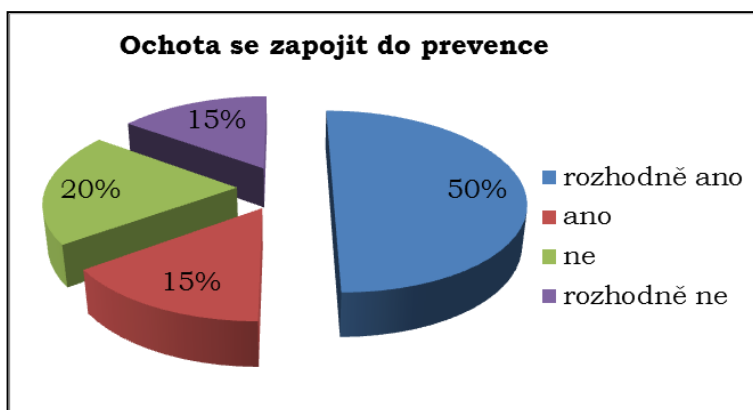
programem na své škole. To znamená, že dá preventivním programům na své škole horší známku než jedna. Jak je ale z grafu č.15 patrné, v této otázce devět učitelů tedy 45 % všech dotazovaných bylo s prevencí

návykových látek spokojeno. Tento předpoklad se tedy nepotvrdil. Je to velká část, téměř polovina, a je to dáno tím, že učitelé jsou ve své práci spokojenější, než jak je všeobecný předpoklad. Pokud si člověk přečte noviny nebo sleduje zprávy, pak by nabyl dojmu, že většina učitelů je krajně nespokojena s vedením školy, s platy a podobně. Zcela evidentně v této otázce jsou učitelé optimističtější.

Graf 15 - Celková spokojenost s PP

Další předpoklad byl také odvozen z připravenosti a ochotě věnovat se něčemu nad rámec. Předpokladem bylo, že méně než 25 % všech učitelů je ochotných zapojit se do primární prevence.

Graf 17 - Celková ochota se zapojit do PP

Tento předpoklad se nepotvrdil. Dle grafu č. 16 je zřejmé, že zúčastnit se prevence návykových látek je ochotných 13 učitelů, což je více než polovina, odpovídá to 65 % všech dotazovaných a u tohoto předpokladu mě odpovědi velice překvapily. Asi jsem ve školství zažila spíše odmítavý postoj k práci nad pracovní náplň a ochota dělat preventivní programy mi přišla jako velký závazek. I tak je ale z grafu č. 16 patrné, že učitelé jsou připraveni tuto roli převzít.

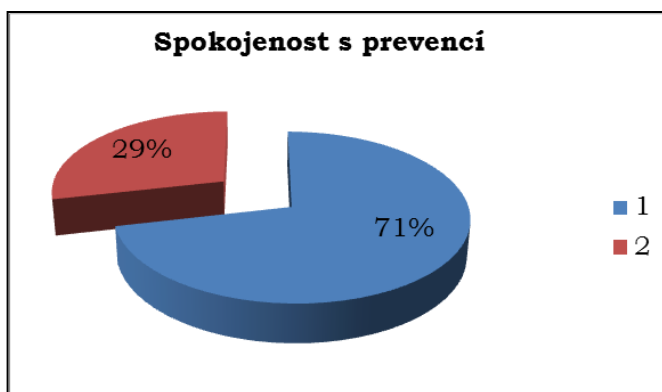

Graf 16 - Využití externích nabídek PP

Pátý předpoklad tvrdil, že 100 % tedy všichni metodici prevence využívají externí nabídky

preventivních programů nebo jen doplňků. Tento předpoklad se potvrdil. Dva metodici prevence mají kompletní externí program, jeden metodik prevence neváhá využívat veškerých služeb, které se mu externě nabízí. Důsledkem je pak spolupráce se společnostmi Unplugged, Revolution train a podobně.

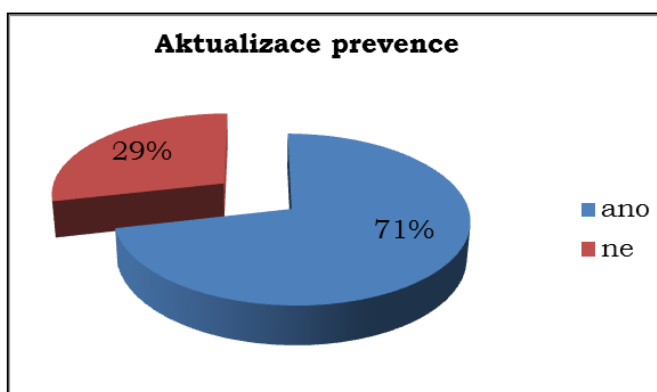
Šestý předpoklad se týkal spokojenosti samotných odborníků se

Graf 18 - Celková spokojenost s PP odborníků

svými preventivními programy. Zde byl odhad tvořen na základě logické úvahy, kdy pokud bude jedinec ve společnosti nebo na funkci metodika prevence spokojený, pak bude i jeho práce odpovídající jeho motivaci. Odhad byl napsán na více než 75 % spokojených metodiků prevence a externích školitelů dohromady. Z celkových sedmi dotazovaných jich se svou prevencí bylo nadměru spokojených 5, což odpovídá 71 %, předpoklad se nepotvrdil.

Poslední předpoklad zněl, že více než 75 % všech dotazovaných odborníků bude reagovat na případné změny aktualizací svého programu. I zde se ze sedmi dotazovaných pouze pět přiznalo, že nemají problém aktualizovat jakékoliv dění. Předpoklad se tedy nepotvrdil. Je jasné, že při vedení preventivního programu je potřeba,

Graf 19 - Aktualizace PP dle odborníků

aby se program přizpůsoboval dětem, jen by měla být tato myšlenka jasným pravidlem. Škoda, že tomu tak není vždy anebo že není tato myšlenka automatickým pravidlem. Ale nikdy nemůže být vše dokonalé a alespoň je zde prostor ke zlepšení.

5.7 Optimální preventivní program

Na základě provedených rozhovorů jsou patrná některá východiska. Je zřejmé, že na prvním stupni fungují dva druhy prováděné primární prevence. Jedním je primární prevence prováděná externí firmou a druhým Kočičí zahrada. Při oznámkování spokojenosti s preventivním programem vyšlo poměrně jasně najevo, že paní učitelky, u kterých je prováděn externí program, jsou s tímto programem spokojené jen napůl, narozdíl od známkování paní učitelek s programem Kočičí zahrada. Z rozhovorů samotných bylo možné vyčíst, že ač se některé paní učitelky, které Kočičí zahradu nemají, bojí změny, tak by si přece jen přály mít o něco lepší prevenci návykových látek.

Po celkovém shrnutí jsem dospěla k závěru, že v rámci prvního stupně je potřeba, aby jako propedeutika prevence návykových látek probíhala Kočičí zahrada. Když se podíváme na tabulku uvedenou v kapitole 4.4, pak z ní je možné vyčíst, že na prvním stupni by měly v prvních dvou třídách proběhnout dvě hodiny preventivního programu návykových látek s obsahem typu: Žák ví, že existují návykové látky, základní zná. Chápe nebezpečnost některých látek, které má doma. Rozlišuje, že alkohol a cigarety jsou také drogy. Ví, že nemá nic konzumovat od cizích lidí⁸⁴. Časovou dotaci i obsah hodin Kočičí zahrada splňuje. Dokonce i více, protože kromě kapitoly Siamův lektvar je možné propedeutiku nalézt taktéž v kapitole Jak se Drápek málem otrávil, a tedy časová dotace je celkem 4 hodiny. Kočičí zahrada podporuje žáky po osobnostní i sociální stránce, posiluje jejich komunikaci a schopnost se rozhodovat. I pro posílení těchto kompetencí bych ji vybrala jako adekvátní preventivní program v prvních dvou třídách.

Další dva ročníky, třetí a čtvrtá třída, už by žák měl znát zákony omezující kouření, užívání alkoholu a nelegálních drog. Měl by vědět o hlavních negativních důsledcích užívání drog. Ví, co dělat s kamarádem, který užívá drogy. Zná strategie, jak odmítnout, ví na koho se ve škole

---

⁸⁴ MIOVSKÝ, Michal, Anna AUJEZKÁ, Iva BUREŠOVÁ, et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi.*, str. 72

nebo mimo školu obrátit o pomoc⁸⁵. Pro tyto dva ročníky je doporučená časová dotace taktéž dvě hodiny a zde bych neváhala a kromě dobíhající Kočičí zahrady bych zařadila i další preventivní blok.

Velice se mi líbil preventivní blok vedený na šesté základní škole, který probíhal ve čtvrté třídě. Jeho náplň byla přiměřená, dětmi srozumitelná a děti měly možnost si i vyzkoušet hru „Váhavci“, která reagovala na trénink odmítnutí návykové látky. Byl to blok, který vedly paní učitelky samy, i když přímo nebyly třídními učitelkami a navíc byly jedna z prvního a druhá z druhého stupně. Odpadla tak chvíle, kdy by se s dětmi musely dlouho seznamovat a mohly se tak více věnovat programu. Je potřeba, aby tento blok dělali učitelé, kteří mají povědomí o základní terminologii a nerozhodí je proto všetečné dotazy. Nedoporučovala bych zde externí společnost, protože ta se většinou specializuje buď na hodně malé děti (1.-3. třída) nebo na druhý stupeň. A je potřeba, aby děti dostaly pouze ty informace, které pro ně budou srozumitelné.

Mnou navržený blok na dvě hodiny by probíhal v jedné třídě o počtu cca 20 dětí, potřeba by k němu byly připravené pomůcky – kartičky s návykovými i nenávykovými látkami (přibližně 20 pojmů jako rum, káva, čokoláda, pivo, dýmka, cigareta, PC hry, šunka, vodka, voda, televize, čaj, redbull, nealkoholické pivo, ovocné pivo (cider), zmrzlina, tabák, víno, Coca-cola, Fernet), které by byly zapotřebí, pokud děti na žádné pojmy neprijdou. Dále je potřeba mít půllitrovou a dvoulitrovou čistou láhev naplněnou vodou, sytě zabarvenou šťávu v lahvi například od rumu, skleničku na panáka (cca 0,04 l), papíry A3, fixy a připravené vytištěné role na hru Váhavci, kde bude jasně popsáno, co je úkolem skupiny.

Blok začne tak, že si děti sednou do kruhu, řekne se jim, že je teď čeká dvouhodinový blok na téma návykové látky. Bude jim zároveň řečena základní pravidla komunikace, že jeden druhého budou poslouchat, že mluví jen jeden a podobně (nesmějí se ostatním, nevynáším ze třídy nic, co na bloku zazní, mám právo na odlišný názor). Pak budou následovat otázky, zda ví, za kým ve škole zajít, když budou mít problémy s

---

⁸⁵ MIOVSKÝ, Michal, Anna AUJEZKÁ, Iva BUREŠOVÁ, et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi.*, str. 72

návykovou látkou? Z vlastní zkušenosti vím, že většina dětí vyjmenuje školní psycholožku nebo paní ředitelku. Přidá se jim tedy informace, že existuje i školní metodička prevence a ta jim je ve zkratce představena. Dále by se probíraly jednotlivé návykové látky, děti měly přijít na to, co všechno může být návyková látka. Bylo by potřeba připravit náповědné kartičky s hesly jako cigarety, šunka, káva, PC hry nebo rum, kdyby děti tápaly a nevěděly si rady. Určitě bude zajímavé pozorovat, zda děti na tyto látky přijdou samy.

Následuje přednáška na téma, co jsou pro nás nebezpečné a špatné návykové látky co jsou relativně bezpečné návykové látky. Cílem bude, aby děti správně odhadly, že cigarety, alkohol a drogy patří právě do skupiny těch špatných návykových látek, kdežto například čokoláda je v těch bezpečných. Zde určitě zazní otázka, zda si již nějakou s návykových látek vyzkoušeli. Se stoprocentní jistotou ano, většina se přiznává, že s rodiči někde ochutnala pivo, někteří se přiznají, že nealkoholické pivo pijí pořád. Zde je potřeba si osvětlit pojmy pivo, ovocné pivo, nealkoholické pivo. Je důležité dětem říci, že všechny tři druhy piv v sobě mají alkohol a jsou pro děti nebezpečné. Krásný příklad se ukáže na půllitrové a dvoulitrové lahvi s vodou, do které se přilije panák „alkoholu“, my bychom použili šťávu v láhvi od rumu. Malá láhev představuje děti, velká láhev jejich rodiče, pokud panáka nalijeme do půllitrové lahve i do dvoulitrové, můžeme si všimnout, že v malé lahvi zůstane větší koncentrace a barevně bude sytější. Přesně takhle to funguje i u alkoholu. Zatímco u dospělých se jeden panák v těle ztratí, u dětí má velké účinky. Platí to i u nealkoholického piva, které má v sobě málo, ale přesto na děti dost, procent alkoholu (až 0,5 %).

Pak budou následovat legislativní informace (od kolika mohou pít alkohol, že jsou některé návykové látky nelegální). Téma konopí se zde moc nevyskytuje, pokud ano, je potřeba dětem vysvětlit legislativní stránku a především mocnost zákonů, která u mladistvých dosahuje nejen na mladého provinilce, ale i na toho, kdo mu látku zprostředkoval, a toho, kdo za něj zodpovídá (rodiče). Dokud nikdo nezmění legislativu, je naší

povinností tyto zákony dodržovat. A více než kdy jindy platí, že neznalost zákonů neomlouvá.

Druhá část bloku proběhne akčněji, děti si zahrají hru molekuly, vytvoří šest týmů, kdy tři týmy dostanou za úkol vypsát důvody, proč lidé berou návykové látky a další tři týmy vypíší co dělat, aby lidé nebrali návykové látky. Tyto otázky napíšeme na tabuli, stejně jako veškeré odpovědi, které píšeme pod připravené otázky. Cílem je probrat důvody jako je například nuda, osamělost, špatní přátelé, když jim někdo ubližuje nebo stres v práci a možnosti jako jsou různé záliby, mít lepší kamarády a že se nebudou nechat do něčeho nutit.

Na to naváže další hra, kterou jsem se inspirovala na šesté základní škole, kdy vždy dva týmy utvořily celek a každý ze tří nově vzniklých týmů dostanou jednu roli. První role je pokušitelé, druhá váhavci a třetí kladáci. Cílem hry je, aby pokušitelé a kladáci přilákali na svou stranu co nejvíce váhavců. Docílit toho musí především pomocí správných argumentů, přičemž pokušitelé nabízeli váhavcům první zkušenost s cigaretou, kladáci je od ní odrazovali. Při návštěvě šesté základní školy byla tato hra perfektní, děti si na ní vyzkoušeli argumentovat přiměřeně jejich věku a bylo zajímavé pozorovat, jak se děti přidružili k té či oné skupince na základě například přátelství či správného argumentu.

Na základě pozorování této hry ve dvou různých třídách mohu předem ujistit, že pokaždé se aktivita vyvede jiným směrem a je potřeba na ní umět správně reagovat. Stane se, že váhavci se přidají více k pokušitelům a na tom je krásné demonstrovat, že přesně takhle to chodí i v realitě. Nejčastějším důvodem, proč mladiství začnou s návykovou látkou, jsou přátelé, kteří je k ní budou přemlouvat.

Blok primární prevence návykových látek ve čtvrtých třídách posiluje především klíčové kompetence **komunikativní** (práce s informacemi, logika a srozumitelnost tvrzení žáka, souvislý ústní projev, schopnost naslouchat a vhodně reagovat na ostatní žáky). Stejně jako kompetence **sociální a personální** (žák nahlédne do sebe samého, ujasní si své postoje a podporuje interakci mezi žáky i vztahy ve třídě v rámci práce ve skupině). V určité míře posílí kompetence k řešení problému

(schopnost žáka se rozhodovat a argumentovat svá rozhodnutí) a kompetence občanské (respekt k druhému, schopnost vcítit se do druhého).

Další blok by měl následovat v páté či šesté třídě, nyní by měl být čtyřhodinový. Měl by obsahovat znalosti o jednotlivých kategoriích návykových látek. Žák rozpozná pozitivní a negativní účinky alkoholu, tabáku i dalších drog. Má přehled o možnostech trávení volného času. Zná techniky, jak zvládat stres⁸⁶.

Zde budu reagovat především na rozhovory s učiteli druhého stupně a na rozhovory s odborníky. Učitelé druhého stupně ukázali, že by byli ochotní se účastnit preventivních programů, a zde bych neváhala a tuto roli jim svěřila. Ale aby program nebyl pouze jednotvárný, pokusila bych se využít i externí společnosti, která by program doplnila. Jeden dvouhodinový blok bych věnovala primární prevenci návykových látek vedenou přímo učiteli, druhý dvouhodinový blok bych využila například projektu Revolution train, který by mohli žáci spolu s učiteli navštívit a pak na něj v rámci další navazující hodiny reagovat.

První dvouhodinový blok by probíhal opět v rámci jedné třídy o počtu cca 20 dětí. Potřeba jsou k němu přichystané vytištěné situace na závěrečnou část, dále prostor, to znamená ve třídě dát lavice na stranu, vytvořit komunitní kruh, též půllitrová a dvoulitrová čirá láhev naplněná vodou, sytě zabarvená šťáva v lahvi například od rumu, sklenička na panáka (cca 0,04 l) a prázdná krabička od cigaret.

Blok by začal úvodním představením, co se v následujících hodinách bude dít. Stanoví se pravidla totožná s pravidly u bloku čtvrté třídy. Třída se rozdělí do skupin a začne brainstorming na téma, co jsou to vlastně návykové látky. Jednotlivé pojmy se píší na tabuli.

Po vyčerpání všech možností se látky na tabuli rozdělí do dvou skupin na drogy a „nedrogy“, kam budou spadat čokoláda, káva, energetické nápoje a podobně. „Nedrogy“ se na tabuli vyškrtávají. Na tabuli zůstanou pojmy, které hromadně řadíme mezi drogy. Teď je potřeba

---

⁸⁶ MIOVSKÝ, Michal, Anna AUJEZKÁ, Iva BUREŠOVÁ, et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi.*, str. 72-73

si je rozdělit ještě do tří druhů, jeden je alkohol, další tabák a poslední jsou drogy, kam spadají jednotlivé druhy drog jako konopí, kokain, pervitin, heroin a podobně. Zde je prostor pro otázku, zda již žáci nějakou návykovou látku vyzkoušeli. Očekávané odpovědi jsou, že ano, pobavíme se opět o termínech pivo, nealkoholické pivo, ovocné pivo. Ukážeme ukázkou, proč je pití alkoholu pro děti tak škodlivé pomocí obou lahví s vodou, do kterých nalijeme „panáka“ alkoholu. I u cigaret se zastavíme na otázku, co je vlastně v cigaretách škodlivé. Bude nás zajímat, zda děti slyšeli pojem nikotin, na kterém vzniká závislost a dehet, který ucpává plíce a dýchací cesty. Na krabičce od cigaret si ukážeme, kde jsou tyto informace napsané.

Následuje debata na téma dostupnost a legislativa. Je potřeba usměrnit názory ohledně konopí, protože děti v tomto věku již vnímají zmatené mediální informace, kdy ze zpráv slyší, jak řidič byl pod vlivem návykové látky marihuana, načež následuje reklama na léčebnou mast od firmy Cannaderm s jejími skvělými účinky. Zatímco na ostatní nelegální drogy (pervitin, kokain, heroin) jsou děti připravené a vědí, že nejsou v pořádku, konopí je otazníkem, který si samy nedokáží zodpovědět. Zde je na místě vysvětlit mediální kampaň technického konopí s minimálním obsahem účinných látek THC, tedy těch látek, které v lidech způsobují onen stav „zkouření“. Zatímco do mastiček legálně prodávaných v drogeriích či lékárnách je dáváno technické konopí, v rámci návykových látek se bavíme o konopí, které není upravováno a má svou normální hladinu THC. Ohledně konopí na recept, které by tuto hladinu THC mělo mít normální, je nyní situace taková, že v dohledné době žádné takové konopí v lékárně neseženou a je to pouze hudba daleké budoucnosti. Je potřeba počítat, že děti budou znát i holandskou politiku, zde musí zaznít, že v Evropě není žádný stát, kde by si legálně mohly konopí koupit. Opět je to pouze mediální tlak, kdy holandské přehlížení či portugalská dekriminlizace jsou reprezentovány špatnou formou. Počítám s tím, že touto diskuzí a ujasnění si některých faktů se zabere celý zbytek první hodiny bloku. I díky těmto informacím je potřeba, aby blok vedli zkušeně

pedagogové, kteří se budou v tématu lehce orientovat, pro základní fakta stačí pročíst teoretickou část této práce.

Druhá hodina by začala hrou molekuly, kdy se vytvoří pět týmů. Každý z těchto týmů dostane jednu situaci, kterou bude muset zahrát a především bude muset vymyslet její konec. Aktivita je vypůjčená z programu Unplugged – Lekce 11, jen jsou některé situace obměněny. Situace jsou následující:

1) Nikola bydlí s rodiči, kteří neustále kouří. Nikola ví, že cigaretový kouře není zdravý, a už jej nechce dýchat. Co může udělat?

2) Daniel dostal do ruky balíček cigaret. Je velmi zvědavý a chtěl by to vyzkoušet, ale chce, aby to s ním vyzkoušeli i ostatní. Kromě ostatních v třídě se zeptá i Michala. Michal se rozhodl, že to nechce zkoušet. Co udělá?

3) Aneta se rozhodla, že nechce pít. Byla pozvána na párty a ví, že se tam bude pít alkohol smíchaný s džusem. Co má dělat?

4) Karel na ulici potká svého kamaráda Honzu. Honza se vytahoval před kluky a donesl láhev tvrdého alkoholu, kterou s nimi vypil. Kluci odešli domů, ale Honzovi je špatně a domů očividně nechce. Co udělá Karel?

5) Andrea si našla nového přítele Martina. Martin kouří a Andrea by ráda, kdyby přestal. Co má udělat?

Všechny tyto situace jsou záměrně vybrané tak, aby nabízely více než jedno řešení. Na žácích ve skupině je, aby se domluvily na řešení, které oni sami považují za nejpravděpodobnější. Pak spolu se třídou se zhodnotí, zda řešení bylo jediné možné, zda bylo správné a jak by postupoval i zbytek třídy. Je to aktivita, která s diskuzí nad jednotlivými příběhy zabere celou druhou hodinu bloku. Je důležité, aby učitelé byli připraveni i na netypické konce příběhu. Vždy je ale cílem, aby zaznělo a zdůraznilo se alespoň jedno správné řešení.

Například u příběhu číslo jedna je potřeba, aby Nikola s rodiči promluvila, byť to na ně nebude mít žádný účinek. Samozřejmě může trávit čas venku, u kamarádů, ale smyslem tohoto zadání je komunikovat o problému. U Daniela by bylo ideální řešení, aby ho Michal přesvědčil, že to nemá zkoušet. Ale je jen otázka času, kdy to Daniel bude chtít zkusit

znova, a proto, i když například Michal nebude chtít kouřit, tak pokud je to správný kamarád, tak by u toho měl být s ním, kdyby se mu něco stalo. Pokud se Aneta nakonec rozhodne jít na párty, měla by zůstat silná a alkohol nepít. Ideální by bylo zůstat doma. Co se týče Karla, tak to neoptimálnější řešení by bylo zavolat Honzovým rodičům. I za cenu průšvihů. A Andrea bude s největší pravděpodobností Martinovi dávat ultimáta, která budou mít smysl ve chvíli, kdy už spolu budou chodit dlouho. Vzhledem k tomu, že si ho našla teprve nedávno, nejlepší by bylo, kdyby ho motivovala výlety, aktivním způsobem života, aby Martin na cigaretu zapomněl.

Tento blok bude hodně otevřený jednotlivým situacím, přeci jenom znalosti a zkušenosti jednotlivých šestých tříd jsou poněkud odlišné a je potřeba být připravený na případné varianty. Nikdy není na škodu, pokud se něco protáhne či něco zkrátí, vždy je potřeba reagovat na konkrétní požadavky třídy.

Blok je postavený na posílení klíčových kompetencí **sociálních a personálních** (upevnění sociálních vztahů ve třídě, ujasnění si s větší rozvahou svých vlastních postojů). Každý žák by měl být schopen na základě znalostí a zkušeností analyzovat problém, přemýšlet o řešení, vyhodnotit tato řešení, rozhodnout se a především vzít si zpětnou vazbu z rozhodnutí (ať už správné/méně správné řešení nebo dobré/špatné pocity) a tím posiluje kompetence **k řešení problému**. Posílíme i kompetenci komunikativní (srozumitelnost a logiku ústního projevu, naslouchání druhému). Je posílena i kompetence občanská (respekt k druhému, schopnost naslouchat a uznávat jiný názor).

Pro druhý blok bude potřeba finanční záštita školy nebo města a možnost na jeden den udělat výjezd na dejvické nádraží. Druhý blok by byl totiž optimálně nastaven tak, aby se třída jela podívat na Revolution train. Je to zážitkový program, který by v dětech měl vzbudit určité otázky a pocity, o kterých je posléze potřeba hovořit i ve třídě. Je jasné, že je příběh zasáhne a svou nenásilnou formou, kdy si budou moci děti příběh prožít, je vtáhne do děje „co by kdyby“. Jak říká i hlavní autor projektu Pavel Tůma: „Je dokázáno, že to, co čtete, si zapamatujete z deseti procent,

to co sledujete z patnácti procent, pokud povedeme dobrou diskuzi je to ze 40 %, ale pokud něco prožijete, tak je to až z devadesáti procent.“ A jelikož je tento program vhodný pro děti od 10 do 17 let, prevalence evropských studií mluví neúprosně, nebála bych se tento program zařadit již do šesté třídy.

Nějaký čas (2-3 dny) po návratu by měla následovat na návštěvu projektu Revolution train diskuze ve třídě, o tom, kde byly podle dětí zlomové okamžiky. Kde se příběh mohl začít odehrávat jinak. Pavel Tůma nabízí, že tuto přednášku ve třídě zařídí, ale myslím si, že je jednodušší si s dětmi o příběhu promluvit v rámci jedné hodiny prevence, kterou povedou sami učitelé. Je potřeba citlivě reagovat na jednotlivé děti a jen sami učitelé, kteří děti znají, jsou schopni správně a opatrně reagovat. Je jasné, že se příběh většiny z nich dotkne, a tedy je potřeba očekávat, že reakce budou různorodé. Důvodem, proč je zde nechána pauza je, aby děti mohly příběh spolu probrat, budou ho řešit o přestávkách, někteří si o něm popovídají doma. Je to trochu i nenápadná forma, jak je přimět o problematice mluvit. A pokud o ní budou mluvit doma, tím lépe. Tím, že zasvěti do problematiky i rodiče, je vytvořen další krok, který se rodičům může v budoucnu hodit. Pokud totiž pak bude mít dítě s návykovou látkou problém, bude vědět, že za rodičem může kdykoliv zajít.

Tento blok je založen na faktu, že škola či město přispějí na návštěvu projektu. Není to nikterak levná záležitost a při návštěvě jedné třídy se částka může vyšplhat do řádů tisícikorun. Je tedy potřeba dobře plánovat a spolupracovat při těchto plánech s vedením školy, s metodikem prevence a s městskou částí, aby k uskutečnění mohlo dojít.

Návštěva projektu Revolution train posílí především klíčové kompetence **komunikativní**, kdy děti budou o projektu mluvit samy mezi sebou, s rodiči a učiteli. Dále pak kompetence **k řešení problému**, kdy se budou snažit přijít na zlomové okamžiky příběhu, které budou nahrazovat lepším rozhodnutím.

Poslední dvě hodiny z doporučení Miovského a kol. by měly proběhnout v sedmém až devátém ročníků. Měly by obsahovat témata jako znalost chemických, biologických, zdravotních a sociálních účinků drog,

schopnost identifikovat účinky návykových látek či krátkodobých a dlouhodobých účinků drog. Žák chápe právní důsledky užívání, uchovávání a distribuce, zná školní předpisy ohledně návykových látek, zná aktivní odpočinek, správnou duševní hygienu, zdravý životní styl⁸⁷. Poslední blok bych zařadila do deváté třídy, s tím, že zde bych volila kombinaci externí školitel – třídní učitel.

Pro blok bude tedy potřeba finanční zaštitění a perfektní domluva se společností nabízející preventivní bloky. Neváhala bych na poslední dvouhodinový blok pozvat školitelky ze společnosti Progressive, o.p.s, které přímo pracují se závislými jedinci a dokáží tak dětem zprostředkovat přímou realitu. Výběr právě této společnosti byl jednoduchý, protože reaguje na aktuální tabu ve společnosti, jímž jsou závislí jedinci. Společnost Řekni ne drogám – řekni ano životu by zprostředkovala přednášku, kterou jsou učitelé schopni udělat sami.

Školitelky z Progressive, o.p.s. se nebudou bát dětem vypovědět vše, na co se jich budou ptát, budou mít k tomu potřebné znalosti a zkušenosti. Na přednášky prý chodí i s taškami z terénu, kdy pak žákům ukazují, co všechno terénní pracovník musí u sebe mít. Žáci se budou moci dozvědět něco o práci terénního pracovníka, o tom, co vlastně závislost znamená. Mohou se ptát na konkrétní návykové látky. Školitelky samy mohou svá fakta proložit příběhy, které z terénního programu mají. Program školitelek jsem již přesně vylicila v předchozí kapitole č. 5.5.5.

Tento blok by posílil především kompetence **k učení** (schopnost propojovat a využít vědomosti, hledat souvislosti). Dále pak kompetence **občanské** (má respekt k druhým, dodržuje a vnímá pravidla, jedná samostatně a dokáže aktivně pomoci – pomáhá slovem i činem svému okolí). Dále pak jsou v určité míře posíleny kompetence komunikativní, sociální a personální i kompetence k řešení problému.

Výběr tohoto bloku by byl založen na potřebě ukázat dětem, že za branami školy je čeká realita, která se jim možná nebude líbit, ale přesto tam je. A po devátých třídách je již čeká posun na další etapu, která jim

---

⁸⁷ MIOVSKÝ, Michal, Anna AUJEZKÁ, Iva BUREŠOVÁ, et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi.*, str. 73-74

nabídne nové kolektivy, nové prostředí. A je potřeba děti na tuto cestu připravit.

Tento optimální preventivní program byl postaven na publikaci Miovského a kol., dále na rozhovorech s jednotlivými učiteli i s odborníky z praxe. Taktéž se zde odráží ochota a odbornost jednotlivých učitelů, kteří by bloky chtěli a mohli vést. Je jasné, že o návykových látkách musí učitel něco vědět a znát, než se rozhodne vytvořit na ně preventivní blok. K základním informacím slouží především teoretická část této práce, k tvorbě preventivního bloku slouží pak tato kapitola.

Sama jsem měla možnost již bloky na jedné vybrané základní škole, vyzkoušet a tedy vím, že se dají zvládnout a jsou i časově správně ohodnocené. Přesto jeden pokus nestačí a já doufám, že dostanu příležitost tyto preventivní bloky v budoucnu zkoušet dál, stejně tak jako doufám, že tento návod pomůže i dalším učitelům, kteří budou mít možnost preventivní programy tvořit sami.

6 Závěr

Z výzkumu praktické části jsou patrná některá východiska. Za prvé je zřejmé, že na prvním stupni funguje preventivní program Kočičí zahrada, který si učitelé tvoří sami. Je nasnadě, že pokud program pedagogům vyhovuje a v rámci primární prevence funguje, je třeba ho i nadále využívat. Proto v optimálním preventivním programu je Kočičí zahrada pro mne varianta číslo jedna. Je třeba více motivačně zapůsobit na pedagogy prvního stupně, aby se tento nebo podobný program stal pro ně přijatelnou formou výuky. Samozřejmě hlavním koordinátorem motivace by měl být management školy a metodik prevence.

Za druhé je nesporným faktem, že i na druhém stupni je velká ochota zapojit se do dění preventivního programu. Díky tomu je v předchozí kapitole navržen optimální preventivní program návykových látek, který využívá spolupráce pedagogů s odborníky (externími pracovníky). Důvodem, proč je dána větší odpovědnost za preventivní programy do rukou učitelů, je, že práce na primární prevenci je souvislá a neustálá činnost. Činnost, kterou provádí kromě rodiče právě pedagog. Dalším důvodem je, že tento program je postaven na informovanosti a znalosti problematiky, čímž proškolený pedagog, který bude preventivní programy provádět, disponuje.

Do třetice je potřeba mít k ruce neustále schopné odborníky. Ať už metodiky prevence nebo externí školitele. Je důležité mít kde čerpat informace, ověřovat nová fakta. A tito odborníci musí na nová fakta a nové poznatky umět adekvátně reagovat a preventivní program aktualizovat. Jen tak se může podařit vytvořit ucelený preventivní program návykových látek, který bude nastaven na potřeby žáků, bude reagovat na případné změny díky neustálé pohotovosti jednotlivých učitelů, metodiků i externích školitelů a bude disponovat odborností.

Je nesmírně těžké tento program vytvořit. Je těžké ho uvést do chodu a je těžké najít učitele, kteří budou na tomto programu spolupracovat. Přesto ale věřím, že budoucnost patří mladým učitelům, kteří se této práci nebojí a dokáží o tomto problému komunikovat.

Komunikace je neuvěřitelně silný nástroj, který zaručí, že budou fungovat mosty mezi žáky, učiteli a odborníky.

Důvodem, proč je potřeba přístup k preventivním programům změnit jsou fakta, která mluví jasně. Stále jsme na předních příčkách evropských studií ve zkušenostech s konopím, s mladými, co pijí alkohol a kouří tabák. Je na čase to změnit a největší změnou bude přestavba preventivních programů z toho, jak jsou nyní nastaveny. Pokud se nám podaří dát větší odpovědnost do rukou učitelů, kteří budou aktivně pracovat s žáky a jejich rodiči, pak věřím, že se prevalence návykových látek posune do nižších poloh.

Jak bylo patrné z mnoha rozhovorů, je potřeba o problematice preventivních programů komunikovat. Rozvíjet znalosti jednotlivých pedagogů, snažit se v nich vzbudit zájem. A je potřeba držet se jednoduchého, ale účinného hesla z roku 1995 společnosti Sananim: Nebudete – li s dětmi mluvit o drogách, někdo jiný bude... .

7 Seznam použitých informačních zdrojů

BOOTH, Martin, 2004. *Konopí: dějiny*. Vyd. 1. Praha: BB art. ISBN 80-7341-348-5.

BUSSINES INSIDER, 2012. *The Time Nancy Reagan Invented 'Just Say No' And Other Great Moments In Pot History*. www.businessinsider.com [online, cit. 2016-01-17]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/the-history-of-marijuana-2012-12>.

CSÉMY, Ladislav, Hana PERNICOVÁ a Karel NEŠPOR, 1994. *Prevence problémů působených návykovými látkami*. Praha: Besip MV.

DROP IN, 1999. *Středisko prevence a léčby drogových závislostí o.p.s.* Praha: Středisko prevence a léčby drogových závislostí.

EMCDDA, 2016. *Czech republic country overview*. www.emcdda.europa.eu [online, cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/countries/czech-republic>

ESPAD, 2015. *ESPAD reports*. www.espad.org [online, cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://espada.org/Uploads/ESPAD_reports/2015/ESPAD%20Validity%20Study.PDF

GROTENHERMEN, Franjo, 2009. *Konopí jako lék: praktický rádce k využívání konopí a dronabinolu v medicíně*. Vyd. 1. Olomouc: Fontána. ISBN 978-80-7336-552-3.

HOLLAND, Julie, 2014. *Tráva: kompletní průvodce světem marihuany v medicíně, vědě, kultuře a politice*. Hodkovičky [Praha]: Pragma. ISBN 978-80-7349-408-7.

HURÝSEK, Lukáš, 2013. *Válka proti drogám: Jak chutná portugalský model?* www.legalizace.cz [online, cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://www.magazin-legalizace.cz/cs/articles/detail/704-valka-proti-drogam-jak-chutna-portugalsky-model>

CHALOUPSKÁ, Markéta, 2009. *Nový šéf protidrogové policie: Marihuana je tvrdá droga.* [www.aktualne.cz](http://zpravy.aktualne.cz) [online, cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/novy-sef-protidrogove-policie-marihuana-je-tvrda-droga/r~i:article:627302/>

CHARVÁT, Miroslav, Lucie JURYSTOVÁ a Michal MIOVSKÝ, 2012. *Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství.* Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87258-71-2.

JANÍKOVÁ, Barbara, Mgr., 2006. *Primární prevence.* www.adiktologie.cz [online, cit. 2016-05-29]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/70/153/Primarni-prevence>

KONOPTIKUM, 2012. *Průběh a historie přístupu k měkkým drogám v Nizozemí.* www.growmart.cz [online, cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://growmart.cz/prubeh-a-historie-pristupu-k-mekkym-drogam-v-nizozemi/>

KRÁSA, Jindřich a Jana BUDAŘOVÁ, 2014. *Policíí prezentované bludy o marihuaně.* www.legalizace.cz [online, cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <https://www.legalizace.cz/2014/05/policii-prezentovane-bludy-o-marihuane/>

LEGALIZACE, 2010. *Historie legalizace: Osmnáct let legalizace v České republice.* www.legalizace.cz [online, cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://www.legalizace.cz/o-webu/historie-sdruzeni/>

LIDOVKY, 2015. *Legální drogy v Portugalsku. Umírá tam nejméně lidí na předávkování.* www.lidovky.cz [online, cit. 2016-06-12]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/v-portugalsku-jsou-drogy-legalni-umira-minimum-lidi-na-predavkovani-lip-/zpravy-svet.aspx?c=A150607_131513_ln_zahranici_ele

MARTANOVÁ, Veronika, 2012. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování.* Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87258-75-0.

MCGRATH, Yuko, 2007. *Prevence užívání drog mezi mladými lidmi: přehled dostupných informací : nejnovější výzkumné poznatky.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-87041-16-1. Dostupné z [:http://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1638/329/prevence_uzivani_drog_mezi_mladezi_we_b.pdf](http://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1638/329/prevence_uzivani_drog_mezi_mladezi_we_b.pdf)

MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al, 2015. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.* Vyd. 2. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-391-4.

MIOVSKÝ, Michal, Anna AUJEZKÁ, Iva BUREŠOVÁ, et al, 2015. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi.* Vyd. 2. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

MIOVSKÝ, Michal, Roman GABRHELÍK, Miroslav CHARVÁT, Lenka ŠŤASTNÁ, Lucie JURYSTOVÁ a Veronika MARTANOVÁ, 2015. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících.* Vyd. 1. Praha:

Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al, 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. Vyd. 2. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-391-4.

MŠMT, 2013. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže: na období 2013-2018*. www.msmt.cz [online, cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>

NEŠPOR, Karel, 1994. *Kouření, pití, drogy*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-023-5.

OTTO, J, 1908. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha. Dostupné z: <http://archive.org/stream/ottvslovnknauni13ottogoog#page/n1/mode/2up>

PRAŽSKÉ CENTRUM PRIMÁRNÍ PREVENCE, 2016. *Prevence a škola: základní pojmy*. www.prevence-praha.cz [online, cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/rodi?start=1>

PRESL, Jiří, 1994. *Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, Medica. ISBN 80-85800-18-7.

RADIMECKÝ PH.D., MSC., PhDr.Josef, 2006. *Prostě řekni NE drogám, řekni ANO životu v podání českých scientologů - vymývání mozků nebo primární prevence?* www.adiktologie.cz [online, cit. 2016-01-24]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/69/198/Proste-rekni-NE-drogam-rekni-ANO-zivotu-v-podani-ceskych-scientologu-vymyvani-mozku-nebo-primarni-prevence>.

RICHTER, Jiří, 2005. *Likvidační životní styl: anabolika, nelegální drogy, alkohol, kouření*. Česko: Medea kultur.

RICHTER, Jiří (ed.) a Maurice GALLÀ, 2005. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Vyd.1. Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 80-86734-38-2.

ROBINSON, Rowan, 2004. *Velká kniha o konopí*. Vyd. 3. Praha: Volvox Globator. ISBN 80-7207-532-2.

ŘEKNI NE DROGÁM – ŘEKNI ANO ŽIVOTU, 2009. *Pravda o marihuaně*. Foundation for Drug Free World (Nadace pro svět bez drog) www.drogy.cz [online, cit. 2016-01-24]. Dostupné z: <http://www.drogy.cz/downloads/marihuana.pdf>, <http://rekninedrogam.cz/>, <https://www.youtube.com/channel/UCGMj-n6XyphQx7niOrYaYLw>.

SDRUŽENÍ DĚTI FITNESS ANEB SPORTEM PROTI DROGÁM, 1999. *Kdo jsme*. www.detifitness.cz [online, cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://detifitness.cz/Kdo-jsme/>

STARÝ, Tomáš, 2013. *Protidrogová kampaň skončila dluhem, poslanci se k němu ale nehlásí*. www.neaktuality.cz [online, cit. 2016-01-17]. Dostupné z: <http://www.neaktuality.cz/domaci/protidrogova-kampan-skoncila-dluhem-poslanci-se-k-nemu-ale-nehlasi/>

TISKOVÁ KANCELÁŘ SCIENTOLOGICKÉ CÍRKVE PRO ČR A SR, 2004. *ÚČINNÁ PREVENCE PROTI DROGÁM – TAKÉ V PARDUBICÍCH !* [online, cit. 2016-01-24]. Dostupné z: <http://www.scientologie.cz/tisk/index.php?display=article>

TŮMA, Pavel, 2016. *Historie Revolution train story*. www.revolutiontrain.cz [online, cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://www.revolutiontrain.cz/v2/historie.php>

URBAN, Eduard, 1974. *Mládež a drogy*. Praha: Ústav zdravotní výchovy.

ÚŘAD VLÁDY ČR, 2014. *Zaostřeno na drogy: Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti*. Praha: Úřad vlády České republiky. ISSN 1214-1089.

VZP, 2016. *Podpora zdravého životního stylu*. www.vzp.cz [online, cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <https://www.vzp.cz/o-nas/pomahame/podpora-zdraveho-zivotniho-stylu>

ZIMMER, Lynn Etta a John P MORGAN, 2003. *Marihuana: mýty a fakta*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator. ISBN 80-7207-463-6.

8 Seznam příloh

Příloha č.1 - Prohlášení Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky na aktivity scientologů

Příloha č.2 - Kočičí zahrada

Příloha č.3 - Unplugged

Příloha č.4 - Řekni drogám „NE“

Příloha č.1 - Prohlášení Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky na aktivity scientologů

Aktivity scientologů - VAROVÁNÍ

Autor: RVKPP

Datum: 30.7.2004

TISKOVÁ ZPRÁVA SEKRETARIÁTU RADY VLÁDY PRO KOORDINACI PROTIDROGOVÉ POLITIKY PŘEVZATO Z DROGY-INFO.CZ

NÁZEV

Aktivity scientologů v oblasti primární protidrogové prevence
Společné stanovisko Výboru zástupců resortů (VZR), MŠMT, MV, NPC a Sekretariátu RVKPP

Datum uvolnění zprávy
27.7.2004

ÚVOD

Výbor zástupců resortů (VZR; orgán Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), Ministerstvo vnitra (MV), Národní protidrogová centrála Policie ČR (NPC) a Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky (Sekretariát RVKPP) vydávají společné stanovisko k aktivitám scientologů v oblasti primární protidrogové prevence.

TEXT STANOVISKA

1) VZR, MŠMT, MV, NPC a Sekretariát RVKPP se distancují od aktivit scientologů v protidrogové oblasti v ČR a považují je za rizikové pro mládež i dospělé. Tyto aktivity byly v ČR letos již podruhé prezentovány jako protidrogová kampaň v období předcházejícím Světovému dni proti zneužívání drog a nezákonnému obchodování s nimi, vyhlášenému OSN na 26. červen, pod názvem „Řekni NE drogám, řekni ANO životu“. (v r. 2003 pod názvem Běh za Českou republiku bez drog 2003 a Cyklomaraton za Českou republiku bez drog 2003). V rámci letošní kampaně byly nabízeny tiskoviny (např. informace o jednotlivých drogách a brožura Jak mluvit s dětmi o drogách). Představitelé měst a obcí byli vyzýváni, aby podepsali prohlášení „Město bez drog“ (podepsala jej dle médií např. náměstkyně primátora města Liberec Dagmar Helšusová) a bylo jim nabízeno školení v oblasti protidrogové prevence (o jehož využití dle tisku uvažuje např. město Litomyšl). Za znepokojující je možné považovat to, že někteří komunální a dokonce i vrcholní politici podceňují rizika spojená s podporou aktivit skupiny, která v oblasti protidrogové prevence nemá žádnou odbornou kvalifikaci, a podléhají jednoduchým sloganům aniž by si uvědomili, že svojí podporou umožňují další šíření názorů scientologů a matení široké veřejnosti, pro kterou by volení političtí představitelé měli být jedním ze vzorů.

2) Program „Řekni NE drogám, řekni ANO životu“ není v souladu se základními požadavky na primární preventivní programy, stanovenými MŠMT. Jedná se zejména o požadavky (v závorce kurzívou vyznačeno, které požadavky zejména nejsou splňovány):

- a) dlouhodobost a systematickosti programů (program scientologů má charakter sportovní akce - kampaně),
- b) návaznost na další programy a aktivity (program scientologů nenavazuje na žádné odborně uznávané programy a aktivity),
- c) spolupráce se školami a školskými zařízeními a zařízeními pro volný čas dětí a mládeže,
- d) pravdivost informací (materiály scientologů obsahují zavádějící a vědecky nepodložená tvrzení),
- e) preference menších a cílených aktivit před akcemi s vysokým počtem účastníků, které se ukázaly být jednoznačně nejméně efektivní,
- f) odborná kvalifikace (scientologové nabízejí programy prostřednictvím osob bez adekvátního vzdělání a odborných zkušeností).

3) Preventivní protidrogové programy nabízené scientology obsahují manipulativní prvky zřejmě s cílem získat další příznivce této organizace, která je v některých zemích i některými odborníky v ČR označována za sektu. V materiálech či ve vystoupeních aktivistů není vždy jasně uváděno, že se jedná o programy scientologů (tzv. scientologické církve).

4) Skutečnost, že se jedná o skupinu uplatňující výrazné manipulativní postupy, vede VZR, MŠMT, MV, NPC a Sekretariát RVKPP k vyjádření jednoznačné odmítavé stanoviska vůči aktivitám scientologů v protidrogové oblasti v ČR. Upozorňujeme dále, že tato skupina je zařazena mezi skupiny, na které jsou zaměřeny programy prevence proti působení sekt (MŠMT a MV).

5) MŠMT upozorňuje vedení škol a školských zařízení, že podporou programů prováděných scientology se mohou vystavit riziku stížností až trestního stíhání ze strany rodičů nezletilých žáků resp. ze strany zletilých studentů, neboť byli upozorněni na rizika spojená se scientologií. V případě podpory těchto programů a umožnění vstupu do školy by totiž mohlo dojít k zanedbání povinnosti ochrany dětí a mládeže před nebezpečným vlivem sekt.

DODATKY

Dodatek č. 1 - Postup škol a školských zařízení pro oblast primární prevence sociálně nežádoucích jevů (včetně výskytu drog)
Dodatek č. 2 - Informace o scientologii - obsahuje vybrané informace z otevřených zdrojů, včetně odkazů na související webové stránky

O Radě vlády pro koordinaci protidrogové politiky

Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (dále jen Rada) původně vznikla jako Meziresortní protidrogová komise, kterou vláda zřídila usnesením č. 446/1993 jako svůj poradní a koordinační orgán v otázkách protidrogové politiky. V roce 2001 byl její název změněn na Rada vlády – Meziresortní protidrogová komise; usnesením č. 643/2002 získala současný název. V souladu s Akčním plánem OSN, který schválilo Valné shromáždění OSN v roce 1991, systémově řeší drogovou problematiku. Rada zabezpečuje součinnost resortů odpovědných za realizaci dílčích opatření a plnění úkolů, vyplývajících z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Soustřeďuje, zpracovává, projednává a předkládá vládě informace, podklady a návrhy. Metodicky řídí činnost krajských protidrogových koordinátorů. Každý rok zpracovává a předkládá vládě zprávu o stavu a vývoji ve věcech drog v České republice za předcházející kalendářní rok. Klíčovým dokumentem je Národní strategie protidrogové politiky na období 2001- 2004.

Další informace poskytuje

Mgr. Josef Radimecký, MSc. – ředitel Sekretariátu Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky

Tel. kontakt: 296 153 222 (asistentka)

PaedDr. Jiří Pilař, ředitel odboru speciálního školství a institucionální výchovy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tel. 266 106 630.

Dodatek č. 1 – Postup škol a školských zařízení pro oblast primární prevence sociálně nežádoucích jevů (včetně výskytu drog)

Postup škol a školských zařízení pro oblast primární prevence sociálně patologických jevů včetně výskytu drog upravují následující školské předpisy:

- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č.j.: 14 514/2000-51, zejména čl. IV, odst. 4, 5

Kromě toho mají školy a školská zařízení pro programy prevence užívání návykových látek k dispozici následující metodické materiály:

- Školní preventivní programy pro mateřské a základní školy
- a školská zařízení, zejména jeho čl. 2.2.
- Pedagogové proti drogám
- Materiály uveřejněné na webu odrogach.cz
- Metodické materiály v rámci programu o.s. Člověk v tísní Jeden svět na školách

Dále jsou k dispozici například tyto odborné materiály:

- Národní strategie protidrogové politiky na období 2001 - 2004
- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na období 2001-2004
- pracovní verze návrhu standardů primární prevence užívání návykových látek vytvořená v rámci projektu Phare Twinning 2000)
- materiály pracovní skupiny Primární prevence, která se podílí na přípravě Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2009
- Evaluace a diagnostika preventivních programů

Metodické a odborné materiály v obecné rovině zakotvují doporučené preventivní programy a navazující intervence a definují, co je v současnosti považováno za vhodnou a podporovanou preventivní aktivitu.

***

Zpracováno na základě podkladů od úseku prevence v odboru speciálního školství a institucionální výchovy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Dotazy je možno směřovat na ředitele odboru, PaedDr. Jiřího Pilaře (tel. 266 106 630).

Dodatek č. 2 – Informace o scientologii

V souvislosti se Světovým dnem proti zneužívání drog a nezákonnému obchodování s nimi - v červnu 2003 poprvé a zejména pak v červnu 2004 - publikovala česká média (zejména tištěná) značné množství článků, popisujících aktivitu scientologů v oblasti primární protidrogové prevence. Jedná se o program „Řekni NE drogám, řekni ANO životu“, který byl letos prezentován v desítkách měst ČR v rámci tzv. cyklo-běhu. Skupina osob, které podle médií jsou členy scientologické církve, byla přijímána vysokými představiteli měst a obcí (starostové či jejich zástupci); někteří z představitelů měst a obcí dokonce podepisovali dokument předložený scientology, označovaný v médiích jako „Město bez drog“. Na závěr akce údajně byly listiny předány senátoru Kroupovi jakožto zástupci Senátu ČR; měly být předány i Poslanecké sněmovně ČR a zástupcům Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu ve Vídni.

„Prohlášení s sebou vozili účastníci letošního Cykloběhu za Českou republiku bez drog, kteří svůj okruh po pěti desítkách českých a moravských měst zahájili 14. června v Plzni. Družstvo cyklistů, kteří jsou členy scientologické církve, se vydalo na trať dlouhou přes 1600 kilometrů. Družstvo sportovců doprovázeli i lektori, kteří ve vybraných městech přednášeli dětem a mládeži o nebezpečí narkomanie.“ (Prohlášení měst, která odmítají legalizaci drog, skončí v Senátu, Zpravodajství ČTK | 25.6.2004, převzato z monitoru Newton IT).

Články lze najít v Monitoru médií, který denně uveřejňuje národní drogový informační portál www.drogy-info.cz (web spravovaný Národním monitorovacím střediskem pro drogy a drogové závislosti, které je součástí Sekretariátu Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky). Mezi nimi je i rozsáhlejší souhrnný článek J.X.Doležala Řekni ne sektám!, jehož plné znění je k dispozici v internetové verzi časopisu Reflex na <http://www.reflex.cz/Clanek28453.htm>

V ČR scientologové působí jako občanské sdružení, podle ČTK však hodlají předložit žádost o registraci jako církev. Pražská mise Scientologické církve (organizace scientologické církve působí v mnoha zemích světa; původní organizace vznikla ve Spojených státech amerických v r. 1954) působí na adrese

Jindřišská 7, Praha 1. Její „oficiální webové stránky“ na adrese <http://www.scientologie.cz/> obsahují i sekci „Tisková kancelář Scientologické církve pro ČR a SR“ (<http://www.scientologie.cz/tisk/>), kde je možno najít i zpravodajství z tzv. cyklo-běhu. Pod hlavičkou „Řekni NE drogám, řekni ANO životu“ lze na této stránce najít aktivity scientologické církve v oblasti drog, viz: <http://www.scientologie.cz/tisk/index.php?display=page&ID=22&version=CZ&PHPSESSID=40d3b22ec3813bf3bf517422361bbf74>

Aktivity scientologie (Scientology) resp. scientologické církve (churches of Scientology) jsou formulovány a nabízeny takovým způsobem, že mohou u nedostatečně informovaného člověka snadno získat důvěru. Na zahraničních webech lze najít například:

<http://www.drugsalvage.org/>
<http://www.drugsalvage.org/drug-salvage.htm>
http://www.scientology.org/en_US/results/introservice/booklets/drugs.html

Některé z prezentovaných preventivních programů mohou na první pohled působit seriózně a velmi dobrá grafická úroveň a současná povrchnost prezentací může snadno zmást, nejen laiky. Např. různé typy běžné v zahraničí realizovaných komunitních programů prevence nejsou na první pohled k rozeznání od programu prezentovaného scientology na internetové adrese:

<http://www.drugsalvage.org/page06.htm>

Společnost pro výzkum sekt (ČR) upozornila, že již v první polovině 90. let byl zaznamenán pokus scientologů získat nové příznivce prostřednictvím pseudoléčebných programů pro závislé. V ČR je tento program nabízen pod mezinárodním označením Narconon; dle webu českých scientologů jde o program „Pro ty, kteří jsou závislí na drogách, existuje možnost zbavit se drogové závislosti v rehabilitačních a vzdělávacích protidrogových centrech s názvem NARCONON, které jsou samostatné, od církve oddělené organizace.“ Viz:

<http://www.drugsalvage.org/page09.htm>
<http://www.scientologie.cz/tisk/index.php?display=page&ID=22&pg=5&version=CZ>

Scientologové jsou některými zdroji v ČR označováni za sektu s poměrně vysokým stupněm nebezpečnosti, podobně jako je tomu např. v Německu a dalších zemích. Česká Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů (jejíž některé programy jsou podporovány MK ČR a MZ ČR) na svém webu www.sekty.cz publikovala práci Zdeňka Vojtíška „Netradiční náboženství u nás“ (1. vydání, Dingir 1998). Autor zařadil scientologickou církev mezi „netradiční náboženské směry“, kde uvádí řadu aktivit různého charakteru (od satanismu, přes antroposofii až po, například, Svědky Jehovovy). Ve statě popisuje vznik a aktivity scientologické církve v mezinárodních souvislostech. Uvádí mj.:

„Ačkoliv scientologická církev vystupuje někdy jako náboženství a někdy nabízí své produkty jako nejmodernější vědecké objevy, ve skutečnosti je především prosperující firmou. Tento podnik vymyslel a zorganizoval spisovatel sci-fi a brakové literatury LAFAYETTE RONALD HUBBARD. , muž, jemuž se sice nepodařilo získat žádné ucelené vzdělání, ale jehož fantazie a schopnost fabulovat byly bezesporu obdivuhodné. HUBBARD využil za války četby několika děl z oboru psychologie a psychiatrie (jeho spisy obsahují např. pod jinými pojmy některé teorie a poznatky SIGMUNDA FREUDA) a v roce 1950 publikoval svou nejznámější knihu Dianetika - moderní věda o duševním zdraví. Od vydání této knihy si HUBBARD sliboval revoluci v přístupu k otázkám lidské duše. Odborná veřejnost však HUBBARDOVY teorie odmítla a způsobila tak HUBBARDOVU fanatickou nenávist zejména vůči psychologům a psychiatrům. Tato nenávist se projevuje kromě jiného i vytvořením Občanské komise za lidská práva (CCHR, nedávno začala působit i u nás), která se snaží získávat a dokumentovat svědectví o zločinech psychiatrie a vyvolávat ve veřejnosti strach z psychiatrických metod.

Odmítnutí odborníků však HUBBARDOVI nezabránilo v zakládání tzv. Dianetických center, působících „psychoterapeuticky“ na základě jeho teorií. I když se zpočátku jednalo o naprosto světskou záležitost, v roce 1955 se HUBBARDOVI následovníci stali Scientologickou církví. Důvodem byla pravděpodobně neutuchající odborná kritika, problémy s výrobou a aplikací HUBBARDOVÝCH „léčiv“ a snaha dosáhnout daňových výhod. Přerod v „církve“ se udál doslova přes noc obléknutím vedoucích Dianetických center do talárů, zřízením „kaplí“ a vydáním několika HUBBARDOVÝCH instrukcí, jak provádět scientologické „křty“, svatby či pohřby. Za symbol scientologie byl také přijat kříž, který má vytvářet dojem „církve“. Ve skutečnosti má však tento kříž původ v esoterické a satanistické etapě HUBBARDOVA života (HUBBARD se stal roku 1946 členem lóže O. T. O. v kalifornské Pasadeně) a jeho osm konců oficiálně symbolizuje osm „dynamik života“ podle scientologie.“ Zdeněk Vojtíšek „Netradiční náboženství u nás“ (1. vydání, Dingir 1998; převzato z www.sekty.cz).

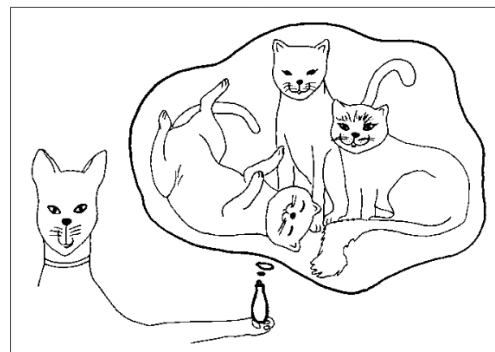
Je však nutno zdůraznit, že názor odborníků na charakter scientologie není jednotný a pohybuje se od jejího zařazování mezi nebezpečné sekty, přes označení „filozofie“ až po označování za nevědeckou (quasi odbornou) skupinu osob, která církevní statut (zne)užívá k získání daňových výhod. Podle některých internetových zdrojů se za (nad) veřejnou částí scientologie ještě skrývá skupina utajovaná, která veřejnou část vy-/zneužívá. Důkladný rozbor podává například Vít Profant v článku „Dianetika a scientologie“, který vznikl jako přepracování staršího článku IVANA O. ŠTAMPACHA a je k dispozici na <http://sweb.cz/vit.p/streva/scientol.html>

***

Zpracováno na základě podkladů od úseku prevence v odboru speciálního školství a institucionální výchovy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a internetových zdrojů. Dotazy je možno směřovat na ředitele odboru speciálního školství ..., PaedDr. Jiřího Pilaře (tel. 266 106 630) a/nebo na ředitele sekretariátu Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky, Mgr. Josefa Radimeckého, MSc. (tel. 296 153 222)

Příloha č. 2 – Kočičí zahrada

Kočičí zahrada je ucelený program prevence rizikového chování žáků na 1.stupni základní školy. Je zde úvodní hodina seznámení, kde se děti seznámí s 14 kočičkami a jejich vlastnostmi. Pak následuje 12 lekcí, kdy každá lekce pak zabere dvě vyučovací hodiny. Názvy jednotlivých lekcí napovídají o obsahu lekce, následující výpis je ze zápisu paní učitelky Marty:

Obrázek 1 Kočičí zahrada 2. lekce

Úvodní hodina – seznámení žáků s programem
Kočičí zahrada

1. lekce – Tajná schůzka (s kocourem Siamem a jeho tajemstvím),
2. lekce – Kocour Siam a magický lektvar (propedeutika návykových látek),
3. lekce – Pantoflíček se bojí tmy (o strachu),
4. lekce – Smrt Skvrnčina dědečka (ztráta blízkého člověka),
5. lekce – Závod (čestná hra),
6. lekce – Přátelství (výběr přátel, vyčlenění z kolektivu),
7. lekce – Špatný vtíp (tlak skupiny, mít názor),
8. lekce – Když si pomáháme, jde to líp (spolupráce),
9. lekce – Jak Fouska bolelo břicho (nemoc, zdraví),
10. lekce – Jak se Drápek málem otrávil (léky),
11. lekce – Návštěva Chalimy (cizorodá kultura, odlišnost),
12. lekce – Snížek před velkým rozhodnutím (svoboda rozhodování, zklamání).

Každá z lekcí má své téma a svůj cíl, každá vede k pochopení dané problematiky. Cílem všech lekcí je rozvoj sociálních dovedností dětí a podpora správných vztahů ve třídě. Další pozitivní stránkou je zlepšení vztahu žáka s pedagogem, žák pak snáze přijímá vzorce chování od pedagoga. A nejlepší stránkou tohoto programu je, že žák nejenže rozvíjí své znalosti a vztahy, ale také se dozvídá něco o sobě a v určitých lekcích zjistí, že není chyba mít špatnou náladu, být smutný nebo mít jiný názor než ostatní. Jsou to naprosto přirozené reakce, emoce i myšlenky, za které se nemusí stydět.

Příloha č.3 – Unplugged

Primární prevence Unplugged je metodika zaměřená na užívání návykových látek vytvořena pod hlavičkou Centra adiktologie pod taktovkou vedoucího a odborného garanta Michala Miovského. Jak sám Miovský v předmluvě udává, je to přelomový projekt, který vznikl ve spolupráci se sedmi členskými zeměmi. Přelomovým projektem je především proto, že staví do popředí odborníky v čele s metodikou prevence a vychází z dobré praxe.

Unplugged je program vycházející ze sociálního vlivu, kde cílovou skupinou jsou dospívající ve věku 12 až 14 let. Hlavním cílem programu je snižovat počet dětí užívající návykovou látku nebo oddalovat experimentování s drogami. Lekce jsou zaměřeny na tabák, alkohol, konopí a další nelegální drogy. Spadají sem i tři lekce určené pro rodiče (Jak lépe chápat vaše dospívající děti, Vychovávat teenagera, Dobrý vztah s dítětem obnáší stanovení pravidel) a sami učitelé by měli projít specifickým školením. Samotný program je pak složen ze 12 lekcí:

1. lekce – Zahájení programu Unplugged
2. lekce – Chceš patřit do skupiny?
3. lekce – Poznej mýty a fakta o alkoholu.
4. lekce – Je to, čemu věříš, podloženo fakty?
5. lekce – Poznej mýty a fakta o kouření.
6. lekce – Neboj se projevit!
7. lekce – Uč se hájit své názory.
8. lekce – Hvězda večírku.
9. lekce – Poznej mýty a fakta o nelegálních drogách.
10. lekce – Dovednosti pro zvládání obtížných situací.
11. lekce – Rozhodování a řešení problémů.
12. lekce – Drž se svého cíle.

Jak je z názvů kapitol vidět, tak program je cílený především na zvýšení informovanosti o návykových látkách, schopnosti dohledávat si a ověřovat fakta, možnosti pracovat ve skupině i vystupovat jako jedinec (tedy pěstovat zdravé sociální vztahy i zdravé sebevědomí) nebo naučit se správně rozhodovat a hledat správná řešení.

Na tento program je přizpůsobené i školení, které by měl absolvovat každý, kdo by metodiku chtěl používat. V rámci školení dostane každý metodiku uživatele a potřebné materiály včetně kartiček s otázkami. Školení je velice důležité z toho důvodu, že leckterá cvičení a otázky mohou být matoucí a právě na školení se pedagog nebo metodik prevence dozví, co je lepší vynechávat, co se hodí pro které ročníky.

Hodně kontroverzní jsou kartičky s otázkami, kde se jedinec může dozvědět podstatně více informací (například o kokainu, extázi, heroinu), než potřebuje na základní škole vědět, či se dostane do sporu s aktuálními výzkumy. Například otázka: Který z následujících výroků je pravdivý: a) Vykouřit jeden joint je méně nebezpečné než vykouřit jednu tabákovou cigaretu. b) Kouření cigaret a jointů spolu často souvisí. c) Vykouřit jednu cigaretu je stejně škodlivé jako vykouřit joint. Tato otázka je hodně závislá na informovanosti školitelte, protože první dvě odpovědi mohou být správně. Kdežto na kartičce je uvedena pouze druhá odpověď.

Příloha č.4 – Řekni drogám „NE“

Program řekni drogám „NE“ je realizovaný Domem dětí a mládeže Prahy 12 – Monetem, společnost, která přednášku pořádá je sdružení Řekni ne drogám – řekni ano životu, stejné sdružení, které každoročně pořádá Cykloběh za ČR bez drog.

Název přednášky je 10 věcí, které by tvoji přátelé měli vědět o drogách. Doba přednášky je jedna vyučovací hodina a je určena pro 4.-9. třídy základních škol a pro studenty středních škol.

Přednáška není zaměřena na legislativu ale na odstrašující příklady ze života, zabývá se hlavními tématy jako jsou lákavost drog, falešné informace o drogách, proč je marihuana droga či jak vzniká závislost.